

Житомирський державний
університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет

НАУКОВІ ПРАЦІ

ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ПСИХОЛОГІЧНІ

ДОСЛІДЖЕННЯ

Випуск 12

Житомир 2020

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічних факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці викладачів та студентів
соціально-психологічного факультету

Випуск 12

Житомир-2020

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №1 від 28.08.2020 р.)*

Рецензенти:

- Климчук В.О.** – доктор психологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, віце-президент Національної психологічної асоціації
- Кльоц Л.А.** – кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології КЗ Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради
- Котлова Л.О.** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету імені Івана Франка

- П49 Психологічні дослідження:** наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 12. / За ред. Дем'янчук Ю.Ю., Портницької Н.Ф., Тичини І.М. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2020. – 116 с.

У збірнику наукових праць викладачів та студентів соціально-психологічного факультету подані результати наукової діяльності викладацького колективу, найкращі роботи учасників психологічних гуртків та проблемних груп.

Особливістю збірника є те, що в ньому представлені результати наукової роботи, в яких аналізуються теоретико-методологічні, вікові, соціальні та особистісні аспекти соціальної взаємодії, підтримки психічного здоров'я та особистісного благополуччя.

Матеріали подані у авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ЗМІСТ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІКОВИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ
ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

1. Горнович Ю. Взаємозв'язок самотності та особливостей самоставлення в юнацькому віці.....	7
2. Гоцківська Д. Гендерні відмінності в уявленнях про майбутнього шлюбного партнера в осіб юнацького віку.....	9
3. Дем'янчук Ю., Стернійчук Ю., Стоцька С. Експериментальне дослідження впливу мультиплікаційних фільмів на прояви агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.....	12
4. Дудар К. Гендерно-вікові відмінності уявлень про красу....	15
5. Загурська І., Лісогурська А. Експериментальне дослідження страху в дітей дошкільного віку.....	17
6. Колодницька А. Чинники формування соціометричного статусу особистості в підлітковому віці.....	21
7. Махінчук В. Проблема комунікативної агресивності підлітків.....	23
8. Покраса А. Вікові відмінності сприймання зухвалості.....	24
9. Стоцька С. Вікові відмінності гендерних стереотипів.....	25
10. Суднач А. Вікові особливості Інтернет-залежності.....	27
11. Ціпцюра А. Порівняльний аналіз рефлексів особистісної якості «впевнений» у молодшому шкільному та підлітковому та юнацькому віці.....	31

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

12. Артемчук Я. Дослідження мотивів навчальної діяльності працюючих та непрацюючих за спеціальністю студентів.....	34
13. Гавриловська К. Соціометричні індекси: індивідуальні та групові.....	36
14. Дем'янчук Ю., Волинець Р. Дослідження навчальної мотивації студентів на етапі професійної переорієнтації.....	40

15. Дмитренко Ю. Соціальна ідентифікація у цифровому віртуальному середовищі.....	43
16. Дмитренко Ю., Колос Д. Експериментальне дослідження залежності рівня тривоги у підлітків під впливом відеоігор жанру «ACTION».....	47
17. Загурська І., Мінькова І. Експериментальне дослідження конфліктності у дітей підліткового віку.....	49
18. Кушніренко Ю. Особливості професійного вигорання вчителів середньої загальноосвітньої школи.....	52
19. Левчук І. Гендерне дослідження мотивації дошлюбних сексуальних стосунків.....	54
20. Петрович К., Ткачук К. Експериментальне дослідження впливу інформації на прояв конформізму.....	59
21. Рабош Л., Суднач А. Експериментальне дослідження впливу обмеженого часу на продуктивність у старшокласників.	61
22. Регенель Д. Експериментальне дослідження впливу соціальної реклами на ставлення молоді до домашніх тварин..	63
23. Регенель Д. Мотивація соціального підприємництва.....	67
24. Савиченко О., Журавський М. Емпіричне дослідження стресостійкості юнаків з різним релігійним досвідом.....	72
25. Соложенцева М. Розвиток навичок "SOFT SKILLS" як засіб соціальної адаптації школярів із розладами інтелектуального розвитку.....	76
РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ: ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ	
26. Весельська А., Красовська О. Розвиткова робота учнів початкових класів із вадами зору.....	81
27. Вовк Клубно-спортивна діяльність як спосіб профілактики емоційного вигорання.....	85
28. Гаврилюк В. Особливості емоційної сфери вихованців дитячого будинку.....	88
29. Дем'янчук Ю., Стернійчук Ю. Стратегії подолання стресових ситуацій у юнацькому віці.....	90

30. Дячук А. Особливості рефлексії особистісної якості «щирий» у підлітковому віці.....	94
31. Загурська І, Моргун Ю. Експериментальне дослідження комунікабельності в підлітковому віці.....	95
32. Загурська І., Яценко А. Експериментальне дослідження креативності у дітей молодшого шкільного віку.....	98
33. Клинчук С. Чинники формування самооцінки в підлітковому віці.....	101
34. Мисіна Є. Особливості ставлення дівчат раннього юнацького віку до власної зовнішності у зв'язку з їх релігійною визначеністю.....	103
35. Петрович К. Аналіз методів дослідження ціннісної сфери	106
36. Ткачук К. Особливості самоставлення творчих осіб у юнацькому віці.....	108
37. Тополіук О. Гендерні особливості уявлень студентів про шлюб.....	110

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВІКОВИХ
АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ
ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я
ОСОБИСТОСТІ**

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМОТНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОСТАВЛЕННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юлія Горнович

студентка 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **Т.В. Коломієць**

На теперішній час вагоме місце в області психології взаємодії людини в соціумі займає проблема самотності. Вона стала серйозною проблемою нашого суспільства.

Зінченко В. П. та Мещеряков Б. Г. розглядали самотність як суб'єктивне переживання людини, що виникає в умовах відсутності або недостатньої кількості задовільних соціальних зв'язків [3]. Водночас самотність, як процес, визначається поступовим руйнуванням здатності людини сприймати та реалізовувати суспільні норми, принципи, цінності в певних ситуаціях життя. Самотність перешкоджає повноті сприйняття світу як самоцінності. Людина переживає втрату внутрішньої цілісності та зовнішньої гармонії зі світом. Це порушує баланс між бажаною і досягнутою якістю соціальних контактів [2]. У свою чергу, самотність, яка є тривалою, здатна впливати на особистість людини, змінюючи її самоствавлення. Під самоствавленням розуміється загальне, недиференційоване почуття «за» або «проти» самого себе [6]. Людина з негативним самоствавленням – це людина зі стійким почуттям неповноцінності, чутлива до зовнішніх впливів, відірвана від реальної взаємодії з іншими людьми. Зазвичай такі якості перешкоджають встановленню задовільних соціальних зв'язків, і як наслідок, може стати причиною самотності [1].

Водночас, відчуття самотності не розглядається у психології як певне відхилення чи патологія. Це є абсолютно природною складовою соціального життя особистості, витоки якого беруть свій початок від зародження внутрішнього життя [5]. Як показують дослідження Т.В.Коломієць [4], особливого значення відчуття самотності набуває у юнацькому віці.

Таким чином, метою нашого дослідження стало виявлення взаємозв'язку між самотністю і самоствавленням особистості юнацького віку.

Для реалізації поставленої мети застосовувалися теоретичні та емпіричні методи дослідження. В межах проведення емпіричного дослідження використовувалися наступні психодіагностичні методики: шкала самотності (розроблена Д. Расселом, Л. Пепло, М. Фергюсоном), тест опитувальник ставлення до себе (В. В. Столін) та дослідження комунікативних та організаторських схильностей (КОС). Для кількісного

аналізу отриманих даних застосовувалися методи математичної статистики, зокрема коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона.

У дослідженні взяло участь 95 студентів від 17 до 20 років. Було з'ясовано, що для близько 17% юнаків характерним є високий рівень переживання самотності. В той же час у 75% переживання самотності виявлено на низькому рівні.

Аналіз статевих відмінностей самотніх юнаків і дівчат показав, що хлопців з високим рівнем самотності більше, ніж дівчат (56,25% та 43,75% відповідно).

За результатами кореляційного аналізу Пірсона, було виявлено значущий обернений взаємозв'язок між рівнем самотності та комунікативними якостями ($r=-0,9093$; $p\leq 0,001$). Тобто рівень комунікативних навичок суттєво впливає на рівень самотності. Якщо рівень комунікативних здібностей є низьким, то зазвичай у людини спостерігається відчуття самотності. Із-за невміння налагоджувати контакт з людьми, нерішучості висловити свої думки в групі, переживання під час виступу перед аудиторією, людина почуває себе самотньою. Це говорить про те, що навіть попри їх прагнення спілкування з людьми, брак комунікативних навичок і умінь, призводить до скутої і невпевненої поведінки в соціальному середовищі та труднощів у встановленні контактів з людьми. Самотні молоді люди дуже часто вдаються до самозвинувачення. Вони готові поставити себе у провину за свої промахи та невдачі, за власні недоліки. Також присутня низька самоповага, самоприйняття та аутосимпатія. Тобто вони схильні до бачення у собі переважно недоліків, не в змозі прийняти себе повністю, вважають, що вони є непривабливими, а також неприязні до себе та своїх особливостей.

Провівши дослідження, було доведено гіпотезу, яка була поставлена на початку роботи. В результаті з'ясовано, що юнаки з високим рівнем самотності характеризуються низьким рівнем самоствалення та мають недостатній розвиток комунікативних навичок. Їм досить важко проявляти себе у соціумі. Причиною чого може бути низка самооцінка своїх можливостей. Статистичний аналіз дозволив виявити кореляцію показників самотності з показниками самозвинувачення ($r=0.8555$; $p\leq 0,001$), що доводить прогнозовану нами взаємозалежність між негативним самостваленням та схильністю до переживання самотності. Метод КОС показав значущий зв'язок балів цієї шкали зі знизженими комунікативними властивостями юнаків ($r=-0,9093$; $p\leq 0,001$).

Отже, проведене нами емпіричне дослідження дозволило виявити взаємозв'язки між переживанням самотності юнаків та особливостями самоствалення, з одгого боку, й розвитком комунікативних умінь і навичок, з іншого.

Перспективи своїх подальших досліджень вбачаємо в пошуках нової теорії та методології взаємозв'язку самотності та особливостей самоставлення у юнацькому віці. Це зможе послугувати розробці нових технік, засобів та прийомів, спрямованих на покращення ставлення особистості до себе та гармонізацію її взаємодії з іншими людьми.

Список використаних джерел

1. Бакалдин С.В. Одиночество и его связь с функциями „Я”: Автореф. дис... канд. психол. н. /19.00.01 – общаяпсихология, историяпсихологии. – Краснодар, 2008. – 23 с.
2. Вейс Р. Вопросыизученияодиночества / Р. Вейс // Лабиринтыодиночества – М.: Прогресс, 1989. – С. 114-128.
3. Зинченко, В. П., and Б. Г. Мещеряков. "Психологическийсловарь." М.: Педагогика-пресс (1996).
4. Коломієць Т. В. Особливості емпатійної міжособистісної взаємодії в юнацькому віці: дис.... канд. психол. наук. Житомир, 2015. – 197 с.
5. Кон И.С. Психологияраннейюности: Книга для учителя / И.С.Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 225 с.
6. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. - К.: Рута, 2001. - 320 с.

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В УЯВЛЕННЯХ ПРО МАЙБУТНЬОГО ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Діана Гоцківська

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент

К. П. Гавриловська

Актуальність дослідження проблеми гендерних відмінностей в уявленнях про майбутнього шлюбного партнера обумовлюється тими особливостями, що характерні для становлення і розвитку сучасної сім'ї: «омолодження» шлюбу, збільшення числа розлучень, зв'язаних переважно з невмінням чоловіка і жінки будувати свої взаємини, з невірними уявленнями молодих людей про ролі чоловіка і жінки в родині тощо.

Певний вклад у вивчення цієї теми зробили такі дослідники, як Бем С. (гендерна ідентичність, гендерні ролі) [1], Ільїн Є.П.(особливості психофізіологічного розвитку чоловіків та жінок) [2], Демідова Т.А (психологічні особливості формування уявлення про майбутню сім'ю) [3], Мацюк В.В. (психологічні механізми формування у молоді образу

майбутнього шлюбного партнера) [4], Гавриловська К.П., Баранчук О.І. (психосемантичні характеристики образу майбутнього шлюбного партнера у свідомості закоханих) [5] та ін.

Для вивчення гендерних відмінностей в уявленнях про майбутнього шлюбного партнера були використані такі емпіричні методи дослідження: асоціативний експеримент, опитувальник «Маскулінність-Фемінність» С.Бем, контент-аналіз. У дослідженні взяли участь 30 досліджуваних віком від 19 до 24 років, які не мали досвіду шлюбних стосунків, 15 хлопців та 15 дівчат.

В основу дослідження покладено припущення про те, що існують гендерні відмінності в уявленнях про майбутнього шлюбного партнера осіб юнацького віку: образ майбутнього шлюбного партнера у маскуліних осіб має характеристики, пов'язані із фізичною привабливістю та сексуальністю, а образ майбутнього шлюбного партнера у фемінних осіб більшою мірою актуалізує традиційні сімейні цінності.

За методикою Сандри Бем фемінними є 16%, маскулініми є 14%, андрогінними – 70% досліджуваних.

Слова-асоціації, отримані в результаті проведення асоціативного експерименту (300 слів), були проаналізовані за допомогою контент-аналізу. Кожне слово могло бути віднесеним до однієї з трьох категорій: категорія «Гендерна роль» (до неї ми відносили всі слова-асоціації, що описують майбутнього шлюбного партнера, як чоловіка (батька) / жінку (матір), відповідно до усталених гендерних стереотипів); категорія «Особистісні якості» містить характеристики, що не можна вважати притаманними якійсь статі, носіями цих якостей можуть бути як чоловіки, так і жінки; категорія «Зовнішній вигляд» містить характеристики, що описують зовнішність майбутнього шлюбного партнера.

Результати контент-аналізу для досліджуваних із типом гендерної ідентичності «Фемінність». Найбільшу кількість виборів у цієї категорії осіб отримали слова: поважає жінку, може захистити інтереси родини, любить дітей, може забезпечити родину. Загалом, ці слова характеризують майбутнього шлюбного партнера, як сім'янина та чоловіка. Згідно категоріального аналізу, найбільшу кількість слів (50%) отримала категорія «Гендерна роль», категорія «Особистісні якості» має 40% слів, категорія «Зовнішній вигляд» має 10% слів. Отже, можемо припустити, що для фемінних осіб у нашій вибірковій сукупності більш значимими є критерії, що характеризують майбутнього шлюбного партнера, як сім'янина, батька та чоловіка, проте важливими також є і особистісні якості людини.

Результати контент-аналізу для досліджуваних із типом гендерної ідентичності «Маскулінність». Найбільшу кількість виборів у цієї категорії

осіб отримали слова: жіночна, впевнена в собі, доглядає за собою, вміє гарно одягатися, має гарну фігуру, красива. Загалом, ці слова стосуються зовнішнього вигляду, описують візуальний образ. Згідно категоріального аналізу, найбільшу кількість виборів (50%) отримала категорія «Зовнішній вигляд», категорія «Особистісні якості» охоплює 33% слів, категорія «Гендерна роль» 17% слів. Категорію «зовнішній вигляд» теж можна вважати гендерно стереотипною, адже вона чітко описує соціальні уявлення про те, як має виглядати жінка. Отже, наші досліджувані з маскуліним типом гендерної ідентичності характеризують майбутнього шлюбного партнера, насамперед, з огляду на зовнішні візуальні характеристики. Більшість отриманих слів-асоціацій є гендерно стереотипними. Ми можемо припустити, що це пов'язано з віком наших досліджуваних та їх, можливо, незначним реальним досвідом близьких стосунків. Саме в такому випадку «ідеальне» розуміється не як те, що «ідеальне для мене» (бо я ще не знаю, що ідеальне для мене), а як загальний ідеалізований образ жіночності, що існує в масовій свідомості та розтиражований у масовій культурі.

Результати контент-аналізу для досліджуваних із типом гендерної ідентичності «Андрогінність». Найбільшу кількість виборів у цієї категорії осіб отримали слова: має почуття гумору, впевнений (а) в собі, ніжний (а), турботливий (а), вміє підтримати, любить дітей, розумний, може заспокоїти. Загалом, ці слова, стосуються в більшій мірі особистісних рис майбутнього шлюбного партнера, які відображають відповідне позитивне ставлення. Згідно категоріального аналізу, найбільшу кількість виборів (74%) отримала категорія «Особистісні якості», категорія «Гендерна роль» має 20% виборів, категорія «Зовнішні якості» - 6% виборів. Отже, наші досліджувані із андрогінним типом гендерної ідентичності характеризують майбутнього шлюбного партнера, спираючись на певні особистісні характеристики, риси характеру, які відображають, в першу чергу, ставлення до партнера.

Отже, гіпотеза дослідження підтвердилася. Гендерні відмінності в уявленнях про майбутнього шлюбного партнера осіб юнацького віку існують, образ майбутнього шлюбного партнера у маскуліних осіб має характеристики, пов'язані із фізичною привабливістю та сексуальністю, а образ майбутнього шлюбного партнера у фемінних осіб більшою мірою актуалізує традиційні сімейні цінності.

Список використаних джерел

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов. М.: РОСПЭН, 2004.
2. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб.: Питер, 2012. 544 с.

3. Демидова Т. А. Психологические особенности формирования представлений о будущей семье у юношей и девушек. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, Випуск 18, 2002. 150 – 153 с.
4. Мацюк В.В. Психологічні механізми формування у молоді образу майбутнього шлюбного партнера: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, К.: 2009. 18 с.
5. Гавриловська К. П., О. І. Баранчук. Психосемантичні характеристики образу майбутнього шлюбного партнера у свідомості закоханих. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. С. 31-35.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ НА ПРОЯВИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Юлія Дем'янчук

викладач кафедри соціальної та
практичної психології

Юлія Стернійчук,

Світлана Стоцька

студентки 3 курсу соціально-
психологічного факультету

У дошкільному віці особливості взаємодії з навколишнім світом безпосередньо впливають на пізнавальну діяльність і поведінку дитини. Найбільш істотний вплив на дитину має поведінка її найближчого оточення. На думку В. Мухіної, такими «зразками» для наслідування виступають дорослі, а саме їх вчинки і стилі побудови стосунків з іншими [1]. Дитина схильна копіювати поведінкові чи емоційні реакції, переймати манери, запозичувати в них оцінку людей, подій, речей. Однак, із розвитком кіноіндустрії постала проблема впливу і мультимедіа (мультфільмів) на розвиток особистості дитини дошкільного віку.

Перегляд мультфільмів дітьми різного віку, як зазначає О. Петрунко, реалізує низку важливих соціалізуючих функцій: зміцнює базові настанови, які набуті в дитинстві; розширює світогляд, дає «нерафіноване» знання про навколишній світ як цілісне явище; спонукає до рефлексії над прихованою стороною життя, призводить до особистісного зростання та готує дитину до можливих життєвих ситуацій у майбутньому [3]. Це так званий «тренувальний табір» у доступному та зрозумілому для дитини форматі.

Однак, мультфільми мають і зворотню функцію – демонстрація асоціальних сценаріїв поведінки (вульгарність, бійки, насилля і т.д.). На

думку Р. Пацлаф, постійний перегляд мультфільмів формує у дошкільника специфічний тип сприйняття, для якого характерна низька розумова активність [2], що веде до складнощів у диференціюванні бажаних та небажаних зразків поведінки. Основними критеріями негативного впливу є емоційний стан персонажів (роздратованість, злість, вербальна та невербальна агресія і т.п.), наголошення на негативних аспектах реальності (знищення та вбивства), демонстрація соціально-патологічних форм поведінки (бійки, знуцання, фізичне насилля і т.п.), експлуатація шоккових і емоційних подробиць (задоволення і захоплення від вдієного). Саме це й підштовхує до підвищення рівня тривожності, виникнення агресії, страхів, притуплення емоційних і моральних якостей особистості у дошкільному віці.

Саме цим обумовлена гостра потреба у експериментальному дослідженні впливів мультиплікаційних фільмів на прояви агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.

Дослідження впливу мультиплікаційних фільмів на прояви агресивної поведінки в дошкільному віці проводилося у грудні 2019 року на протязі двох днів. Загальна вибірка склала 15 осіб – старша група дитячого садочку (5-6 років).

Експеримент складався з **чотирьох етапів**.

На **першому етапі**, був здійснений констатувальний вимір рівня агресивності за допомогою методу експертних оцінок. Вихователям пропонувався протокол спостереження з переліком параметрів прояву агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.

На **другому етапі** дітям пропонувався перегляд мультфільму з позитивним сюжетом «Фіксики», після чого проводився повторний вимір за допомогою спостереження (за протоколом з виділеними параметрами) рівня агресивності в ході ігрової та навчальної діяльності дітей.

На **третьому етапі** процедура повторювалася, але змінювався сюжет мультфільму на негативний - «Ну, постривай». Після II впливу проводилося заключне спостереження за поведінкою дітей з використанням протокол спостереження з переліком параметрів прояву агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.

На **четвертому етапі** було використано метод математичної статистики (критерій G-знаків) для виявлення статистичної значимості результатів на всіх етапах дослідження (див. табл.1).

Таблиця 1

Структура планування експериментального дослідження

Залежна змінна	<i>Прояви агресивної поведінки</i>
Незалежна змінна	<i>Мультиплікаційні сюжети для наслідування</i>
Експериментальна гіпотеза	<i>Мультфільми з позитивним сюжетом не провокуватимуть агресивні прояви у поведінці дітей, а мультфільми з негативним сюжетом підвищуватимуть можливість прояву агресивності у поведінці дітей дошкільного віку</i>
Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:	<i>КОНСТАТУЮЧА стратегія констатація зв'язку між переглядом мультиплікаційних фільмів з негативним та позитивним сюжетом та проявом агресивної поведінки.</i>
Вибір плану та способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних:	<i>ЯКІСНИЙ пан експерименту</i> НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (мультфільми з негативним та позитивним сюжетом).
Вибір плану за кількістю груп:	<i>ВНУТРІШНЬОГРУПОВИЙ план</i> у експерименті брала участь 1 група – діти старшої групи дитячого садочку у кількості 15 осіб.
Вибір плану з кількістю незалежних змінних та їх варіантів:	<i>План з ОДНІЮ НЕЗАЛЕЖНОЮ змінною</i> Рівні прояву незалежної змінної: - мультфільми з позитивним сюжетом - мультфільми з негативним сюжетом
Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану:	<i>КВАЗІЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ план</i> ОХОХО План з попереднім і підсумковим виміром на одній групі, де співставляються результати експериментальної групи до та після впливів
Методи виміру залежної змінної:	метод спостереження з розробленим протоколом
Статистичні методи перевірки гіпотези	G-критерій знаків для виявлення статистичної достовірності результатів досліджування

У ході аналізу кількісних результатів дослідження, вдалося визначити, що діти певною мірою наслідують поведінку героїв та відтворюють сюжети мультиплікаційних фільмів в ігровій діяльності. Однак, прояви агресивної поведінки після перегляду обох мультфільмів суттєво не відрізняються.

Вимір до впливу показав, що діти можуть виражати агресію в поведінці і без прикладів наслідування. Вимір після I впливу (перегляд мультфільму з позитивним сюжетом «Фіксики») продемонстрував, що кількість проявів агресивної поведінки збільшилася (показник

статистичної значимості результатів до та після I впливу $p \leq 0,01$), така ж тенденція спостерігалася і після II виміру (перегляд мультфільму з негативним сюжетом «Ну, потривай»), але дещо більшою мірою (показник статистичної значимості результатів до та після II впливу $p \leq 0,003$).

Можемо припустити, що така невідповідність очікуваних результатів може бути спричинена різними факторами: особливостями стилю сімейного виховання дитини, емоційним станом під час перебування в садочку, підібраним інструментом впливу (неактуальність мультфільмів або попереднім знайомством з їх сюжетами), особливістю взаємостосунків з іншими дітьми у групі тощо.

Як видно із результатів дослідження дана тема потребує подальшого вивчення. Перспективи роботи полягають у вивченні впливів мультиплікаційних фільмів різного характеру, які можуть зумовлювати прояви агресивної поведінки у дітей дошкільного віку.

Список використаної літератури

1. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М. : Академия, 1999. 456 с.
2. Пацлаф Р. Застывший взгляд: Физиологическое воздействие телевидения на развитие детей / Р. Пацлаф. М.: Evidentis, 2003. 224 с.
3. Петрунько О. Агресивне телебачення та його деструктивний потенціал / О.Петрунько // Освіта і управління. 2004. №3-4. С. 55-60.

ГЕНДЕРНО - ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО КРАСУ

Катерина Дудар

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **В.В.Кириченко**

Красива людина та красива жінка чи чоловік - це не одне і те ж. Краса - це складне поняття. Зовнішність становить лише половину від цього образу. Як писав Чехов: «У людині повинно бути все прекрасним: і обличчя, і одяг, і душа, і думки».

Гендер - соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психо-біологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним,

когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Відмінності між жінками та чоловіками на біологічному рівні: морфологічні відмінності у будові статевих органів та здатності до відтворення; фізіологічні - у жінок існують менструація, вони здатні народжувати дітей і виробляти молоко з молочних залоз; різниця у метаболізмі чоловічої та жіночої печінки; відмінності простежуються у різниці в обміні речовин у деяких частинах мозку чоловіків і жінок, що зумовлює деякі відмінності у способах когнітивної та емоційної обробки інформації, а також відмінності у частоті і наслідках ряду психічних розладів.

Межі гендерних ролей стають усе розмитішими. Із жорсткого набору приписів, відхід від яких суворо карається суспільством, фемінність (жіноче) та маскулінність (чоловіче) поволі починають сприйматися як палітри засобів для самовираження.

Якими б «традиційними» та «споконвічними» не видавалися певні суспільні правила та очікування щодо жінок та чоловіків, вони постійно змінюються. Зокрема, такі зміни відбуваються відповідно до наших уявлень про справедливість.

Під час теоретичного аналізу, щодо теми: « Гендерно-вікові відмінності уявлень про красу», було виявлено, що процес формування образу «краси» відбувається поступово під впливом багатьох факторів. Дані уявлення є суто суб'єктивними і індивідуальними у свідомості кожного досліджуваного. Формуванню образу «краси» сприяє низка чинників, таких як ставлення до самого себе, вікові та гендерні особливості, економічні умови, розвиток і становлення особистості в цілому

Також має вплив гендерна приналежність, адже усвідомлення чоловіками та жінками себе мають незначні відмінності. Варто зазначити, що матеріальна забезпеченість має досить значний вплив на образ «красивої людини» в юнацькому віці. В дорослому віці значний вплив на формування образу «красивої людини» мають особистісні якості .

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАХУ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інна Загурська

кандидат психологічних наук,
доцент

Аліна Лісогурська

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Проблема дитячих страхів входить в поле зору фахівців у сфері психічного здоров'я. Здебільшого дитячі страхи зумовлені віковими особливостями та мають ситуативний характер. Однак за певних обставин ситуативний страх може набувати більш загрозливої форми та заважати повноцінно функціонувати в суспільстві. Це актуалізує вивчення дитячих страхів з метою розробки розвивально-корекційних програм для їх подолання.

Дослідники відмічають, що страх має ряд позитивних функцій (сигнальну, пристосувально-адаптивну, мотиваційну), що в нормі має попередити небезпечні ситуації для життя і здоров'я, однак психіка дитини є надзвичайно вразливою, тому їй складно самотійно впоратись зі страхом. В сучасних дослідженнях О.І. Захарова та А.М. Прихожан страх розуміється як певний спосіб пізнання навколишнього світу, що в подальшому призводить до більш вибіркового та критичного відношення до оточуючої реальності [1; 2]. Важливим є питання вивчення страхів з метою їх ранньої профілактики та корекції. З цією метою релевантним проблемі є експериментальний метод.

Дослідження страхів дітей дошкільного віку проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка складала 20 осіб – дітей старшої групи дитячого садка (10 осіб – діти експериментальної групи та 10 осіб – діти контрольної групи).

Експериментальне дослідження включало **декілька етапів**.

На **першому етапі**, після розподілу дітей на контрольну та експериментальну групи, був проведений констатувальний зріз, спрямований на встановлення існуючих на момент експерименту характеристик та властивостей досліджуваного явища за допомогою авторської психодіагностичної методики незакінчених речень. Використання U-критерію Манна-Уїтні показало, що досліджувані обох груп на цьому етапі мають незначні відмінності за аналізованою ознакою, що підтверджує правильність їх розподілу за групами. Контрольна група виступає як еталон, за яким у порівнянні буде оцінюватися розвитковий та формувальний ефект експерименту.

На **другому етапі** дослідження для дітей експериментальної групи було проведено тренінгові заняття на зниження рівня страхів.

На **третьому етапі** дослідження було проведено констатуючий зріз рівня страхів за допомогою авторської психодіагностичної методики незакінчених речень та використано U-критерію Манна-Уїтні для аналізу відмінностей у прояві аналізованої ознаки. На цьому етапі проводиться детальний аналіз та порівняння отриманих показників.

Структура експерименту:

Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору: формуюча.

Формуюча стратегія: завдяки корекційно-розвитковій програмі знижується рівень страхів дошкільнят.

Вибір плану за способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних: якісний план експерименту.

НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (наявність корекційно-розвиткової програми, відсутність корекційно-розвиткової програми).

Вибір плану за кількістю груп визначення плану, опис вибірки із поділом на експериментальну та контрольну групи:

Міжгруповий план експерименту. Експериментальна група – 10 осіб (діти старшої групи дитячого садочка), контрольна група – 10 осіб (діти старшої групи дитячого садочка).

Вибір плану за кількістю незалежних змінних та їх варіантів:

План з однією незалежною змінною.

Рівні прояву незалежної змінної :

- наявність корекційно-розвиткової програми;
- відсутність корекційно-розвиткової програми.

Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану представлення схеми плану:

Істинний план експерименту.

R O X O

R O O

План для двох рандомізованих груп з попередніми і підсумковими вимірами, де співставляються результати еквівалентних експериментальної і контрольної груп до і після впливу. Рандомізація та вимір до і після впливу є ефективними прийомами контролю загроз валідності.

Методи виміру залежної змінної: авторська методика незакінчених речень.

На основі теоретичного аналізу та експериментального вивчення проблеми страхів можна зробити такі **висновки:**

1. Дослідженням страхів у вітчизняній психології займалися (Л.С. Виготський, О.І. Захаров, Б.І. Кочубей, Е.В. Новікова, І.М. Сеченов, І.П. Павлов, А.М. Прихожан). У зарубіжній психології проблема страху розкривається у працях Дж. Грей, Ф. Зімбардо, К. Ізард, А. Кремпінський, С. Холл, Д. Уотсон, З. Фройд, А. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні. Загалом, страх розглядається як базова, негативна, виражена емоція, що виникає в умовах небезпеки і проявляється в прагненні віддалитись від об'єкту страху. Виділяють такі види страхів як природні, внутрішні і соціальні (О.І. Захаров), виділяє біологічні, соціальні, моральні, дезінтегровані (А. Кремінський), поділяє страх на інфантильні, невротичні, реальні (З.Фрейд).

2. Ряд дослідників (Дж. Боулбі, О.І. Захаров, Р.В. Овчарова, Ю.В. Щербатих) підкреслюють, що у дошкільному віці основними причинами страхів є різні соціально-культурні чинники. Наголошується також, що причиною виникнення страху може бути пережита раніше травмуюча ситуація, однак досить вагомим фактором виникнення страху є неправильна поведінка батьків стосовно дитини (негативні аспекти виховання).

3. Теоретичний аналіз проблеми показав, що основними напрямками і формами роботи психолога зі зниження рівня страхів є корекційно-розвиткові заняття з дітьми (І.В. Дубровіна, В.М. Мясіщева, А.А. Осипова). Нами була розроблена корекційно-розвиткова програма, метою якої є підвищення впевності у собі, а також допомога у виробленню навичок оптимальної взаємодії з оточуючими у ситуаціях, які викликають страх.

4. Для збору даних нами було використано авторську методику незакінчених речень. Методикою передбачено аналіз *рівня страху* за трьома категоріями: «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку», «Страх, пов'язаний із мовленням та комунікацією», «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією». З метою зниження рівня страхів була використана корекційно-розвиткова програма, розроблена на основі робіт Т.А. Гринь, Д.І. Ларін. За допомогою критерію U-критерію Манна-Уїтні ми перевірили правильність рандомізації та перевірили ефективність корекційно-розвиткової програми.

5. За результатами **констатуючого зрізу** було виявлено, що у контрольній групі жодній дитині не характерний низький та високий рівень прояву страху. Для всіх дітей контрольної групи на цьому етапі дослідження притаманним був середній рівень прояву страху (діти за аналізованою ознакою набрали від 8 до 11 балів). Найбільше дітей (36%) мають страхи із категорії «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією». В категорії «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку» та у категорії «Страх, пов'язаний із взаємодією з дорослими»

однаковий відсотковий розподіл досліджуваних (по 32% відповідно). У досліджуваних експериментальної групи теж у жодної дитини не виявлено низького та високого рівня прояву страху (діти за аналізованою ознакою набрали від 7 до 12 балів). Найменше дітей мають страхи з категорії «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку» (30%). Однаковий розподіл досліджуваних виявлено за категоріями страхів «Страх, пов'язаний із взаємодією з дорослими» та «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією» (по 35% відповідно). Використання U-критерію Манна Уїтні довело правильність розподілу досліджуваних у контрольну та експериментальну групи. Показник статистичної достовірності $p=0,76>0,05$.

6. За результатами **контрольного зрізу** з'ясувалося, що подібно до результатів констатувального зрізу в жодної дитини не виявлено низького та високого рівня прояву страху, у всіх досліджуваних виявлено середній рівень страху (діти за аналізованою ознакою набрали від 8 до 11 балів). Розподіл досліджуваних за категоріями страхів в контрольній групі має такі результати: «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку» (20%), в категоріях «Страх, пов'язаний із взаємодією з дорослими» та «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією» розподіл однаковий (по 40% відповідно). У досліджуваних експериментальної групи після проведення корекційно-розвиткової роботи у жодної дитини не виявлено високого рівня прояву страху, середній рівень виявлено у шести дітей (60%) (діти за аналізованою ознакою набрали від 7 до 9 балів), у чотирьох дітей було виявлено низький рівень прояву страху (40%) (діти за аналізованою ознакою набрали від 0 до 6 балів). Категорія «Страх, пов'язаний із взаємодією з дорослими» має найвищий показник розподілу (46%), «Страх, пов'язаний із соціальною взаємодією» (36%), найменше дітей мають страхи з категорії «Страх, який загалом пов'язаний із перебуванням у дитячому садку» (18%). Тобто, у досліджуваних експериментальної групи знизився рівень страхів, діти мають нижчий рівень страху при взаємодії з іншими дітьми, відвідування садочка не викликає сильної негативної емоційної реакції, яка була присутня раніше. Використання U-критерію Манна Уїтні показало ефективності використання корекційно-розвиткової програми, спрямованої на зниження рівня страхів у дітей дошкільного віку. Показник статистичної достовірності $p=0,004<0,05$.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що гіпотеза нашого дослідження підтвердила. За допомогою корекційно-розвиткової програми ми досягли підвищення впевненості в собі; виробили певні навички оптимальної взаємодії з оточуючими у ситуаціях, які викликають страх.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні чинників, які зумовлюють виникнення страхів при відвідування дитячих освітніх закладів.

Список використаних джерел

1. Захаров А. И. Дневные и ночные страхи у детей / А. И. Захаров. – Москва: Союз, 2005. – 448 с.
2. Прихожан А.М. Психология тревожности / А.М.Прихожан. – СПб.: Питер, 2007. – 192 с.
3. Горбунова В.В. Экспериментальная психология в схемах і таблицях: Навчальний посібник. — К.: «ВД «Професіонал», 2007. — 208 с.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОМЕТРИЧНОГО СТАТУСУ ОСОБИСТОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Аріна Колодницька
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент
К. П. Гавриловська

Взаємодія людини і групи має велике значення. Соціалізація особи в групі як процес освоєння та реалізації соціальних норм і відносин становить частину двоєдиного процесу соціалізації-індивідуалізації, результатом якого є становлення суб'єкта активної творчої дії. Особа не просто адаптується до групи однолітків, до прийнятих в її середовищі особливих норм поведінки, духовних цінностей, а й пропускає це через себе, створює індивідуальний шлях реалізації власних соціальних цінностей. Соціометричний статус є одним із найсуттєвіших параметрів положення особистості у групі однолітків. Актуальність теми визначається тим, що кожна людина, починаючи ще з дитинства, включається в різні групи, відчуває значимість для діяльності і спілкування свого психологічного статусу. У різних групах один і той же індивід може мати різний статус. Проте, не сформувавши в собі соціальні навички асертивного спілкування, особистість не буде повноцінно розвиватися, адже у кожній новій соціальній групі треба встановлювати зв'язки, налагоджувати стосунки, можливо, відчувати й демонструвати належність до цієї групи.

Розробкою даної проблеми займалися багато науковців, представники різних галузей науки. Вивченням соціометричного статусу займалися Дж.Морено [2], Я.Л. Коломінський [1] та ін.

Але, незважаючи на це, сьогодні існує потреба у дослідженні, яке б дозволило узагальнити чинники формування соціометричного статусу особистості та систематизувати існуючі відомості з даної проблеми.

Я.Л. Коломінський. виділяє дві системи факторів, від яких залежить положення людини в системі особистих взаємовідносин. По-перше, якості самої людини, а по-друге, характерні особливості тієї групи, відносно якої вимірюються її положення. Одне і те саме сполучення особистісних якостей може зумовлювати зовсім різні положення людини залежно від тих групових стандартів, вимог до людини, які склались у даній групі. Ми вважаємо, що чинниками формування соціометричного статусу в підлітковому віці є рівень самооцінки та рівень агресивності підлітків.

Для дослідження взаємозв'язку між соціометричним статусом та рівнем самооцінки та рівнем агресивності старшокласників було проведено емпіричне дослідження у двох класах старшої школи. У експерименті брали участь два класи: 10А і 10Б Андрушівської гімназії.

На першому етапі нашої взаємодії з учнями було здійснено соціометричне дослідження для визначення статусної структури групи. На основі результатів соціометричного тесту було визначені статуси десятикласників. Для вимірювання агресії учнів та виявлення переважаючих форм агресії було проведено методику "Опитувальник Басса-Дарки". Для дослідження самооцінки нами було використано метод психодіагностики самооцінки за Т.Дембо - С.Я.Рубінштейн. Основний інтерес для вивчення представляв рівень самооцінки, тому додаткові результати, отримані за рівнем домагань не враховані й не представлені в роботі.

За допомогою вибраних методик для роботи над дослідженням нам вдалося дослідити основні чинники формування соціометричного статусу в підлітковому віці, а саме агресивну поведінку підлітків та самооцінку яка значною мірою впливає на соціометричний статус. Перспективами роботи є формування дослідницької моделі для проведення подальших розвідок у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Коломинский Я.Л. Социальная психология взаимоотношений в малых группах. / Я. Л. Коломинский. – Минск: ТетраСистема, 2010. – 448с
2. Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Я. Л. Морено / Пер. с англ. -М. : Академический Проект, 2004. – 320 с.

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОЇ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Вікторія Махінчук
студентка 2 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Агресивна поведінка є актуальною проблемою сьогодення, зокрема серед дітей підліткового віку. У цьому віці підвищується фізична активність, яка може проявлятися в забіякуватості, псуванні майна, нецензурній лексиці та руйнівних діях. Може створюватися соціальний бар'єр, який підлітки часто намагаються побороти завдяки агресивним формам поведінки. Незадоволення базових потреб дитини у доброзичливому спілкуванні також є причиною агресивності в підлітковому віці.

Дослідження психологічних особливостей комунікативної агресивності дітей підліткового віку проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка складала 15 осіб – дітей 7-10 класів.

На основі емпіричного вивчення проблеми агресивності можна зробити такі **ВИСНОВКИ**:

На основі методики на визначення інтегральних форм комунікативної агресивності (В.В.Бойко) ми визначили, що *50% дівчат-підлітків мають невисокий рівень агресивності, 50% досліджуваних дівчат – підвищений рівень агресивності*. Невисокий рівень комунікативної агресивності часто проявляється в аутоагресії. Підвищений рівень агресивності у дівчат-підлітків проявляється у спонтанності агресії та невмінні її гальмувати.

Серед хлопців-підлітків виявлено *57,1% досліджуваних з невисоким рівнем агресивності і 42,9% – з підвищеним рівнем комунікативної агресивності*. Невисокий рівень агресивності у хлопців-підлітків характеризується невмінням конструктивно діяти. У хлопців-підлітків підвищена комунікативна агресивність проявляється у спонтанності агресії, невмінні її гальмувати, провокації агресії в оточуючих та схильності до наслідування агресії.

Високу комунікативну агресивність мають підлітки, які мають високі характеристики спонтанної агресії та невміння її гальмувати, невміння конструктивно діяти. Підлітки з низькою комунікативною агресивністю надають перевагу аутоагресивним формам поведінки. Підлітки з високим показником аутоагресії часто мають низьку самооцінку, надмірну самокритичність.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні чинників, які зумовлюють виникнення різних форм агресивності у підлітковому віці.

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ СПРИЙМАННЯ ЗУХВАЛОСТІ

Анастасія Покраса
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **О.В. Мазяр**

На сьогоднішньому етапі питання сприймання зухвалості різними віковими групами у науці не вивчене. Ми вирішили зрозуміти як саме люди ставляться до зухвалих та чи є різниця у сприйманні зухвалості людей різного віку. Так що ж таке зухвалість, точніше, що думають люди про зухвалість, як ставляться та які переживання викликає це поняття?

Сприймання – це цілісний когнітивний процес, який фіксує, оцінює та інтерпретує об'єктивну реальність. Досвід людини набувається у конкретному суспільстві з безпосередньою взаємодією з соціумом та їх культурою. Взаємодіючи з референтними особами індивід набуває досвіду та власний набір перцептивних категорій.

«Сприйняття людиною будь-якого предмету є не просто отримання чуттєвої інформації зорового та слухового характеру, а завжди є осмисленням, тлумаченням побаченого, - пише П.М. Якобсон. – Бачити і осмислювати побачене – це єдиний процес, що здійснюється в акті тривалого або миттєвого сприйняття».

Прояв зухвалої поведінки – це процес, який свідомо не контролюється. Це переживання є сильним настільки, що блокує розумовий супровід, який в певній мірі міг би вгамувати та знизити напруженість особистості.

Зухвала поведінка обумовлена певними обставинами життя: має виникнути така ситуація, яка спровокує особистість вирішити її за допомогою зухвалої поведінки.

Для дослідження вікових відмінностей сприймання зухвалості обрано дві рандомізовані вибірки людей різного віку. У першій групі враховувалась думка осіб віком 14-24 (ранній юнацькій та юнацькій вік): вибірка складала 25 осіб. У другій групі осіб віком 28-53 (середній вік): кількість досліджуваних становила 28 осіб.

Асоціативний експеримент як дослідницька процедура дозволяє встановити асоціативні ряди та асоціативне поле на задані слова-стимули, визначити частотність асоціативних зв'язків. Дослідження з використанням «змішаного асоціативного аналізу» проведено у 2 етапи: перший – це відкриті відповіді на ряд питань; другий – досліджуваному запропоновані пари слів, які він має оцінити за схожістю.

Результати дослідження виявилися цікавими, оскільки було охоплено кілька блоків оцінки сприймання, таких як: приписувані якості

зухвальцям, ставлення до поведінки зухвалих, та емоційно почуттєва сфера.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що сприймання юнаків та людей середнього віку майже не відрізняється. Переважна більшість учасників дослідження ставиться до зухвалості як до прояву негативної поведінки особистості, лише, одиниці людей відносяться з розумінням та намагаються зрозуміти їх поведінку.

Також потрібно відмітити незначні особливості відповідей, емоційна та почуттєва наповненість людей юнацького віку була значно більшою, ніж у людей середнього віку. Майже у кожній відповіді юнаків за виділеними критеріями, змістовною частиною відповідей був опис власних переживань та емоційного ставлення, що були викликані власною взаємодією з особами, які поводять себе зухвало.

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Світлана Стоцька

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

старший викладач кафедри соціальної та практичної психології

Т. М. Майстренко

Безліч процесів реальності, уявлень про групи людей або ж конкретну людину дуже часто пов'язані із стереотипами, які існують у багатьох культурах. Виникнення та формування стереотипів та забобонів у свідомості людини залежить від особливостей виховання, умов життя, середовища, оточення, особистісного досвіду певної особистості, а також від типу її характеру, особистісних характеристик тощо.

Ними дуже часто керуються і під час сприйняття осіб жіночої та чоловічої статей. Такі стереотипи, передусім, детерміновані соціальними ролями (очікуваннями суспільства щодо поведінки обох статей, про «мужність» та «жіночність», якими вона детермінується). Стереотипи можуть стосуватися поведінки, соціальної ролі, яку займає особистість, діяльності, її релігійних переконань, міжособистісних стосунків та ін.

Дослідження було спрямоване на вивчення проблеми вікових відмінностей гендерних стереотипів.

В основу дослідження покладено гіпотезу про те, що у стереотипах юнаків та осіб зрілого віку будуть спостерігатися певні відмінності: у юнацькому віці стереотипи будуть мати більш ідеалізоване спрямування, у зрілому – раціональне.

У роботі було використано теоретичні методи дослідження, методи збору емпіричної інформації, методи обробки одержаних даних. До психодіагностичних методик увійшла методика «Вільні асоціації». У дослідженні взяло участь 40 осіб (20 юнаків 16-20 років) та 20 осіб зрілого віку (від 35 до 40 років).

Після проведення частотного аналізу відповідей у дівчат було виділено 13 найактуальніших асоціацій, до яких ми віднесли такі: «добрий», красивий, мужній (70%), люблячий (65%), такий, що дарує подарунки (65%), схожий на улюбленого актора (60%).

Таким чином, стереотипи юнок щодо образу ідеального чоловіка пов'язані, перш за все, із зовнішністю, поведінкою та особистими якостями.

У групі юнаків до поняття «ідеальна жінка» найбільш часто добиралися стереотипи, пов'язані із соціальною роллю жінки: «гарна дружина», «хороша господиня» (85%) та її особистісними якостями: «гарна», «хороша» (85%), вірна (80%), «любляча» (75%). Отже, юнаки слідуєть соціальним стереотипам щодо ролі жінки у суспільстві. Менший відсоток опитаних вказував на стереотипи фінансового характеру: «щоб не тратила сімейний бюджет» (20%), мала високий рівень комунікабельності (20%).

Як бачимо, жінки зрілого віку найбільш часто виділяли такі характеристики чоловіка, як: надійність (100%), бути люблячим (100%), вміння відповідати за свої слова і вчинки (100%), любов до дружини і дітей (100%), наявність власного будинку та авто (70%). Найменше уваги жінки приділяли зовнішнім характеристикам чоловіка (20%) та на вмінні поговорити (10%). Найбільш важливим є поведінкові стереотипи, а найменш важливими стереотипи зовнішності та комунікації.

У чоловіків до найбільш часто згаданих асоціацій-стереотипів до образу «ідеальна жінка» серед чоловіків зрілого віку були зафіксовані такі: «працьовита» (80%), «хазяйка» (80%), «добра серцем» (80%), «ввічлива» (80%), «ніжна» (70%), «гарна мати» (70%), «вірна» (70%). Найменше чоловіки згадували зовнішні характеристики жінки, а також її комунікативні якості.

Здійснивши теоретичний аналіз проблеми вікових відмінностей гендерних стереотипів, ми дійшли низки висновків. Серед результатів юнок найбільш часто зустрічалися стереотипи, пов'язані із зовнішнім виглядом та особистісними якостями представників чоловічої статі. Юнаки виділяли стереотипи, пов'язані із соціальними ролями та очікуваннями щодо жінки (мати, господиня, працьовита), а також її особистісними якостями (вірна, любляча). Серед жінок зрілого віку найбільш часто згадувалися стереотипи, які пов'язані із особистісними якостями, поведінковими характеристиками, та стереотипами, що

характеризують матеріальне становище чоловіка та ін. Чоловіки зрілого віку, серед стереотипів, пов'язаних із образом жінки, виділяли асоціації, співвіднесені із соціальними ролями. Найменш були згадані комунікативні та кар'єрні стереотипи, пов'язані із образом жінки.

Аналізуючи вікові відмінності у стереотипах образу жінки та образу чоловіка у обох групах, варто сказати, що, на відміну від юнок, жінки мають більш раціональне уявлення про образ чоловіка, юнки, навпаки – романтичне та ідеалізоване. Це може бути пояснене недостатнім досвідом юнок щодо образу справжнього чоловіка.

Аналіз вікових відмінностей у гендерних стереотипах образу жінки показав, що у юнаків та чоловіків зрілого віку спостерігалися схожі вибори. Проте, юнаки також згадували стереотипи зовнішнього вигляду жінки як значимі, що не було притаманно для чоловіків. На наш погляд, чоловіки зрілого віку більше зорієнтовані на духовні характеристики жінки, в той час, як юнаки - на зовнішні. Тому варто говорити про те, що вікові відмінності гендерних стереотипів у юнацькому та зрілому віці наявні.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

Аліна Суднач

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **В.В.Кириченко**

В останні десятиріччя під час глобальної комп'ютеризації та технізації життєвого простору у кожного з нас спостерігається невтішна тенденція нездорової залежності людей від світової павутини – інтернету.

Підлітки, молодь, а часто і дорослі свідомі люди, не розуміючи негативного впливу від надмірного перебування у інтернеті, часто проводять там весь свій вільний час, замінюючи реальне спілкування віртуальним або ж намагаючись знайти там більше розуміння і підтримки, на їх думку, ніж у власній сім'ї або у середовищі друзів або ж грають в ігри, не помічаючи реального плину часу. Також слід зазначити, що надмірне користування інтернетом негативно впливає на стан здоров'я та успіх молодої людини, у якої погіршується зір, сон, можливість орієнтування у реальному часі, окрім цього, у інтернет-залежного з'являються конфлікти із рідними, друзями.

Проте, як свідчать наукові дослідження, найбільш частий відсоток залежних від інтернету спостерігається саме у підлітковому та ранньому юнацькому віці, коли у особистості ще відбувається коливання у самооцінці, в усвідомленні себе, своїх цілей у житті. Також брак розуміння із боку родини або друзів призводить неформовано особистість до зловживання інтернетом, що є досить деструктивним (адитивним) явищем поряд із алкогольною та наркозалежністю.

Тому, проблема залежності від інтернету нині набуває рис не лише психологічної, але і соціальної.

Проблема інтернет-залежності була об'єктом вивчення таких вчених, як: Т.Ю. Больбот, А. Голдберг, М. Гріфітс, Л.Н. Юрьев, К. Янг та ін.

Питанням різних видів інтернет-залежності займалися науковці: А.Бегоян, К. Грегори, Ц. Короленко, А. Торосян та ін.

Фактори, що впливають на виникнення інтернет-залежності розкриті у працях А. Голдберга, І. Голдберга, Е.Хувера, К.Янг та інших.

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі та емпіричному вивченні проблеми вікових особливостей інтернет-залежності.

В основу дослідження покладено гіпотезу про те, що у підлітковому віці особистість більше схильна до інтернет-залежності, ніж у зрілому віці.

Основоположниками психологічного вчення про феномен залежності від інтернету слід вважати американських фахівців - клінічного психолога К. Янг і психіатра І. Голдберга [1; 35].

Поняття інтернет-залежності було вперше введено в 1995 р. нью-йоркським психіатром І. Голдбергом, що вживали у значенні «хвороблива залежність від Інтернету», що трактував цю залежність як таку, що має психічну природу. На його думку, інтернет-залежність має негативний вплив на побутову, навчальну, соціальну, трудову, сімейну, фінансову чи психологічну сфери діяльності особистості [1, с.71].

Пояснення цього феномена почалося у 1994 році, коли вчена К. Янг [4] розробила й помістила на свій сайт спеціальну анкету і після цього отримала майже 500 відповідей. Проаналізувавши результати, нею було виявлено, що 400 із 500 опитаних були визнані залежними від інтернету.

В.А.Бурова [6] вважає інтернет-залежність патологією XXI століття, що викликає хворобливу залежність [6, с.290]

На думку психолога А.Бенедиктова [5] «Проблема залежності починається тоді, коли прагнення відходу від реальності, пов'язане зі зміною психічного стану, починає домінувати у свідомості, стаючи центральної ідеєю...» [5, с.19]. Ці слова психолога стають підтвердженням думку про нав'язливий характер захоплення, швидкості перетворення їх у залежність.

Як зазначала дослідниця К. Янг [4], головна характеристика інтернет-залежності, на думку багатьох психологів - це «відхід від реальності», адже цей відхід виявляється не образним, не має метафоричного характеру, адже їй притаманний реальний зміст [4, с.122].

Отже, основоположниками вивчення інтернет-залежності вважають психологів К.Янг і І.Голдберга. Більшість психологів визначають інтернет-залежність, пропонує різні визначення, характеризує причини появи залежності, шукає шляхи виходу з неї.

Науковими дослідженнями також доведено, що від інтернет-залежності у зрілому віці можуть страждати самотні жінки або ж жінки, що перебувають у декретній відпустці або ж ті, що схильні до депресивних станів. У такому випадку інтернет є засобом пошуку нових друзів, реалізує потребу особистості у підтримці, спілкуванні. Це стосується особливо тих, хто має складності у встановленні контактів [5, с.16]. Також вчені зазначають, що жінки більше часу проводять у процесі інтернет-спілкування (на сайтах знайомств, у соціальних мережах), аніж чоловіки. Як зазначав О.Ключко [2], це зумовлено гендерними особливостями та розбіжностями у поведінці обох статей (жінки мають більш виражене тяжіння до процесу комунікації, ніж чоловіки, тоді, як представники чоловічої статі повинні бути стриманими і менш емоційними). Саме ці фактори є причиною того, що жінка проводить більше часу у інтернеті, аніж чоловік [2, с.50].

Таким чином, для залежних людей інтернет є практично ідеальним способом швидкого задоволення практично будь-яких нереалізованих ідей та потреб (насамперед, потреб у безпеці, повазі, любові, визнанні і самоактуалізації).

Із метою дослідження схильності особистості до інтернет-залежності використовують ряд методів та методик.

У нашому дослідженні були використані методики К. Янг та шкала А.Жичкіної із метою вивчення схильності підлітків та осіб у зрілому віці до інтернет-залежності.

За методикою К.Янг було помічено, що у більшості підлітків переважали високі показники інтернет-залежності, тоді, як у зрілому віці вони, навпаки, були у більшості опитаних низькими.

За шкалою на вимірювання інтернет-залежності А.Жичкіної також були аналогічні результати: більшість підлітків характеризувалися як інтернет-залежні, найменше було тих, хто мав низькі показники залежності від інтернету у цій групі. У групі дорослих результати залежності від інтернету були низькими, високих ми не зафіксували.

Порівнявши результати за двома методиками у групах, варто зробити висновок про те, що особистість у зрілому віці здатна до

самоконтролю та саморегуляції більше, ніж у підлітковому віці, коли особистість ще не сформована та здатна більшій мірі піддаватися різним впливам не у достатній мірі може оцінити шкоду та усвідомити себе шкоду надмірного перебування у інтернеті, а також шкідливість цього для оточення самого підлітка. На нашу думку, ці результати можуть бути пояснені віковими характеристиками осіб у підлітковому віці: високим рівнем агресії, тривожності, невпевненості у собі (заниженої самооцінки), прагненням ще не сформованої особистості бути у ілюзорному кіберсвіті, без реальних проблем, а також знаходити там розуміння, брак якого підліток відучуває із боку власної родини.

Для корекції інтернет-залежності у підлітковому віці роботу доцільно проводити у кілька етапів: на першому за допомогою відповідних психологічних тестів та методик здійснити обстеження дитини на рівень інтернет-залежності, після цього разом із сім'єю підлітка проводити відповідні психокорекційні дії (бесіди, тренінги та ін.). На останньому етапі роботи повинна бути перевірена ефективність запропонованої роботи.

Список використаних джерел

1. Голдберг І. Психологічна характеристика особливостей Інтернет-залежності у підлітків різної статі [Текст] / І.Голдберг. –2013. – 211 с.
2. Гендерна психологія та педагогіка [Текст]: підручник і практикум для бакалаврату та магістратури / під заг. ред. О. В. Ключко. — М.:Видавництво Юрайт, 2017. — 404 с.
3. Єгоров А. Ю. Сучасні уявлення про інтернет-адикція підходи до їх корекції [Електронний ресурс] / А. Ю. Єгоров //Медична психологія в Росії: електрон.навч. журн. – 2015. – N4(33). – С. 4. – Режим доступу <http://mprj.ru>
4. Young K. S. Internet addiction: symptoms, evaluation, and treatment [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.netaddiction.com>. (дата обращения: 31.01.2012)
5. Бодкер С. Взаємодія людини з комп'ютером з позиції теорії діяльності [Текст] / С. Бодкер // Психологічний журнал. -2013. - №4.- С. 21-112.
6. Бенедиктова А. В. Дослідження інтернет-адикції та її соціально-психологічної значущості в підліткових групах [Текст] /А.В.Бенедиктова // Психологічна наука і освіта. - 2013. - № 5. -С. 228-236.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕФЛЕКСІХ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «ВПЕВНЕНИЙ» У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ТА ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Ціпцюра Анна

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук,
доцент

Н.О. Никончук

Рефлексія - це важлива здібність, яка починає формуватися у молодшому шкільному віці. У цьому віці оцінка власної діяльності здебільшого відбувається не внаслідок усвідомленого самоаналізу, а під впливом інших оточення батьків та вчителів, а також однолітків.

Дослідження проблеми рефлексії займалися В. В. Давидов, А.З. Зак, І.М. Семенов, С.Ю. Степанов, В.І. Слободчиков, Г.А.Цукерман. Д.Б. Голодонакова, В.В. Знакова, О.М.Лактіонова. Вивченню рефлексії у молодшому шкільному віці присвячені роботи О. Л. Музики, І.С. Загурської, Н.О. Никончук. – у них підкреслюється роль рефлексії у розвитку здібностей (якостей) у різні вікові періоди.

Щоб здійснити порівняльний аналіз рефлексії особистісної якості «впевнений» було використано модифікований варіант методики вивчення динаміки здібностей, розробленої О.Л.Музикою та адаптованої для молодшого шкільного віку І.С.Загурською і Н.О.Никончук. Вибірка складала 60 досліджуваних, в тому числі 20 молодших школярів, 20 підлітків і 20 юнаків.

У результаті аналізу емпіричного дослідження було встановлено, що у групі юнаків рівень розвитку рефлексії особистісної якості «впевнений» знаходився на значно вищому рівні, аніж у групі підлітків. Про це свідчать такі показники:

У групі підлітків пояснити зміст поняття «впевнений» серед підлітків змогли 8 осіб (40%), серед юнаків 17 (85%). На питання: «Допомагає впевненість, чи заважає?», у групі підлітків відповіли правильно 14 учнів (70%) – «Так», тоді як у групі юнаків позитивний вплив цієї якості відзначили 17 опитаних (85%). Описуючи випадки із власного досвіду щодо того, як допомогли їм згадані якості, у групі підлітків змогли навести приклади всього 9 осіб, тоді, як у групі юнаків ця кількість становила - 17.

У підлітків та юнаків рівень самооцінки розвитку якості «впевнений» відображає загальні тенденції розвитку рефлексії особистісних складових – спостерігається поступове зростання рефлексії особистісних якостей (рис.1). Отже, юнаки і більшій мірі, порівняно із підлітками, орієнтовані на розвиток та оцінку у себе цієї якості.

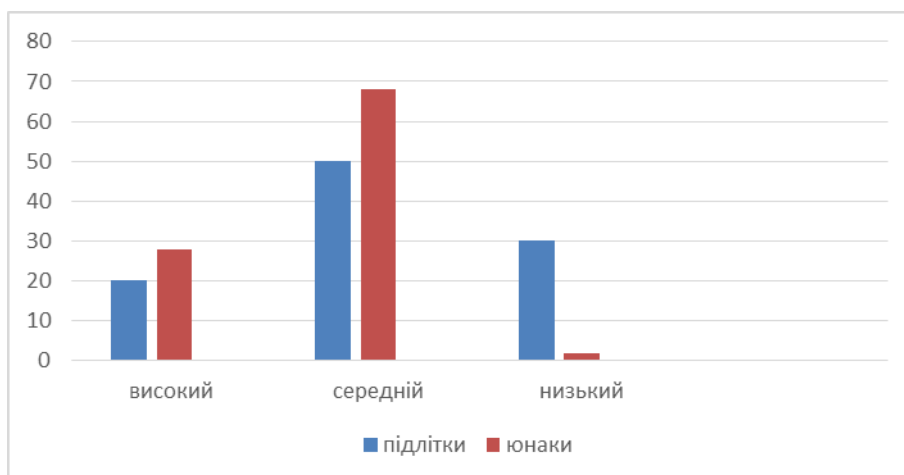

Рис. 1. Частота прояву різних рівнів самооцінки розвитку якості «впевнений» у підлітковому та юнацькому віці

Таким чином можна сказати, що у юнаків рівень розвитку рефлексії особистісної якості «впевнений» знаходився на значно вищому рівні, аніж у групі підлітків. Це можна пояснити віковими характеристиками підлітків, у яких, порівняно із юнаками недостатній якості, які у них сформовані, а які - ні. Юнак, який стоїть на шляху самовизначення та самоствердження, має порівняно, із підлітками, чіткіші уявлення про те, ким він є, ким хоче бути, і ким хоче стати. Впевненість юнаки обирали як значиму для них якість, яка допомагає у житті, діяльності та спілкуванні, на відміну від підлітків, які часто плутали цю якість із суміжними схожими характеристиками.

Список використаних джерел

1. Бугерко Я. Категоріальний аналіз рефлексії як явища, процеси, стани, властивості// Психологія і суспільство. - 2008. - №1. - С.93-105.
2. Вікова психологія/ За ред. Г.С.Костюка. -К.: „Радянська школа”, 1976.-272 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.(4)

**СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ
ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я**

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦЮЮЧИХ ТА НЕПРАЦЮЮЧИХ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

Ярослава Артемчук
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
асистент кафедри соціальної та
практичної психології
Ю.Ю. Дем'янчук

Діяльність людини завжди викликана певними мотивами. Поняття «мотив» означає спонукання до діяльності, спонукальну причину дій та вчинків (тобто те, що примушує людину до дій). До певної діяльності людину можуть спонукати різні мотиви: інтерес до змісту та процесу діяльності, почуття обов'язку перед суспільством, прагнення до самоствердження та реалізації.

Поняття мотиву, мотивування поведінки були у науковому вжитку ще на початку становлення психології. Мотиви розглядалися як складові частини вольового акту уявлення і почуття, перші з яких спонукають до діяльності, а другі є її рушійною силою [2].

У вітчизняних та зарубіжних психологічних дослідженнях мотив навчальної діяльності розглядається як спонукання, що характеризують особистість учня, його основну спрямованість, виховане на протязі попереднього його життя (Л.І. Божович) [1], як спрямованість учня на окремі сторони навчальної роботи, пов'язана з внутрішнім ставленням до неї (А.К. Маркова) [3], як спонукання, які ускладнюють структуру мотиваційної сфери людини (Х. Хекхаузен) [4].

З метою виявлення особливостей мотивів навчальної діяльності працюючих та непрацюючих за спеціальністю студентів ми провели дослідження за допомогою методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А. Реана та В.А. Якуніна. Досліджуваним пропонувалося оцінити за 7-бальною шкалою наведені в списку мотиви навчальної діяльності по їх значимості. При цьому вважається, що 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, а 7 балів - максимальній. Під час обробки результатів для групи було вираховано середнє арифметичне значення для кожного мотиву. Загальна вибірка складала 30 осіб (15 працюючих та 15 непрацюючих за спеціальністю студентів).

В результаті дослідження було встановлено, що для працюючих за спеціальністю студентів домінуючими мотивами є «отримати диплом», «успішно продовжити навчання на подальших курсах», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», «домогтися схвалення батьків і оточуючих», «стати висококваліфікованим фахівцем», «придбати глибокі і міцні знання», «успішно вчитися», «складати іспити на «добре» і «відмінно» (див. Рис.1).

Обрані мотиви можуть свідчити про важливість для працюючих за спеціальністю студентів того рівня знань, які вони отримують. Це може бути пов'язано з тим, що студенти бажають розвиватися в обраному професійному напрямку, тому навчання для них є важливим як для отримання диплома, щоб підтвердити свою освіту, так і для збагачення рівня знань, для більш компетентного виконання своїх професійних обов'язків.

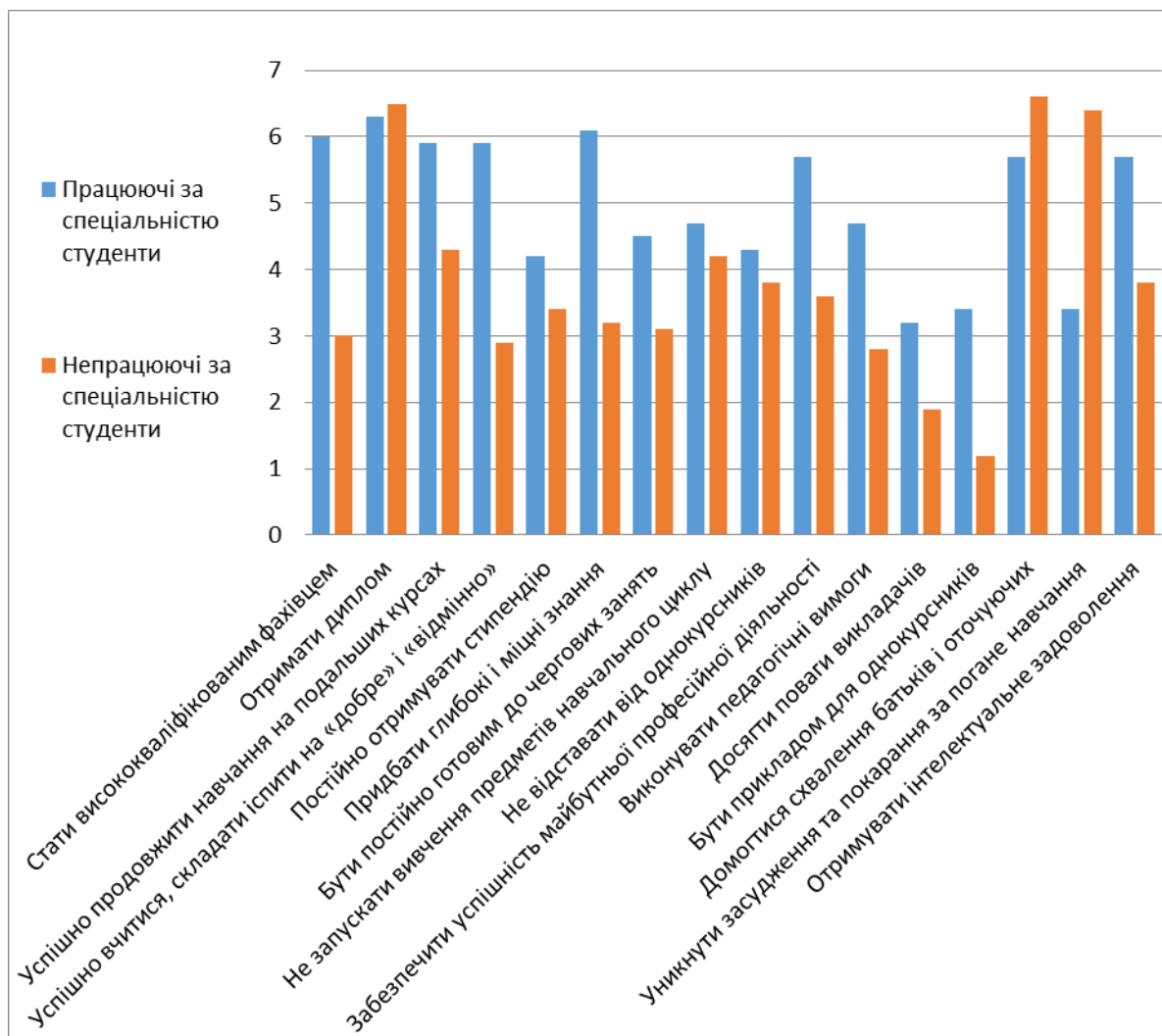

Рис. 1. Структура мотивів навчальної діяльності працюючих та непрацюючих за спеціальністю студентів

В ієрархічній структурі мотивів навчальної діяльності непрацюючих за спеціальністю студентів домінуючими мотивами є «домогтися схвалення батьків і оточуючих», «уникнути засудження та покарання за погане навчання» та «отримати диплом» (див. Рис.1).

Найбільш значимі для непрацюючих студентів мотиви пов'язані з бажанням здобути визнання серед оточуючих, знайти підтримку та уникнути засудження щодо нехтування навчанням, обранням роботи не

за спеціальністю. Однак, для непрацюючих студентів також досить важливо отримати диплом, що є рушійним мотивом їхнього навчання. Це може бути пов'язано з пануванням стереотипу, що людина без вищої освіти нерозумна, або ж з тим, що не важливо від виду діяльності більшість працедавців просять пред'явити працівників диплом. Саме ці мотиви є рушійними у бажанні непрацюючими за спеціальністю студентами здобути освіту.

Отже, відмінності в основних мотивах навчальної діяльності працюючих та непрацюючих за спеціальністю студентів існують і можуть бути пов'язані з різними пріоритетами. Тобто, працюючі за спеціальністю студенти бажають продовжувати своє навчання для отримання знань і подальшого розвитку в обраній галузі. Непрацюючі за спеціальністю студенти можуть розцінювати різні галузі праці як доступні для заробітку, тому не бажають поглиблювати знання в галузі навчання, якщо можна і при будь яких інших умовах мати роботу та дохід.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей мотивації не працюючих за спеціальністю студентів старших курсів та розробки проекту їх залучення до навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. тр. / Под ред. Д.И. Фельдштейна ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-соц. ин-т. - 3-е изд. - М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2001. - 349с.
2. Выготский Л.С. Собр. соч: в 6т. - Т.6. - М.: Педагогика, 1984. - 400с.
3. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983. – 96с.
4. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Т. 1: Пер. с нем. – М., 1986. – 392 с.

СОЦІОМЕТРИЧНІ ІНДЕКСИ: ІНДИВІДУАЛЬНІ ТА ГРУПОВІ

Ксенія Гавриловська
кандидат психологічних
наук, доцент

Соціометрія – це соціально-психологічний метод дослідження системи особистих взаємовідносин у групі. Метод дозволяє здійснити «моментальний знімок» динаміки групових стосунків. За результатами соціометричного дослідження ми маємо можливість побудувати соціоматрицю, соціограму, визначити соціометричний статус кожного

досліджуваного. Одним із найбільш відповідальних етапів обробки результатів соціометрії є обрахунок соціометричних індексів за формулами [1-6]. Соціометричні індекси є персональні та групові.

ПЕРСОНАЛЬНІ СОЦІОМЕТРИЧНІ ІНДЕКСИ

Індекс соціометричного статусу особистості визначає неформального лідера групи:

$$C_i = \frac{\sum \bar{B} + \sum \bar{3}}{N-1}$$

Індекс позитивного соціометричного статусу визначає позитивного неформального лідера:

$$C_i^+ = \frac{\sum \bar{B}}{N-1}$$

Індекс негативного соціометричного статусу визначає негативного неформального лідера групи:

$$C_i^- = \frac{\sum \bar{3}}{N-1}$$

Індекс соціометричної експансії характеризує тип та інтенсивність групової взаємодії:

$$E_j = \frac{\sum B + \sum 3}{N-1}$$

Індекс позитивної соціометричної експансії характеризує бажання членів групи співпрацювати один з одним:

$$E_j^+ = \frac{\sum B}{N-1}$$

Індекс негативної соціометричної експансії характеризує небажання членів групи співпрацювати один з одним:

$$E_j^- = \frac{\sum 3}{N-1}$$

Індекс соціометричної конформності визначає, наскільки та чи інша особа зважає на думку групи:

$$X_i = \frac{\sum B' + \sum 3'}{N-1}$$

Індекс позитивної соціометричної конформності визначає бажання члена групи зважати на думку групи:

$$X_i^+ = \frac{\sum B'}{N-1}$$

Індекс негативної соціометричної конформності визначає небажання члена групи зважати на думку групи:

$$X_i^- = \frac{\sum 3'}{N-1}$$

Індекс обсягу взаємодії вказує на співвідношення між обраними та тими, хто обирає:

$$V_j = \frac{(\sum \bar{B} + \sum \bar{3}) + (\sum B + \sum 3)}{N-1}$$

Індекс величини самооцінки вказує на те, наскільки цінує себе особистість у групі:

$$M_j = \frac{\sum 'B + \sum '3}{N-1}$$

Індекс адекватності самооцінки визначає, наскільки адекватно кожен член групи усвідомлює своє положення в групі:

$$W_j = \frac{\sum ''B + \sum ''3}{\sum 'B + \sum '3}$$

ГРУПОВІ СОЦІОМЕТРИЧНІ ІНДЕКСИ

Індекс групової згуртованості визначає, наскільки згуртованою є група:

$$G_i = \frac{\sum \bar{B}}{\frac{1}{2}N(N-1)}$$

Індекс групової експансії вказує на широту спілкування між членами групи:

$$E_N = \frac{\sum B + \sum 3}{N}$$

Індекс позитивної групової експансії характеризує інтенсивність позитивної взаємодії між членами групи:

$$E_N^+ = \frac{\sum B}{N}$$

Індекс негативної групової експансії характеризує інтенсивність негативної взаємодії між членами групи:

$$E_N^- = \frac{\sum 3}{N}$$

Індекс групової інтеграції показує, наскільки інтегрованою є група в залежності від кількості осіб з нульовим статусом (N_0 – кількість осіб без виборів і заперечень):

$$I_N = 1 - \frac{N_0}{N-1}$$

Індекс соціометричної когерентності визначає, наскільки люди сприймають інших членів групи як елементи єдиної групової структури:

$$K = \frac{\sum \bar{B} + \sum \bar{3}}{N(N-1)}$$

Індекс позитивної соціометричної когерентності вказує, наскільки люди схильні сприймати позитивно інших членів групи:

$$K^+ = \frac{\sum \bar{B}}{N(N-1)}$$

Індекс негативної соціометричної когерентності вказує, наскільки люди схильні сприймати негативно інших членів групи:

$$K^- = \frac{\sum \bar{3}}{N(N-1)}$$

Індекс конфліктності вказує на рівень конфліктності між членами групи:

$$V_N = \frac{\sum \bar{3}}{N(N-1)}$$

Індекс референтності показує тісноту зв'язків між елементами ядра групи:

$$V = \frac{\sum \bar{B}}{\sum B}$$

Індекс групової стійкості показує, наскільки група є стійкою в плані збереження своєї структури:

$$S_N = \frac{1}{\sum \bar{3}}$$

Умовні позначення:

N – кількість членів групи

\sum - знак алгебраїчного сумування кількості отриманих/відданих виборів

B – відданий вибір

\bar{B} - отриманий вибір

B' – відданий передбачений вибір

B'' – віддане виправдане передбачення по вибору

' B – отриманий передбачений вибір

" B – отримане виправдане передбачення по вибору

$\bar{\bar{B}}$ - взаємний вибір

$\bar{3}$ – віддане заперечення

$\bar{\bar{3}}$ - отримане заперечення

3' – віддане передбачене заперечення

- 3" – віддане виправдане передбачення по запереченню
- ' 3 – отримане передбачене заперечення
- " 3 – отримане виправдане передбачення по запереченню
- $\bar{3}$ – взаємне заперечення

Важливо:

Всі негативні соціометричні індекси вносяться у матрицю індексів та використовуються для подальших розрахунків як від'ємні величини!

Всі групові соціометричні індекси вираховані як відсотки.

Список використаних джерел

1. Битянова М.Р. Социальная психология. М.,2001. с.259-269, 511-536.
2. Волков Б.С., Волкова В.А. Методы исследований в психологии. М.,2002. с. 90-98.
3. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива. Минск, 1984. с. 46-67.
4. Методики социально-психологической диагностики личности и группы. — М., 1990
5. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. СПб, 1999. с. 106-126.
6. Сушко В.А. Метод социометрии и анализ социальных сетей: учебное пособие, электронное издание сетевого распространения. М.: «КДУ». «Добросвет». 2018.

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЕТАПІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ**

Юлія Дем'янчук

викладач кафедри соціальної та
практичної психології

Руслана Волинець

студентка 2 курсу, соціально-
психологічного факультету

У сучасних соціально-економічних умовах розвиток системи освіти повинен базуватися на трьох основних принципах: відповідності необхідному рівню професіоналізму, динамічності і спрямованості в майбутнє.

Існує багато підходів до вивчення мотивації. Є. П. Ільїн визначав мотивацію як процес формування мотиву [1]. О. М. Леонтьєв вказував, що «мотивація – це опредмечена потреба або «цілеспрямована поведінка» [3]. Д. М. Узнадзе говорив, що механізми формування установки та її впливу на свідомість особистості мають вирішальне значення при мотивації суб'єкта у тій або іншій діяльності [7]. А. Маслоу

запропонував теорію, яка полягає в тому, що людина по своїй природі має широкий спектр потреб, які вона прагне задовольнити, це є мотивом її поведінки, ієрархію потреб він вибудував у виді піраміди, що складається з п'яти шарів [4]. В. І. Ковальов досліджуючи проблему мотивів вибору професії, вказує, що формування професійних мотивів позитивно впливає на успішність професійної підготовки у ВНЗ [2].

Термін «мотивація» – поняття ширше, воно позначає сукупність факторів, які викликають активність індивіда. Отже, мотивацію можливо визначити як сукупність причин психологічного характеру, які пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність.

У формуванні мотивів професійної діяльності й поведінки особливе значення відіграють потреби. Незадоволення потреби у самореалізації на робочому місці може знижувати рівень конкурентоспроможності та відчуття успіху, що в свою чергу може актуалізувати питання професійної переорієнтації.

Професійна переорієнтація, на думку О.Рудюка, проходить в декілька етапів. З формального боку, професійна переорієнтація - це тривалий і складний процес переходу особистості від однієї професії до іншої. У змістовому сенсі – це свідоме визначення особистістю професійних орієнтирів і реалізація їх у діяльності через засвоєння спеціальних знань, формування вмінь і навичок, релевантних обраній професійній спеціалізації, свідоме прийняття обраної професії і віднайдення особистісно значущих смислів діяльності, подальшого особистісного і професійного розвитку [5]. Тичина І.М. визначала успішний процес професійної переорієнтації, як розвиток професійних здібностей на ситуаційно-ціннісному та суб'єктно-ціннісному рівнях [6].

Метою нашого дослідження став аналіз відмінностей у навчальній мотивації студентів без досвіду та з досвідом роботи за першою освітою на етапі професійної переорієнтації.

У ході дослідницької роботи було використано методика «Вивчення мотивації навчання у ВНЗ» за Т. І. Ільїною [1]. Анкету заповнили 20 студентів: з них 6 студентів без попереднього досвіду роботи за професією та 14 студентів з попереднім досвідом роботи за першою професією, що отримують другу вищу освіту у Житомирському державному університеті імені Івана Франка та Поліському національному університеті.

Проаналізувавши отримані дані, було встановлено, що навчальна мотивація студентів з попереднім досвідом роботи за професією та без досвіду мають певні відмінності (див. Рис.1).

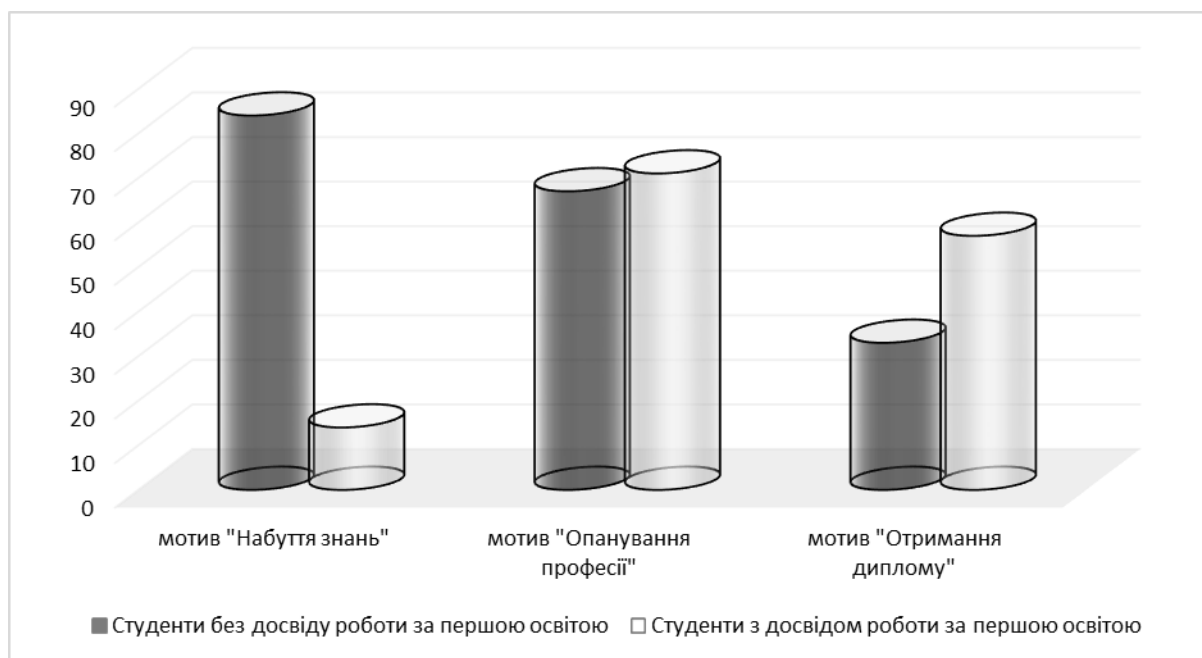

Рис.1 Мотиви навчальної діяльності студентів без досвіду роботи та з досвідом роботи за професією на етапі професійної переорієнтації

У студентів без досвіду роботи за першою освітою домінує мотив «Набуття знань» (84%) та «Опанування професією» – 67%, Це свідчить про те, що для студентів цієї групи характерний високий рівень мотивації щодо набуття знань та оволодіння професією, зацікавленість студентів у навчальному процесі.

Що стосується студентів з досвідом роботи, то в даній групі досліджуваних домінує мотив «Опанування професії» (71%) та «отримання диплому» (57%). Це говорить про те, що для особи є основним прагнення оволодіти професійними знаннями та сформувати професійно важливі якості.

Здійснивши порівняльну характеристику навчальної мотивації студентів без досвіду та з досвідом роботи за першою освітою на етапі професійної переорієнтації можливо зробити висновок, що в основному студенти без досвіду роботи на етапі професійної переорієнтації мають достатньо високий рівень навчальної мотивації: спрямованість на здобуття знань, опанування професії. Але виявлено, що є група студентів з середнім та низьким рівнем навчальної мотивації – це студенти з попереднім досвідом роботи. Для цієї групи мають значення зовнішні мотиви навчальної діяльності: отримання диплому, підвищення та збільшення заробітної плати.

Список використаної літератури

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Евгений Павлович Ильин. - СПб.: Питер, 2006.– 512 с.

2. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ко'валев ; отв. ред. А. А. Бодалев – М. : АН СССР, Институт психологии, 1988. – 191 с.
3. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции : конспект лекций / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность /Абрахам Харольд Маслоу ; [пер. с англ]. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
5. Рудюк О. Психологічні особливості професійного самовизначення безробітної молоді в процесі профпереорієнтації / О. Рудюк // Соц. психологія. - 2006. - № 5. - С. 122-127.
6. Тичина І. М. Особливості повторного професійного вибору випускників вишів залежно від рівня саморегуляції особистості / І. М. Тичина // Наука і освіта. - 2014. - № 5. - С. 202-206.
7. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки. 1949 [Психологические исследования. М., 1966. С. 248, 289-292].

СОЦІАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У ЦИФРОВОМУ ВІРТУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Юліана Дмитренко
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **В.В.Кириченко**

Проблема соціальної ідентифікації є дуже актуальною для суспільства на сучасному етапі. Адже цей процес змінюється під впливом ціннісних орієнтацій, установок особистості, що впливає на потребу особистості до співвіднесення себе із іншими соціальними групами або спільнотами.

У період юнацького віку, у зв'язку із порівняно новим рівнем самосвідомості, аніж у підлітковому віці, особистість має точне уявлення про свою соціальну ідентифікацію, вміє співвідносити себе, свою поведінку, дії та вчинки із іншими. Переважаючим у юнацькому віці є міжособистісне спілкування, пошук однодумців, або ж своєрідність певної субкультури, до якої належить особистість, є тими факторами, що впливають на соціальну ідентифікацію особистості, пошук нею нових ідеалів, а також прагнення знайти підтримку і розуміння із боку інших.

Процесу соціальної ідентифікації у сучасних умовах досить ефективно сприяє спілкування у віртуальному просторі, можливість невимушено спілкуватися. Віртуальний простір, на відміну від реального, дає змогу юнакові розкрити себе, втілити будь-які ідеї, свої можливості, бути більш упевненим, ідеалізувати власний образ, додати або не

згадати небажані або ж бажані якості, знайти підтримку однодумців, показати свою творчість та ін.

Особливості соціальної ідентифікації особистості юнацького віку розглядали А.Бернс, Л.Божович, І.Кон, Е.Еріксон, О.Колінко та інші.

Проблема соціальної ідентифікації юнака у цифровому віртуальному середовищі знайшла відображення у працях: Г.Веселовського, І.Чеснокової, Н.Шульги, В.Ядова та інших.

Мета нашого дослідження полягає у теоретико-методологічному аналізі та вивченні проблеми соціальної ідентифікації у цифровому віртуальному середовищі.

Гіпотеза дослідження: у процесі соціальної ідентифікації юнаків у реальному та цифровому віртуальному середовищі будуть спостерігатися розбіжності, адже у цифровому просторі юнаки будуть у більшій мірі ідеалізувати себе, свої, якості і досягнення.

З метою дослідження соціальної ідентифікації у цифровому віртуальному середовищі нами був використаний опитувальник «Хто Я?». І.Куна, Т.Макпартленда. Достовірність результатів дослідження забезпечувалася використанням валідизованих та стандартизованих діагностичних інструментів адекватних меті та завданням, застосуванням кількісного та якісного аналізу обробки та інтерпретації даних, а також здійсненням теоретико-методологічного аналізу.

Поняття «соціальна ідентифікація» вивчалася представниками не однієї науки: філософії, соціології, історії. У філософії це поняття ототожнюється із поняттями схожості і відмінності. Проблему ідентичності як тотожності інтересів, поглядів певних соціальних груп розглядав Аристотель [2, с. 122-124], Р. Декарт, Ф.В. фон Шеллінг [1, с. 245].

Одним із перших у психології поняття «соціальна ідентифікація» почав використовувати представник психоаналізу – З.Фрейд (1921 р.). Психолог трактував його як ототожнення суб'єкта з об'єктом (причому цей процес проходить на несвідомому рівні) і розглядаючи ідентифікацію як захисний механізм. Теорія психоаналізу пояснює ототожнення з соціальною групою як результат функціонування психологічного механізму, за допомогою якого людина підсвідомо ділить групи на «свої» і «чужі» [8,с.69].

Особливості соціальної ідентифікації особистості юнацького віку слід розглядати у контексті їх вікових характеристик та особливостями розвитку самосвідомості юнака, яка різниться від самосвідомості підлітка.

Формування ідентичності у юнацькому віці зумовлена певними особливостями розвитку особистості. З одного боку, зміни, пов'язані з періодом статевого дозрівання і бурхливим фізичним ростом організму,

приводять до трансформації образу «Я» та необхідності встановлення нових критеріїв оцінки своєї зовнішності і особистості. З іншого боку, когнітивний розвиток юнака дозволяє йому вийти за межі конкретних переживань, елементи «образу Я» стають все більш диференційованими, що призводить до формування цілісного «образу Я» (К.Грейс, В. С. Кон) [5;6]. Розвиток абстрактного мислення юнака залежить від соціокультурних особливостей середовища. Завдяки переходу мислення на рівні формальних операцій у підлітків з'являється здатність аналізувати власні думки і почуття, що призводить до розвитку рефлексії. Відносини юнаків до світу і до самого себе зазнають значних змін (Л. Божович, І.Бех) [2;3]. Виникає невідповідність між потребою особистості досягти визнання своєї дорослості і реальною можливістю «бути дорослим». Тому «місцем», де юнак може приміряти на себе різні взірці незалежної поведінки є товариство однолітків і процес спілкування. Саме в спілкуванні з однолітками встановлюються стосунки рівності і поваги один до одного, освоюються норми соціальної поведінки та моралі (Д.Ельконін) [4, с.100]. Міжособистісне спілкування є провідною діяльністю особистості юнацького віку (А.Леонтьєв), так як під його впливом відбуваються всі значимі зміни в структурі особистості [7, с.50].

Віртуальний простір є досить сприятливим середовищем для процесу соціальної ідентифікації особистості. Інтернет-простір дозволяє в лічені секунди змінити ім'я, без медичних втручань – свою стать, не кажучи вже про професії, соціальному становищі, статусі і т.ін. Юнакам притаманна ідеалізація своєї особистості. Юнаки прагнуть бути кращими у процесі взаємодії у мережі інтернет та часто дають собі та своїм досягнення неправдиві характеристики із метою отримати визнання, підвищити свій соціальний статус перед групою ч и конкретною особою, до якої тяжіє юнак. Таке спілкування не викликає особливої відповідальності, дають змогу більш краще, порівняно із реальним життям розповісти про себе, спростити процес комунікації та, на думку юнаків, більш краще ідентифікувати себе із певною соціальною спільнотою

У результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу «Соціальної ідентифікації у цифровому віртуальному середовищі» ми змогли зробити висновок, що відмінності у показниках соціальної ідентифікації юнаків та юнок у реальному та віртуальному середовищі наявні.

Аналізуючи результати юнок за методикою «Хто я?» І. М. Куна і Т.Макпартленда, нами було помічено, що у реальному житті вони презентували себе і свої характеристики, які відповідали реальності та були пов'язані із гендерними ролями дівчат, їх навчальною діяльністю, реальними подіями, які на даний час для них є значимими, а також із

соціальним ролями та очікуваннями, що стосуються сімейних стосунків, міжособистісного спілкування, аналіз наявних особистісних якостей, а також очікуваних характеристик та ін.

Результати юнаків за цією методикою також свідчили про реальні події та реальні соціальні статуси та ролі хлопців, їх діяльність (навчальну, спортивну) та співвідносилися із бажаними досягненнями та із провідними видами діяльності юнаків та ін. На відміну від дівчат, юнаки оцінювали себе та свої якості на більш високому рівні, ніж юнки.

Аналізуючи результати дівчат за методикою «Хто я», яка передбачала їх ідентичність у віртуальному просторі, ми помітили, що вони характеризували себе та свою особистість із більш романтичної позиції, аніж у реальному житті та давали собі більше позитивних характеристик, ідеалізуючи таким чином свою особистість. Наприклад, соціальні характеристики дівчат були представлені не гендерними чи соціальними ролями або статусами, а прізвищами («нікнеймами») із соціальних мереж: «Янгол», «Кішка», «Принцеса» та ін. Характеристики фізичного, комунікативного я дівчат також були здебільшого вигадані, ідеалізовані та мали абстрактний характер, проте у перспективних, зустрічалися і реальні якості, що вказували на очікування дівчат, їх цінності, погляди.

Результати юнаків за методикою дослідження соціальної ідентичності також були свідченням того, що вони намагалися зробити свій образ більш ідеальним, аніж він є у реальному житті, їх соціальне «Я» представлялося такими ж абстрактними характеристиками як і у юнок, проте вони були спрямовані у більшій мірі на професійну реалізацію юнака, на його активність, рішучість, цілеспрямованість та ін.

Таким, чином, відмінності у показниках соціальної ідентифікації юнаків та юнок у реальному та віртуальному середовищі наявні.

Список використаних джерел

1. Антология мировой философии: в 4 т. - М.: Мысль, 2000. - Т. 3. Буржуазная философия конца XVIII в. - первых двух третей XIX в. - 760 с.
2. Бех І.Д. Категорія „ставлення” в контексті розвитку образу „Я” особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 52-56.
3. Божович Л. Психологія / Л.Божович. – СПб, 2015. – 312с.
4. Ельконин Б. Идентичность: юность и кризис/Б.Ельконин . – М.: Прогресс, 2012. – 341 с.
5. К. Грейс. Психологія розвитку: учебн. пособие / К. Грейс. - СПб.: Питер, 2003. - С. 555-594.
6. Кон И. С. Психологія ранней юности / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 225 с.;
7. Леонтьев А. Психологія личности / А.Леонтьев. - СПб., 2014. - 402с.
8. Фрейд З. Я и Оно: [Соч.] / З.Фрейд. - М.: ЭКСМО-Пресс, 1998. - 1039 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ РІВНЯ ТРИВОГИ У ПІДЛІТКІВ ПІД ВПЛИВОМ ВІДЕОІГОР ЖАНРУ «АСТІОН»

**Юліана Дмитренко,
Дарина Колос**
студентки 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
викладач кафедри соціальної та практичної психології
Дем'янчук Ю.Ю.

Бойовик, екшн, е́кшен — жанр відеоігор, який вимагає від гравця певних фізичних зусиль, таких як швидкості реакції та здібності швидко приймати тактичні рішення. Дія таких ігор відбувається дуже динамічно і потребує більшою мірою рефлексів, ніж логіки і планування. Загалом екшн впливає на тривогу.

Проблема тривожності займає особливе місце у сучасному науковому знанні. Це «центральна проблема сучасної цивілізації», найважливіша характеристика нашого часу їй надається значення основного «життєвого переживання сучасності». Тому не дивно, що цій проблемі присвячена велика кількість досліджень, причому не тільки у психології та психіатрії, але й в біохімії, фізіології, філософії та соціології.

К. Роджерс розглядав тривожність як деяку емоційну реакцію на внутрішньо особистісне протиріччя, на конфлікт між Я-реальним та Я-ідеальним [3]. На думку, Т.Титаренко і П. Горностая, тривожність – це психічний стан емоційної напруги, настороженості, хвилювання, душевного дискомфорту, підвищеної вразливості при ускладненнях, загостреного почуття провини і недооцінювання себе у ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття неясної загрози значущій рівновазі особистості [2]. Астапов В.М. визначав тривожність, як реакцію на ситуацію, яка суб'єктивно оцінюється як потенційно небезпечна [1].

Дослідження залежності рівня тривоги у підлітків під впливом відеоігор жанру «action» проводилося в листопаді 2019 року. Загальна вибірка складала 36 осіб – учні 7 класу (20 осіб – діти експериментальної групи та 16 осіб – діти контрольної групи).

Етап планування експериментального дослідження (див. табл.1).

Таблиця 1

Структура планування експериментального дослідження

Залежна змінна	<i>Рівень тривожності</i>
Незалежна змінна	<i>Відеоігри жанру «action»</i>
Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:	<i>КОНСТАТУЮЧА стратегія</i> констатація каузального зв'язку між рівнем тривоги учнів та впливом на них відеоігор
Вибір плану та способом представлення	<i>ЯКІСНИЙ пан експерименту</i> НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (наявність

незалежних змінних, опис незалежних змінних:	впливу відеоіграми, відсутність впливу відеоіграми)
Вибір плану за кількістю груп:	<i>МІЖГРУПОВИЙ</i> план у експерименті брали участь 2 групи – експериментальна (20 осіб) та контрольна (16 осіб)
Вибір плану з кількістю незалежних змінних та їх варіантів:	<i>План з ОДНІЮ НЕЗАЛЕЖНОЮ змінною</i> Рівні прояву незалежної змінної: - Наявність відеоігор жанру Екшн. - Відсутність відеоігор жанру Екшн.
Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану:	<i>ІСТИННИЙ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ план</i> R O X O R O O План для двох рандомізованих груп з попередніми і підсумковими вимірами, де співставляються результати еквівалентних і контрольної груп до і після впливу
Методи виміру залежної змінної:	Шкала самооцінки С. Спілберга та Шкала Тейлора
Статистичні методи перевірки гіпотези	U-критерію Манна Уїтні для виявлення статистичної достовірності результатів досліджування

У результаті проведення експериментального дослідження, що було спрямоване на виявлення чи існує зв'язок між рівнем тривоги учнів 7-х класів та впливом на них відеоігор жанру «action» можна зробити такі висновки.

Вимірявши рівень тривоги до впливу, ми з'ясували, що в підлітків середній показник рівня тривоги з тенденцією до низького. Низький рівень тривожності - це природна властивість активності особистості. Переживання тривоги в об'єктивно тривожній для суб'єкта ситуації – це нормальна, адекватна реакція, реакція, що свідчить про нормальне адекватне сприйняття миру, гарній соціалізації й правильному формуванні особистості. Таке переживання не є показником тривожності суб'єкта.

Після впливу відеоіграми ми з'ясували, що у експериментальній групі показники рівня тривоги збільшились. Це означає, що у майже всіх учнів рівень тривоги став дуже високим. У контрольній групі показники тривожності дещо збільшились, але не значимо. Використання U-критерію Манна Уїтні показало, що існує зв'язок між явищами і він є значимий, відмінності між результатами експериментальної та контрольної групи є не випадковими.

Отже, можна стверджувати, що ігри жанру «action» впливають на збільшення рівня тривоги у підлітків.

Список використаних джерел

1. Астапов В. М. Функциональный подход к изучению состояния тревоги / Тревога и тревожность. Хрестоматия / Сост. и общая редакция В.М. Астапова. – М.: ПЕР СЭ, 2008.– С. 151–160.
2. Психологія особистості: Словник довідник / [За редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко]. – Київ: Рута, 2001. – 320 с.
3. Тревога и тревожность / [Составитель В.М. Астапов]. – СПб.: Питер, 2001. – 256 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТНОСТІ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Інна Загурська

кандидат психологічних наук,
доцент

Ірина Мінькова

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Останнім часом особливої актуальності та практичного значення набуває проблема вивчення конфліктів серед підлітків. Адже у сучасному суспільстві тенденції агресивної поведінки підлітків значно зростають. Будь-який конфлікт представляє собою актуалізацію протиріч, тобто протистояння цінностей, установок, мотивів. Проблема конфліктності підлітків вимагає спеціального психологічного вивчення для розробки шляхів цілеспрямованої корекційно-розвиткової роботи.

А. Анцупов та А. Шипілов вказують на те, що підлітковий вік позначається загостренням конфліктної поведінки, яка виникає внаслідок бажання самоствердитися у компанії підлітків [1]. А. Бандурка та В. Друзь вважають, що підлітки не завжди усвідомлюють мотиви своєї конфліктної поведінки та визначили, що основними причинами підліткових конфліктів є прагнення до переваги, прояв агресивності та егоїзму [3]. Важливим є питання вивчення конфліктності задля її ранньої профілактики та корекції. З цією метою релевантним проблемі є експериментальний метод.

Дослідження конфліктності дітей підліткового віку проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка складала 22 особи – учні 7 класу (11 осіб – діти експериментальної групи та 11 осіб – діти контрольної групи).

Експеримент складався з **трьох етапів**.

На **першому етапі** було обрано вікову категорію підлітків, які брали участь у експерименті. Ними стали 22 учні 7 класу (12-13 років), їх поділено на дві групи – контрольну та експериментальну. На етапі констатувального зрізу було використано методику «Діагностика рівня конфліктності особистості» (Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель). Використання U-критерію Манна-Уїтні показало, що досліджувані обох груп на цьому етапі мають незначні відмінності за аналізованою ознакою, що підтверджує правильність їх розподілу за досліджуваними групами.

На **другому етапі** досліджувані експериментальної групи були включені до корекційно-розвиткової програми, яка має допомогти знизити рівень конфліктності підлітків.

На **третьому етапі** дослідження було проведено констатуючий зріз рівня конфліктності та використано метод математичної статистики U-критерій Манна-Уїтні для виявлення статистичної значимості результатів досліджування.

Структура експерименту:

Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору: формуюча стратегія: завдяки корекційно-розвивальній програмі знизиться рівень конфліктності у підлітковому віці.

Вибір плану за способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних: якісний план експерименту.

НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (наявність розвивальної програми, відсутність розвивальної програми).

Вибір плану за кількістю груп визначення плану, опис вибірки із поділом на експериментальну та контрольну групи:

Міжгруповий план експерименту. Експериментальна група – учні 7 класу, контрольна група – учні 7 класу (Е – 11 осіб, К – 11 осіб).

Вибір плану за кількістю незалежних змінних та їх варіантів:

План з однією незалежною змінною.

Рівні прояву незалежної змінної :

- наявність корекційно-розвиткової програми;
- відсутність корекційно-розвиткової програми.

Вибір плану за особливостями контролю валідності визначення плану, представлення схеми плану:

Істинний план експерименту.

R O X O

R O O

План для двох рандомізованих груп з попередніми і підсумковими вимірами, де співставляються результати еквівалентних експериментальної і контрольної груп до і після впливу.

Рандомізація та вимір до і після впливу є ефективними прийомами контролю загроз валідності.

Методи виміру залежної змінної: методика «Діагностика рівня конфліктності особистості» (Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель).

На основі експериментального вивчення проблеми конфліктності можна зробити такі **висновки:**

1. За результатами **констатувального зрізу** було виявлено, що високий рівень конфліктності виявлено у 40% досліджуваних контрольної групи та у 10% досліджуваних експериментальної групи. Досліджувані з високим рівнем конфліктності демонструють грубість та неповагу до співрозмовника, образливі слова, а часом, вживали ненормативну лексику їм притаманна неконтрольована поведінка. Використання U-критерію Манна Уїтні довело правильність розподілу досліджуваних у контрольну та експериментальну групи. Показник статистичної достовірності $p=0,94>0,05$.

2. За результатами **контрольного зрізу** з'ясувалося, що подібно до результатів констатувального зрізу, у досліджуваних експериментальної групи (40%) виявлено високий рівень конфліктності. А в контрольній групі не виявлено осіб з високим рівнем конфліктності (0% досліджуваних). На цьому етапі досліджувані контрольної групи поводити себе досить спокійно, без зайвого галасу. Мали повагу один до одного та по черзі, не викрикуючи, запитували значення невідомих їм слів. Досліджувані експериментальної демонстрували негативні емоції, викрикуючи лайливі слова на прохання експериментатора вести себе тихіше. Такі результати можна пояснити рядом факторів: нетривалий проміжок між констатувальним та контрольними зрізами, недостатній рівень взаємодії між учасниками корекційно-розвиткової програми та тренером; недостатньою зацікавленістю завданнями; емоційним фоном; власним небажанням виконувати завдання та приймати участь у груповій роботі. Використання U-критерію Манна Уїтні показало низький рівень ефективності використання корекційно-розвиткової програми, спрямованої на зниження рівня конфліктності у підлітковому віці. Показник статистичної достовірності $p=0,35>0,05$.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні чинників, які зумовлюють конфліктність підлітків, а також в розробці досконалішої корекційно-розвиткової програми, яка б сприяла пом'якшенню соціально-психологічного клімату та розвитку товариських стосунків у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: учебник. 6-е изд. СПб.: Питер, 2013. 345с.
2. Горбунова В.В. Экспериментальная психология в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: «ВД «Професіонал», 2007. 208 с.
3. Щербина Т.В. Конфлікти. Класифікація та специфіка їх розв'язання. Управління школою: Науково методичний журнал. 2004. №3. С.19-21.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Юлія Кушніренко

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

старший викладач кафедри
соціальної та практичної психології

Л.М. Фальковська

В умовах розвитку сучасного суспільства проблема дослідження синдрому «професійного вигорання» стала досить актуальною, особливо, для соціальних професій. Професія педагога - одна з тих, де синдром «професійного вигорання» є найбільш поширеним. Тому дуже важливим є вивчення особливостей його виникнення, розвитку та перебігу саме у педагогічній діяльності.

Структурними компонентами синдрому професійного вигорання є емоційне виснаження, деперсоналізація та некомпетентність у певній галузі.

Розвитку синдрому емоційного виснаження, передуює період підвищеної активності, коли людина повністю поглинена роботою, відмовляється від своїх потреб, забуває про себе, потім настає перша ознака – виснаження. Виснаження визначається як відчуття перенапруження й вичерпання емоційних і фізичних ресурсів, почуття втоми, що не полишає після нічного сну. Після відпочинку (вихідні, відпустка) ці прояви дещо зменшуються, однак при поверненні у попередню робочу ситуацію відновлюються.

Прояви професійного вигорання є дуже різноманітними. Вигорання може виявлятися у депресивному стані, підвищеній втомлюваності і спустошеності, втраті здатності бачити позитивні наслідки своєї праці, у негативних настановах щодо роботи й життя в цілому.

Своєчасне виявлення схильності до синдрому «професійного вигорання» дозволяє вчасно скорегувати роботу фахівця та здійснити комплекс дій щодо подальшого розвитку, а дослідження причин та

особливостей виникнення синдрому «професійного вигорання» є важливим для попередження його негативних наслідків.

Дослідження особливостей професійного вигорання вчителів середньої загальноосвітньої школи проводилося за допомогою методики «Синдром професійного вигорання в професіях системи «Людина-Людина» Г.С. Нікіфорова. Основою для створення методики стала теорія синдрому «вигорання» К. Маслач та С. Джексона.

В ході дослідження було з'ясовано, що високий рівень емоційного виснаження має тільки 20% педагогічних працівників, низький рівень – 80% опитаних, а середній рівень взагалі відсутній.

Емоційне виснаження є основною складовою професійного вигорання. Отримані результати свідчать, що у вчителів відсутні прояви почуття втоми, ворожого ставлення до власної роботи та загального невизначеного почуття занепокоєння. Здебільшого вони відчують себе енергійними та емоційно піднесеними.

За субшкалою деперсоналізація отримано наступні результати: середній рівень мають 80% педагогічних працівників, низький рівень – 20% опитаних, високий рівень відсутній серед працівників. Отримані результати свідчать, що загалом стосунки в педагогічному колективі ґрунтуються на взаємоповазі, розумінні та підтримці. У більшості вчителів позитивне ставлення до своїх колег, та учнів, яке проявляється у розумінні.

За субшкалою редукція особистих досягнень високий рівень має тільки 20% респондентів, середній рівень 20% педагогічних працівників та низький рівень у 60% опитаних. Отримані результати свідчать, що частина вчителів здатна до відчуття негативного ставлення до самого себе, що характеризується низькою оцінкою ефективності своєї роботи. З'являється загальне негативне сприйняття власних можливостей, незважаючи навіть на всі свої попередні досягнення. Та більшість опитаних все ж задоволена власною продуктивністю праці. Вони з легкістю створюють атмосферу доброзичливості і співпраці при спілкуванні як з учнями, так і з колегами.

Отримані результати дослідження свідчать що у більшості педагогів відмічається схильність до розвитку синдрому «професійного вигорання». Найбільш схильним до розвитку синдрому професійного вигорання є вчитель хімії, що має стаж роботи 40 років. Він має найбільші показники за 3 субшкалами.

За результатами проведеного дослідження ми дійшли висновку, що на рівень розвитку синдрому «професійного вигорання» впливає стаж роботи вчителя та. У людини, що більшу частину свого життя присвятила роботі є більше шансів на виникнення синдрому «професійного вигорання», ніж у того, хто тільки розпочинає свою професійну кар'єру.

Гіпотеза про те, що сформованість синдрому «професійного вигорання» у педагогів залежить від віку та досвіду роботи частково підтвердилася.

Професійне вигорання – це синдром, що розвивається на фоні хронічного стресу що призводить до виснаження емоційно-енергетичних та особистісних ресурсів працюючої людини.

З віком у людей з'являється загальна негативна установка щодо життєвих та професійних перспектив, що вже неможливо досягти нових вершин, що їх професіоналізм стає дедалі меншим. Аналізуючи пройдений життєвий шлях, людина бачить, як при сформованому і благополучному житті все-таки недосконала її особистість. Відбувається переоцінка цінностей і буває так, що кар'єрні досягнення в цьому віці втрачають сенс. Тому людина і зустрічається з такою проблемою, як синдром професійного вигорання.

Список використаних джерел

1. Бойко В. В. Синдром «емоціонального вигорання» в професіональному общении. СПб.: Питер, 1999. 105 с.
2. Борисова М. В. Психологические детерминанты феномена «емоціонального вигорання» у педагогов. Вопросы психологии. – 2005. – №2. – С. 96-104.
3. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е. С. Синдром вигорання. Диагностика и профилактика: практ. пособие. 3-е изд. испр. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2017. 343 с.

ГЕНДЕРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДОШЛЮБНИХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

Ірина Левчук

студентка 3 курсу, соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

викладач кафедри соціальної та практичної психології

Ю.Ю.Дем'янчук

Підлітковий вік важливий етап життя людини. На якому відбувається низка змін на фізичному та психічному рівнях. Змінюються інтереси підлітка, з'являються нові потреби. Одна з яких потреба в спілкуванні, розумінні, теплі, підтримці, яку він задовольняє в колі друзів-ровесників. Разом із цим відбуваються зміни біологічні. Підліток починає відчувати сильний потяг до протилежної статі, гормональний фон змінюється і наслідком можуть бути дошлюбні сексуальні стосунки.

Проте, якими мотивами керується хлопець чи дівчина при вступі до дошлюбних сексуальних стосунків і є метою нашого дослідження.

За даними І. С. Кона, певні властивості поведінки та розвитку підлітків свідчать про те, що у цьому віці міжстатеві відносини виходять на перший план у ієрархії цінностей [1]. Формування сексуальної культури відбувається під впливом культурних стереотипів, які нав'язуються ЗМІ, кінематографом, сімейними сценаріями [2]. Незважаючи на різноманіття мотивів дошлюбних сексуальних стосунків, Т.В. Говорун підкреслює значення духовно-моральної мотивації (кохання) гетеросексуальних взаємин, що є необхідною умовою гармонійних статевих та сімейношлюбних відносин [1]. На думку О.В.Петрунько, основними критеріями ефективно сформованої сексуальної культури є: позитивне ставлення до сексу як до морально-ціннісної категорії, сприйняття власного тіла, повага до осіб протилежної статі, сформовані настанови щодо цнотливості й утримання від ранніх та випадкових статевих контактів, розуміння необхідності стримувати сексуальні потяги та вміння контролювати їх вияви, знання правил збереження репродуктивного здоров'я і безпечної сексуальної поведінки та настанови на дотримання цих правил, ступінь сформованості особистої відповідальності за власне сексуальне життя [3].

Дослідження проводилося із 40 школярами, 14-18 років (20 дівчат та 20 хлопців). У ході дослідження ми використали міні-твір на тему «Моя сексуальна поведінка» та інформаційну авторську анкету. На етапі обробки результатів використовувався контент-аналіз.

Згідно з результатами дослідження відсоток хлопців (40%), що мають сексуальні стосунки більший ніж дівчат (30%) (див. Рис.1).

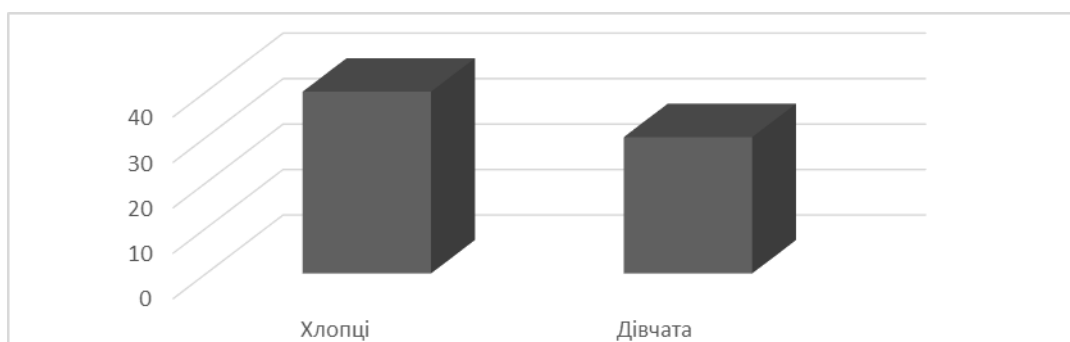

Рис. 1. Відсоткове співвідношення підлітків різної статі, що мають сексуальні стосунки.

Це може бути наслідком різного ставлення підлітків до сексуальні стосунків.

Ми бачимо, що у дівчат провідними мотивами є кохання, прояв довіри до партнера, подальша перспектива створення сім'ї та супроводжуваними: цікавість, сексуальне задоволення (див.Рис.2).

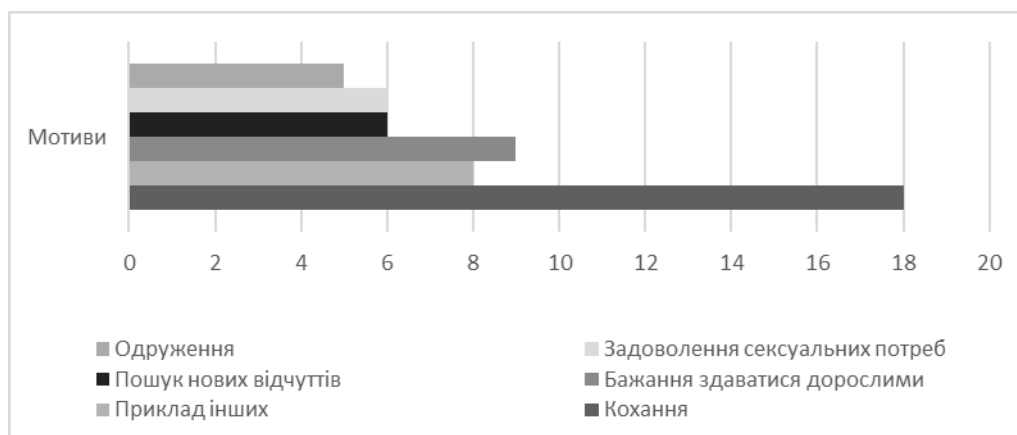

Рис. 2. Мотиви вступу до дошлюбних сексуальних стосунків юнок

З їх відповідей, бачимо, що вони певною мірою «романтизують» інтимні стосунки. Для них це більше ніж просто задоволення чи пошук нових вражень. У цьому вони намагаються знайти емоційну близькість, щирість, відкритість партнера: «...я впевнена, що він саме та людина з якою я хочу провести і готова провести все життя...». Дівчата більш прискіпливо ставляться до свого партнера, його ставлення до них зокрема: «...мені важливо, щоб мої стосунки були справжніми, щирими.

У хлопців це бажано кохання, паралельно: приклад інших, прагнення здаватися дорослими, пошук нових відчуттів, фізична потреба, вплив алкоголю (див.Рис.3).

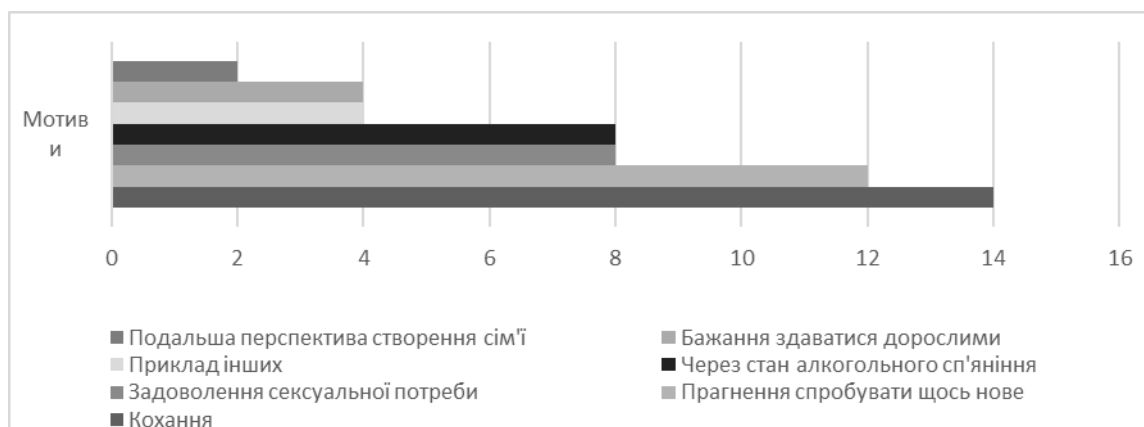

Рис. 3. Мотиви вступу до дошлюбних сексуальних стосунків юнаків

Частина хлопців вказали, що кохання є якщо не наявною, то бажаною спонукою до інтимних стосунків. У своїх творах досліджувані пишуть: «...перші сексуальні стосунки були в 15 років, тоді було все по коханню...».

Паралельно цього мотиву йдуть інші, теж важливі для хлопців (бажання спробувати щось нове, задоволення сексуальної потреби): «

...я вступив у сексуальні стосунки, тому що це круто і в мене було бажання...».

Такий результат можна пояснити тим, що вони відчують потяг до протилежної статі більшою мірою на біологічному та фізіологічному рівні. Їх підштовхує цікавість, можливість пережити нові відчуття, що досі були прихованими, зняття напруження. Підліток намагається активно себе проявити, у всьому бере приклад із однолітків, дорослих. Деякі хлопці намагаються побудувати свій імідж, досягти визнання за рахунок відносин, зокрема інтимних.

Для кращого розуміння кругозору та встановлених власних норм, ми запропонували досліджуваним вказати своє ставлення до соціальних явищ. (див. Рис.4. та Рис.5.)

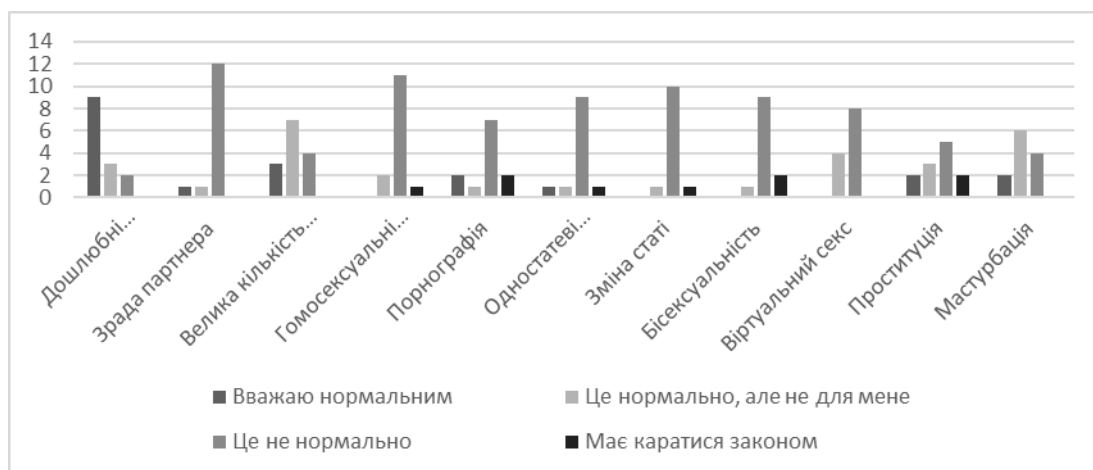

Рис.4. Ставлення хлопців до соціальних явищ

Звідси ми бачимо, що для більшості дошлюбні статеві стосунки нормальне явище; інші не вважаються нормальними.

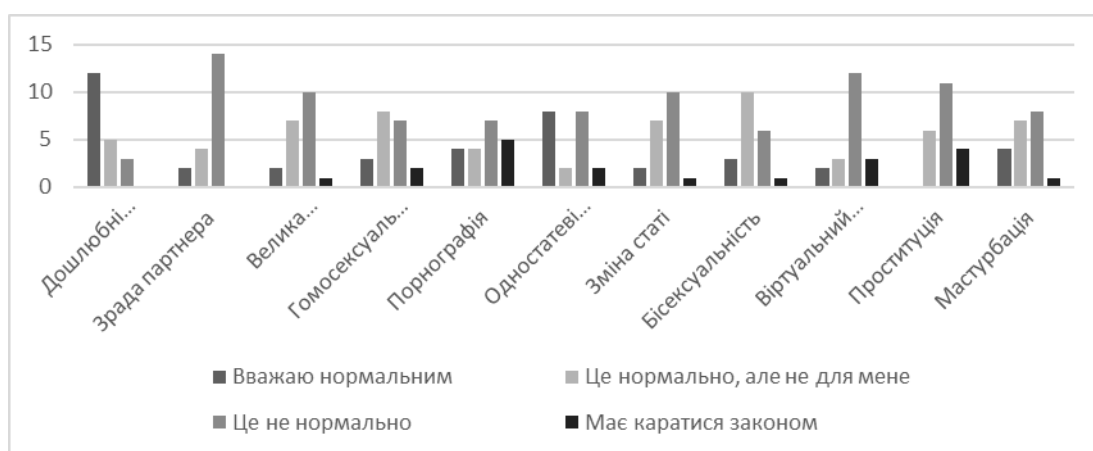

Рис.5 Ставлення дівчат до соціальних явищ

Таке явище як «дошлюбні сексуальні стосунки» стає нормальною практикою серед сучасної молоді, тоді як в кінці минулого століття тема була всіляко прихованою, табуованою. Й це досі лишило свій слід на встановленні сексуальні норми, ми можемо прослідкувати це у ставленні до одностатевих шлюбів, бісексуальності і т.д.

Нас зацікавила обізнаність та ставлення підлітків до сексуальних відхилень. (див.Рис.6 та Рис.7)

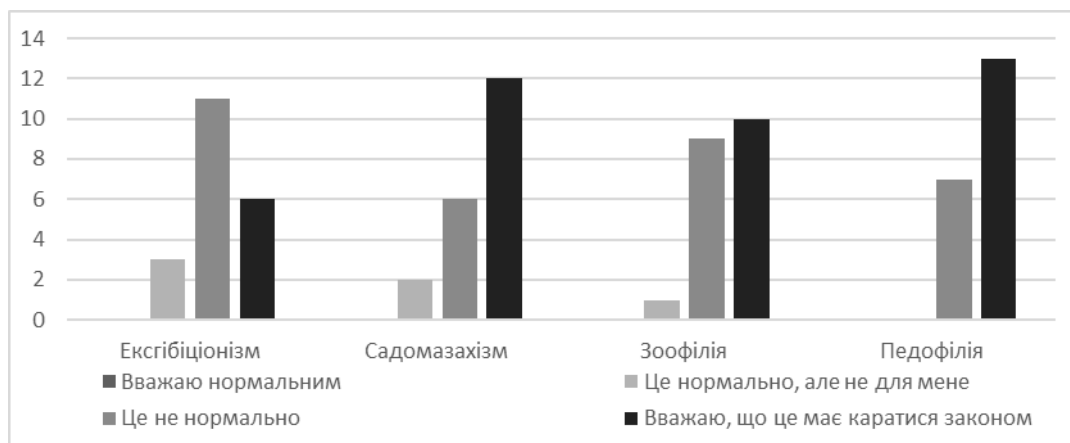

Рис.6. Ставлення хлопців до сексуальних відхилень

Звідси, бачимо, що переважають відповіді «це не нормально», «вважаю, що це має каратися законом». Але деякі відповіли, що це нормально, але не конкретно для них.

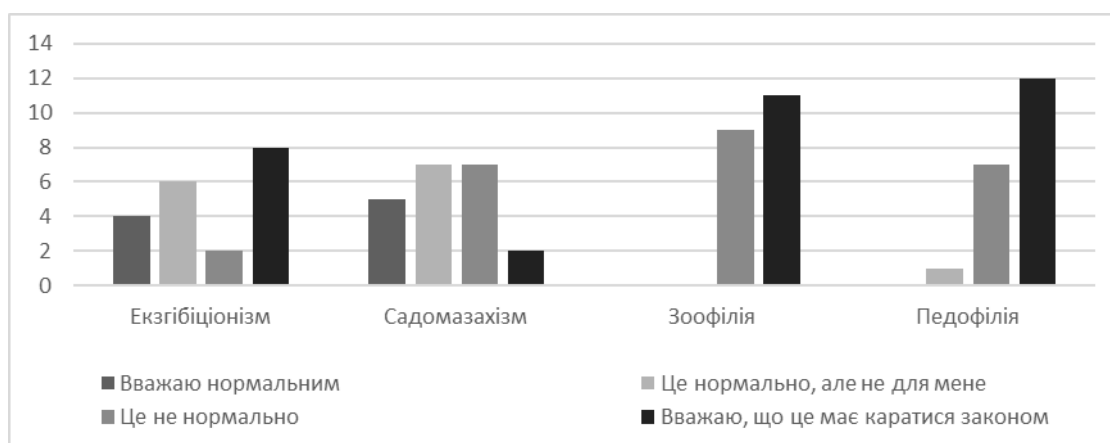

Рис.7. Ставлення дівчат-підлітків до сексуальних відхилень

Такий результат свідчить про недостатню поінформованість, легковажне ставлення, не розуміння зазначених явищ, заангажованій суспільній думці та низці укорінених стереотипів.

Отже, можна стверджувати, що значимий вплив на формування мотивів вступу дошлюбні сексуальні стосунки у підлітковому віці впливає рівень загальної обізнаності, вплив соціуму, процеси виховання, особисті

переконавання та цінності. У дівчат та хлопців відсутнє чітке розуміння загальноприйнятих сексуальних норм, що унеможлиблює її особистісний розвиток та толерантне ставлення до сексменшинств, проявів сексуальної поведінки та сексуальних вподобань.

Список використаних джерел

1. Говорун Т. В. Сексуальна поведінка підлітків: традиції соціалізації / Т. В. Говорун // Шкільна бібліотека. – 2007. – № 11. – С. 140–143.
2. Кон И.С. Сексуальность и культура / И. С. Кон. – М., 2004. – 101 с.
3. Особистісні кризи студентського віку : Зб. наук. статей/ За ред. Т.М.Титаренко. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі України, 2001. – 110 с.
4. Петрунько О.В. Актуальні проблеми сексуального виховання підлітків/ О.В.Петрунько. – К.: ДЦССМ, 2004. – 80 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЇ НА ПРОЯВ КОНФОРМІЗМУ

**Ксенія Петрович,
Каріна Ткачук**
студентки 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
викладач кафедри соціальної та практичної психології
Ю.Ю.Дем'янчук

На наш час однією з найцікавіших форм соціальної поведінки є конформізм, який виявляється як в окремих особистостях так і в цілих групах людей.

КОНФОРМІЗМ – позиція особистості, пристосування, пасивне прийняття існуючого порядку, панівних думок тощо; відсутність власних позицій, безпринципне і некритичне слідування будь-якому взірцю, що вирізняється найбільшою силою тиску, бездумне схилення перед авторитетами [3].

Д. Майерс дає таке визначення поняття: «конформність» - це згода щодо деякої властивості поведінки, оснований на простій приналежності до групи. Як емпірична, так і концептуальна проблема конформності полягає у встановленні цієї згоди (яка не обов'язково має бути повною) і демонстрації того, що її б не було у відсутності групи [2].

Метою нашого дослідження стало експериментальне вивчення впливу подачі неправильної інформації на прояв конформізму (на прикладі експерименту С. Аша [4]). Дослідження проводилося впродовж

2019-2020 навчального року. Загальна вибірка склала 10 осіб (студенти 3 курсу Житомирського державного університету імені Івана Франка).

Планування експериментального дослідження здійснювалося за процедурою описаною В.В. Горбуновою (див. табл.1) [1].

Таблиця 1

Структура планування експериментального дослідження

Залежна змінна	<i>Явище конформізму</i>
Незалежна змінна	<i>Інформація</i>
Експериментальна гіпотеза	<i>Чим більша кількість людей декларує неправдиву інформацію тим вищий рівень конформізму.</i>
Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:	<i>ФОРМУЮЧА стратегія</i> завдяки впливу кількістю людей декларує правильну інформації тим буде ймовірність рівень конформізму.
Вибір плану за кількістю груп:	<i>МІЖГРУПОВИЙ план</i> у експерименті брало участь 2 групи – експериментальна (5 осіб) та контрольна (5 осіб)
Вибір плану з кількістю незалежних змінних та їх варіантів:	<i>План з ОДНІЄЮ НЕЗАЛЕЖНОЮ змінною</i> Рівні прояву незалежної змінної : - Наявність правдивої інформації - Наявність неправдивої інформації
Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану:	<i>КВАЗІЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ план</i> ОХО ОХО <i>План з попереднім та підсумковим виміром у двох групах:</i>
Методи виміру залежної змінної:	Протокол спостереження
Статистичні методи перевірки гіпотези	U-критерій Манна-Уїтні для виявлення статистичної достовірності результатів досліджування

Результати проведеного нами експерименту цілком співпали з результатами експерименту С. Аша та продемонстрували ряд цікавих фактів.

Висунута нами гіпотеза цілком підтвердилася. Виявилось, що поведінка людини, її думки, оцінки, погляди суттєво залежать від вчинків, думок, оцінок, поглядів інших людей. Особистість прагне бути прийнятим іншими тому таке явище як соціальний вплив можна зустріти у повсякденному житті на багатьох рівнях.

Після проведення методу спостереження було виявлено, що немає жодного досліджуваного, для якого оцінка групи була б байдужа. Дві сторони («підставні», «наївні» досліджувані) однаково відчували дискомфорт та тривогу під час експерименту.

За експериментом С. Аша виявилися аналогічні ознаки конформізму на 3 рівнях:

1. Підпорядкування на рівні сприйняття: коли під впливом підставної групи змінюється сприйняття досліджуваного: він починає бачити об'єкти такими, якими їх оцінює підставна група;

2. Підпорядкування на рівні оцінки: коли досліджуваний приєднується до думки групи, вважаючи її правильною, а свою оцінку вважає хибною;

3. Підпорядкування на рівні дії: коли досліджуваний усвідомлює, що група помиляється, але, не бажаючи вступати з нею в конфлікт, присвоює її оцінку.

Список використаної літератури

1. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007. — 208 с.
2. Майерс Д. Соціальна психологія (7-е издание). СПб.: Питер 2011. — 800 с.
3. Психологічний словник/ Авт.- уклад В.В. Синявський, О.П. Сергеєнкова/ За ред. Н.А. Побірченко.
4. Asch, S. Opinions and Social Pressure. Scientific American, Vol. 193, No. 5, 1955

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ОБМЕЖЕНОГО ЧАСУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Лілія Рабош, Аліна Суднач

студентки 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

викладач кафедри соціальної та практичної психології

Ю.Ю.Дем'янчук

Останнім часом особливої актуальності набуває проблема впливу обмеженого часу на якість виконання завдань, які ставляться перед людиною у різних сферах життя. Факт дефіциту часу спонукає до підвищення концентрації уваги, що може призводити до швидкої втомлюваності і допуску помилок або відмови від виконуваної діяльності.

Здобутки Б. М. Теплова і В. Д. Небиліцина показали, що якісні характеристики уваги залежать від властивостей нервової системи людини [3]. У роботах Р. Солсо аргументовано можливості переробки інформації на серсерному та когнітивному рівнях [4]. П. Я. Гальперін обґрунтовував концепцію впливу перевтоми на виникнення розладів уваги (зниження обсягу уваги, порушення процесів її переключення та розподілу), які знижують результативність будь-якої діяльності [1].

Метою нашого дослідження стало експериментальне вивчення впливу обмеженого часу на якість виконання тестів старшокласниками.

Дослідження проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка склала 40 осіб (учні 10-х та 11-х класів).

Планування експериментального дослідження здійснювалося за процедурою описаною В.В.Горбуною [2].

Залежна змінна	<i>Якість та правильність виконання завдання</i>
Незалежна змінна	<i>Час на виконання тестових завдань</i>
Експериментальна гіпотеза	<i>Учні, які матимуть обмеження у часі будуть допускати більше помилок ніж ті учні, які будуть працювати необхідний їм на це час.</i>
Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:	<i>КОНСТАТУЮЧА стратегія</i> констатація каузального зв'язку між впливом обмеженого часу та якістю виконання тестів на уважність
Вибір плану за кількістю груп:	<i>МІЖГРУПОВИЙ план</i> у експерименті брало участь 2 групи – експериментальна (20 осіб) та контрольна (20 осіб)
Вибір плану з кількістю незалежних змінних та їх варіантів:	<i>План з ОДНІЄЮ НЕЗАЛЕЖНОЮ змінною</i> Рівні прояву незалежної змінної: - обмежений час - необхідний час на виконання тестів
Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану:	<i>ІСТИННИЙ план</i> $\begin{matrix} R & X & O \\ & & R & O \end{matrix}$ План з контрольною групою і виміром після впливу
Методи виміру залежної змінної:	Методики: «Мюнстерберга», «Знайдіть по черзі цифри від 1 до 90.», «Дослідження особливостей концентрації уваги»
Статистичні методи перевірки гіпотези	U-критерій Манна-Уїтні для виявлення статистичної достовірності результатів досліджування

Результати експериментального дослідження на виявлення впливу обмеженого часу на якість виконання тестових завдань учнями старшої школи підтвердили відмінності у якості та правильності виконаних завдань. У експериментальній групі спостерігається зниження показників успішного виконання тестових завдань (56%), що може характеризувати подію, як стресову ситуацію в якій знижується когнітивна працездатність під впливом тривожності та неспокою. Учасники експериментальної групи складно сконцентрувалися, відволікалися та проявляли хаотичне збудження. Контрольна ж група продемонструвала високі результати виконання тестових завдань (92%). Учні впевнено і розмірено

опрацьовували завдання та демонстрували задоволення від повністю виконаного завдання.

Утруднюючі умови (обмеження у часі) спонукають до зниження працездатності та ефективності, однак з метою оптимізації навичок зосередження та підвищення внутрішніх ресурсів індивіда можна впроваджувати специфічних програм розвитку.

Список використаної літератури

1. Гальперин П. Я., Кабыльницкая С. Л. Экспериментальное формирование внимания // М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1974.— 102 с.
2. Горбунова В.В. Экспериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007. — 208 с.
3. Небылицын В.Д. Основные свойства нервной системы человека. Москва: Изд. Просвещение. 1966. - 383 с.
4. Солсо Р. Л. Введение в когнитивную психологию // Когнитивная психология.— М.: Тривола, 1996.— С. 28–36.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ НА СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН

Діани Регенель

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

асистент кафедри соціальної та практичної психології

Ю.Ю. Дем'янчук

Реклама є певним комплексом інформації, спрямованим на конкретного споживача, метою якого є поінформування про той чи інший продукт, для того, аби людина відчула необхідність придбати рекламований товар, або ж скористалась певною послугою. Основною задачею маркетингу є знання механізмів впливу на людську підсвідомість з метою розробки вдалого рекламного проекту або продажу продукту [5].

Вивчати вплив реклами з психологічної точки зору психологи почали ще у ХХ столітті. Одним із перших, був професор Психологічного інституту Вюрцбурзького університету Т. Кеніг. Він стверджував, що реклама це - планомірний вплив на людську психіку з метою викликати в ній вольову готовність купити рекламований товар [1]. Дослідженнями психології реклами також займалися такі відомі вчені як Дж. Уотсон, У.Д. Скотт, І. Штерн, В. Мед, К. Шульте. Наразі виділяють соціально-стимулюючу рекламу (спрямована на активізацію звернень до потенційних абонентів), предметом якої є ідея, що несе в собі соціальну

цінність. Соціально стимулюючу рекламу варто використовувати в тих випадках, коли ми хочемо: 1. вплинути на модель поведінки людини; 2. сформувати цінності, 3. громадську думку чи 4. ставлення до чогось / когось [2].

Виділяють декілька видів реклами, в залежності від цілей та мети [3]. Одним із видів реклам є соціально – стимулююча реклама. Це реклама, яка спрямована на активізацію звернень до потенційних абонентів. Структуру соціальної реклами складають три елементи: когнітивний (соціально-ціннісна інформація або ж символи), мотиваційний (все те, що актуалізує проблему, ціннісні установки, інтереси цільової аудиторії та спрямовує до розв'язання актуалізованої проблеми), емоційний (ілюстрації, колір, голос і музика) та комунікативний (слово, слоган, текст) [2]. Один з найбільш відомих дослідників реклами, німецький психолог Г. Мюнстерберг, зосередив свою увагу на емоційному впливі реклами, він вважав, що без нього, реклама взагалі не може бути ефективною [4]. Ми вирішили частково дослідити це питання та провести експериментальне дослідження.

У рамках курсу навчальної дисципліни «експериментальна психологія» було проведено дослідження, метою якою було вивчення емоційно–психологічного впливу соціально-стимулюючої реклами на бажання мати домашню тварину.

Вибірка експериментальної групи налічувала 48 осіб (від 14 до 31 року) і складалася з українців (45 осіб), англійців (1 особа) французів (1 особа) та поляків (1 особа).

Планування експериментального дослідження здійснювалося за процедурою описаною В.В.Горбуновою [1] (див. Табл.1).

Таблиця 1

Структура планування експериментального дослідження

Залежна змінна	<i>Бажання мати тварину</i>
Незалежна змінна	<i>Соціально-стимулюючий рекламний ролик</i>
Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:	<i>КОНСТАТУЮЧА стратегія</i> Перегляд соціально - стимулюючого рекламного відеоролику впливає на бажання мати домашнього улюбленця : опісля перегляду реклами, людина захоче завести власного улюбленця, продемонстрованого у головній ролі у рекламі.
Вибір плану та способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних:	<i>ЯКІСНИЙ пан експерименту</i> НЗ представлена у номінальній шкалі. Рівень прояву представлений якісною ознакою (перегляд рекламного відеоролика).

Вибір плану за кількістю груп:	<i>МІЖГРУПОВИЙ</i> план у експерименті брало участь три групи: 1. молоді люди, які мають домашнього улюбленця (кота/кішку); 2. молоді люди, які мають домашнього улюбленця (собаку); 3. молоді люди, які не мають домашніх улюбленців.
Вибір плану з кількістю незалежних змінних та їх варіантів:	<i>План з ОДНІЄЮ НЕЗАЛЕЖНОЮ змінною</i> Рівні прояву незалежної змінної: <ul style="list-style-type: none"> • перегляд рекламного відеоролика, де у головній ролі був кіт/кішка; • перегляд рекламного відеоролика, де у головній ролі був пес/собака.
Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану:	<i>КВАЗІЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ</i> план: <ol style="list-style-type: none"> 1. ОХО 2. ОХО 3. ОХО План з попереднім і підсумковим виміром на кожній з трьох експериментальних груп окремо.
Методи виміру залежної змінної:	Авторська анкета
Перевірка статистичної достовірності результатів дослідження	Використання S - критерію Джонкіра.

Експериментальне дослідження проводилося у декілька етапів. *Перший етап* включав в себе процес пілотажного анкетування, у ході якого відбиралася експериментальна вибірка, яку налічували 48 осіб, поділених на три групи:

1. ті, хто має кота/кішку; ()
2. ті, хто має собаку; ()
3. ті, хто не має кота/собаки. ()

Анкетування складалось з чотирьох ключових питань, закритого типу:

1. Чи маєш ти собаку? (Відповіді – так/ні)
2. Чи маєш ти кота/кішку? (Відповіді так/ні)
3. Чи хотів (-ла) б ти мати собаку? (Відповіді так/ні)
4. Чи хотів (-ла) б ти мати кота/кішку? (Відповіді так/ні)

На *другому* етапі проведення експерименту, здійснювався емоційно-психологічний вплив на досліджуваних, шляхом перегляду рекламного відеоролика. Для досліджуваних, які мали собак (і не бажали мати котів) демонструвався рекламний відеоролик з котами, а іншій групі досліджуваних, які мали котів (і не бажали мати котів) – рекламний відеоролик з собаками.

У разі негативної відповіді на всі чотири питання, досліджуваному пропонувалось переглянути рекламний відеоролик з собакою і кішкою, який мав би викликати приємні емоції та сформувати певну симпатію до відповідної тварини.

На *третьому етапі* було запропоноване заключне запитання, яке мало на меті оцінити чи відбувся вплив на вподобання та бажання / небажання досліджуваного мати того чи іншого домашнього улюбленця:

1. Чи хотів(-ла) би мати собаку? (для тих, хто переглядав рекламний ролик з собакою);
2. Чи хотів(-ла) би мати kota/кішку? (для тих, хто переглядав рекламний відеоролик з котом).

Серед можливих варіантів відповідей були представлені такі :

1. Не хотів, і не хочу!
2. Не хотів, але вже хочу!
3. Не хотів, але тепер сумніваюсь .

Результати експериментального дослідження показали, що:

1. Серед тих, хто не мав і не хотів мати kota/кішку, бажання з'явилося у 0 % досліджуваних, засумнівались та роздумують над цим питанням 62 %.

2. Серед тих, хто не мав і не хотів мати собаки, з'явилося бажання у 40 % досліджуваних засумнівались та роздумують над цим питанням 60 %.

3. Серед тих, хто не мав і не хотів мати ні kota, ні собаки, з'явилося бажання мати kota/кішку у 0 % досліджуваних, собаку – 3 %; засумнівались та роздумують над тим аби завести kota - 0 %, собаку – 3% .

Обробивши результати дослідження, використовуючи методи математичної статистики, а саме застосувавши F - критерій Джонкіра для, було виявлено, що показник отриманий в ході обробки результатів, не є статистично-значимим. Саме тому не можна стверджувати, що гіпотеза підтвердилась. Отже, в даному експерименті (використовуючи даний рекламний відеоролик), можна зробити висновок про те, що не лише реклама впливає на бажання мати чи не мати відповідного домашнього улюбленця, але існують й інші фактори. Аналізуючи відповіді досліджуваних можна сказати, що одними з головних факторів чому молода людина не бажала мати kota чи собаку – це відсутність власного будинку, наявність алергії на шерсть kota/собаки, а також минулий негативний досвід з тією чи іншою твариною.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. — К.: «ВД «Професіонал», 2007. — 208 с. ISBN 978-966-370-067-0.
2. Докторович М. О. Соціальна реклама: структура, функції, психологічний вплив / М. О. Докторович // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 115. - С. 70-73. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_21.
3. Миронов Ю.Б., Крамар Р.М, Навчальний посібник. - Дрогобич: Посвіт, 2007. – 108 с.
4. Мюнстерберг Г. Основы психотехники. 1-2 том. — СПб.: П.Э.Т., 1996. – 352 с.
5. Хасан Алі Аль-Абабнех. Психологія реклами, як інструмент формування її ефективності / Алі Аль-Абабнех. Хасан // Економіка і регіон. - 2016. - № 2. - С. 48-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_2_9

МОТИВАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Діана Регенель

Студентка 2 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,
професор кафедри соціальної та
практичної психології

В.В. Горбунова

У наукових публікаціях термін «соціальне підприємництво» можна знайти вперше у 1972 р., завдяки Б. Дрейтону, засновнику найбільшої міжнародної організації «Ашока» (Ashoka) [2], що об'єднує лідерів соціального підприємництва з усього світу, чия діяльність спрямована на системне вирішення найбільш гострих соціальних проблем” [1]. Б. Дрейтон визначає соціальне підприємництво як інноваційний підхід, завдяки якому індивіди можуть вирішити серйозні соціальні проблеми, з якими стикається їх спільнота.

Одним із визначень соціального підприємництва є визначення англійського вченого Грегора Діза. У своєму робочому документі 1994 року при Гарвардській бізнес школі він зазначив: “ Соціальні підприємництва - це приватні організації, що займаються вирішенням соціальних проблем, обслуговуванням знедолених і наданням соціально значимих благ, які, на їх думку, не були належним чином забезпечені державними установами або приватними ринками. Ці організації переслідували цілі, які не могли бути виміряні просто по рівню прибутку, проникненню на ринок або підтримці виборців” [4].

Грегор Діз визначив п'ять критеріїв, які визначають соціальне підприємництво, а саме:

1. Соціальне підприємництво мусить мати певну місію для підтримки та створення соціальних цінностей;
2. Має постійно визнавати та використовувати нові можливі шляхи реалізації визначеної місії;
3. Має постійно рухатись в ногу з часом, адаптуватись до змін, шукати інноваційні методи вирішення соціальних проблем;
4. Повинно діяти сміливо, не обмежуючись лише наявними ресурсами;
5. Має високу звітність результатів [3].

Важливим також є не лише означення соціального підприємництва, суті його функціонування, але й розуміння мотивації соціальних підприємців [4].

Дана наукова публікація дає відповідь на запитання «Чому приватні підприємці починають займатися вирішенням соціальних проблем?».

У роботі представлені узагальнені результати, проведеного раніше, систематичного огляду з даного питання. У систематичному огляді було задіяно дев'ять пошукових систем та інформаційних баз: Google Scholar, BASE - Bielefeld Academic Search Engine, WorldWideScience.org, ScienceResearch.com, Microsoft Academic Search, Archive ouverte HAL, Wiley Online Library, Emerald Insight, ERIC.

У дев'яти пошукових системах, вказаних вище, було отримано шістсот сорок п'ять робіт, за запитом, які стосуються мотивації соціального підприємництва.

У роботі було визначено три критерії включення роботи до систематичного огляду:

-Робота обов'язково повинна включати емпіричне дослідження стосовно мотивації соціальних підприємців, результати якого були представлені та проаналізовані в самій роботі;

-Методом дослідження наукової роботи мало бути інтерв'ю чи напівструктуроване інтерв'ю;

-Робота мала бути написана будь-якою з трьох мов українська, англійська, російська;

-Робота мала бути опублікована в період з 2010 року по 2018 рік.

Серед отриманих результатів пошуку, за критеріями було обрано дванадцять наукових робіт, наведених нижче (див. табл 1).

Таблиця 1

Список досліджень включених до систематичного огляду

№	Автор та назва наукової роботи	Рік публікації	Мета дослідження	Особливості вибірки	Метод дослідження
1.	Е. Мтхомбені "Мотиваційні фактори соціальних підприємців: досвід соціальних підприємців Гаутенгу" (E. Mthombeni "Motivating factors of social entrepreneurs: the	2015	1. Глибше розуміння явища соціального підприємництва;	6 соціальних підприємців (4 чоловіка, 2 жінки) та 4 комерційних підприємців (3 чоловіки, 1 жінка)	Напівструктуроване глибинне
2.	Дж. Джермарк, Дж. А.Рибінсон "Вивчення мотивації соціальних підприємників, які тільки зароджуються" (J. Germak and J.A. Robinson "Exploring the Motivation of Nascent Social	2013	1.Зрозуміти, що мотивує соціальних підприємців, які тільки зароджуються, займатися соціальним підприємством.	Учасники 6-місячної початкової програми в штаті Нью-Джерсі (США) для самоідентифікованих молодих соціальних підприємців Інституту соціальних інновацій	Якісні інтерв'ю
3.	А. Оморед "Афективна мотивація: дослідження її значень для підприємницької діяльності "(A. Omorede "Affective Motivation: Studies of its Importance for Entrepreneurial Activities")	2014	1. Що спонукає людей до створення соціального підприємства та що змушує їх наполягати на цьому процесі? 2. Як поведінка пристрасного лідера може принести користь соціальному підприємництву?	37 соціальних підприємців Нігерії (30 чоловіків, 7 жінок)	Напівструктуроване інтерв'ю.
4.	" Т. Чірінда Дослідження мотивації та можливостей пошуку поведінки соціальні підприємців Кейптауну" (Nyarai Theresa Faith Chirinda "An exploration of the motivation and opportunity seeking behaviours of social entrepreneurs in Cape Town").	2014	1.Як соціальні підприємці розуміють сенс терміна «соціальне Підприємництво»? 2.Що мотивує людей стати соціальними підприємцями? 3.Що мотивує соціальних підприємців залишатися соціальними підприємцями? 4.Які процеси проходять соціальні підприємці, щоб знайти, визнати і реагувати можливості створення соціального підприємства? 5.Які виклики мають соціальні підприємці у створенні соціального підприємства? 6.Якими є думки соціальних підприємців про фактори, що призводять до створення середовище, яке підтримує і сприяє створенню соціальних підприємств?	15 соціальних підприємців	Особисте глибинне інтерв'ю

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 12

5.	Д. Кристопулос, С. Вогл. "Мотивація соціальних підприємців: Ролі, порядковий і відносини між організаціями Альтруїстичних економічних суб'єктів"(D. Christopoulos S.Vogl "The Motivation of Social Entrepreneurs: The Roles, Agendas and Relations of Altruistic Economic Actors" D. Christopoulos S. Vogl)	2014	1. Порівняти теоретичні та фактичні мотиви соціальних підприємців; 2. Порівняти цінності соціальних підприємців.	40 відомих соціальних підприємців із Заходу Англії	Напівструктуроване інтерв'ю
6.	Д. Нгуєн "Соціальна підприємницька мотивація: дослідження попередників на основі методу історії життя" (D. Nguyen "Social Entrepreneurial Motivation: An Exploration of the Antecedents Based on The Life Story Method")	2016	1. Дослідити мотивацію створення соціальних підприємців та стимули їх розвитку	6 соціальних підприємців Німеччини	Напівструктуроване інтерв'ю
7.	Дж. С. Брага, Т. Проєнс, М. Р. Ферейра "Мотивація соціальних підприємців –дослідження з Португалії" (J.C. Braga, T. Proenc, M.R. Ferreira " Motivations for social	2014	1.Дослідження факторів, мотивуючих людей до створення, розвитку та підтримки проекту соціального підприємництва; 2. Вивчення труднощів і очікувань, з якими стають соціальні підприємці	13 Соціальних підприємців Португалії (7 чоловіків, 6 жінок)	Особисті Напівструктуровані інтерв'ю
8.	І. Габаррет, Б. Ведел, Дж. Декайлон "Соціальна справа: мотивація соціальних підприємців" ("A social affair: identifying motivation of social	2017	1. Дослідити мотивацію соціальних підприємств	8 соціальних підприємців	Глибинне інтерв'ю

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 12

9.	Ю. Фоміна "Мотиви соціальних підприємців: Регіональні та вікові відмінності" ("Social entrepreneurs' motives: searching for Regional and age differences Y. Fomina")	2017	1. Дослідити регіональні та вікові відмінності соціальних підприємців	1) 31 соціальний підприємець Омську віком 19-24рр, 6 чоловіків, 25 жінок. 2) 27 соціальний підприємець Омську віком 28-47рр, 11 чоловіків, 16 жінок. 3) 11 соціальних підприємців з Німеччини, Італії, Пакистану, Камбоджа та Бразилії 4чоловіків, 7жінок, віком 19-24рр. 4) 11 соціальних підприємців з Німеччини, та Нігерії віком 27-37рр.	Особисте інтерв'ю та інтернет-опитування
10.	Дж. Раскін "Створення цінності для інших: Дослідження мотивації соціальних підприємців"(J.Ruskin"Creating Value for Others: An Exploration of Social Entrepreneurs")	2011	1.Дослідити що мотивує підприємців створювати соціальну та економічну для себе та інших.	13 соціальних підприємців Австралії	якісне інтерв'ю
11.	Р. Ятшакі, Ф. Кроп "Мотивація та визнання модливостей соціальних підприємців" ("Motivations and Opportunity Recognition of Social Entrepreneurs" R. Yitshaki , F. Krop")	2015	1. Визначення мотивів та моделей визнання соціальних підприємств	30 соціальних підприємців Ізраїлю	аналіз життєвих ситуацій - глибоке інтерв'ю.
12.	Н. Янгу, А. Джарбой "Соціальне підприємництво і мотивація почати бізнес" (N.Yangui A. Jarboui"Social entrepreneurship and motivation to start up a business")	2013	Вивчення детермінанти підприємництва, та мотивації відкриття бізнесу в окремих групах, а саме інвалідах, емігрантах, жінок.	272 соціальних підприємців Тунісу (64% чоловіків підприємців та 36% жінок-підприємців)	опитування

Проаналізувавши результати обраних досліджень, було узагальнено та складено перелік мотивів, які можуть спонукати людину стати соціальним підприємцем:

1. Бажання автономії, незалежності;
2. Потреба у само ефективності;
3. Потреба у визнанні, повазі. Само визнанні, самоповазі;
4. Минулий професійний та особистий досвід роботи, освіти;
5. Близькість до соціальної проблеми;
6. Альтруїзм;

7. Соціальна відповідальність;
8. Прагнення здобути новий досвід/знання та використати існуючий;
9. Бажання бути агентом змін;
10. Бажання створювати інновації;
11. Вплив духовності;
12. Бажання реалізувати своє призначення;
13. Бажання займатись тим, що любиш;
14. Прагнення створити соціальну цінність;
15. Прагнення займати вигідне положення по відношенню до держави (бажання мати статус-кво).

Робіт, які досліджують конкретно мотивацію соціальних підприємців існує досить мало. Вивчення цього питання потребує значного часу. Дана наукова публікація може стати хорошим підґрунтям для вивчення цього питання і надалі.

Список використаних джерел:

1. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства / М. Наумова // Україна: аспекти праці. - 2014. - № 4. - С. 34-39.
2. Ashoka Innovators for the Public (2000) *Selecting leading social entrepreneurs*. Washington, DC.
3. Bikse, V. , Rivza, B. , & Riemere, I. (2015). The Social Entrepreneur as a Promoter of Social Advancement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 185 . doi: 10.1016/j.sbspro.2015.03.405
4. Dees, G. (1994) *Social enterprise: Private initiatives for the common good*. Working Paper Series No. 9-395-116, Harvard Business School.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЮНАКІВ З РІЗНИМ РЕЛІГІЙНИМ ДОСВІДОМ

Ольга Савиченко,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної та
практичної психології

Максим Журавський,

студент 3 курсу спеціальності «Психологія»
соціально-психологічного факультету

Проблема стресостійкості є однією із актуальних в сучасній психології. Велика увага приділяється вивченню чинників розвитку стресостійкості, зокрема впливу соціальних умов на формування

ефективних стратегій коупінгу зі стресом. Спираючись на уявлення Я.Рейковського про стрес як стосунки між суб'єктом і середовищем, ми досліджуємо особливості стресостійкості в релігійному середовищі, оскільки саме дотримання релігійних традицій, перебування в колі однодумців, молитовний досвід можуть стати як ресурсами для подолання стресу, так і сприяти розвитку деструктивних форм поведінки в стресових ситуаціях.

Ми припустили, що рівень стресостійкості, а також стратегії подолання стресу, пов'язані з тривалістю релігійного досвіду.

Для емпіричного дослідження ми використали тест життєстійкості С.Мадді (в модифікації О.М.Леонтьєва) та опитувальник опанування стресу COPE (створений К. Карвером, М. Шейером і Дж. Вейнтраубом в адаптації О.І. Рассказової, Т.О. Гордєєвої, Є.Н. Осина). У дослідженні взяли участь 60 юнаків та 60 дівчат, 60 з яких мають релігійний досвід більше трьох років, та 60 - , трьох років.

Ми проаналізували результати проведеного дослідження (рис.1.) і виявили, що юнаки з релігійним досвідом до 3х років мають значно нижчу стресостійкість порівняно з юнаками та дівчатами, що мають більший релігійний досвід. Юнаки та дівчата з нетривалим релігійним досвідом добре долають внутрішню напругу в стресових ситуаціях за рахунок стійкого подолання стресів і сприйняття їх як менш значущих, вони докладають достатньо зусиль до роботи над собою і над обставинами свого життя. Ми бачимо високі показники у юнаків із нетривалим релігійним досвідом за шкалою «залученість». Очевидно досвід включення у релігійну спільноту суб'єктивно сприймається як можливість для розвитку та вдосконалення, а спільна активність з новими людьми є ресурсом розвитку стресостійкості.

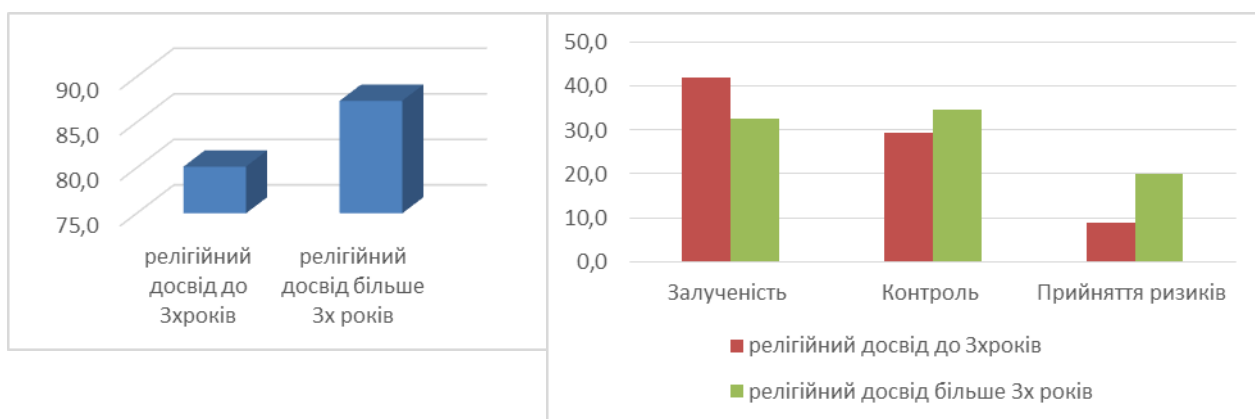

Рис.1. Результати дослідження життєстійкості юнаків з різним релігійним досвідом

Юнаки та дівчата з тривалим релігійним досвідом все ж краще готові до подолання різних стресів, підтримки високого рівня фізичного і психічного здоров'я, вони оптимістичні, самоефективні й задоволені власним життям. Високі показники за шкалами «контроль» та «прийняття ризиків» дозволяє схарактеризувати їх як здатних зберігати самовладання в стресових ситуаціях, ставити і реалізовувати складні важкодоступні цілі, проявляти наполегливість та цілеспрямованість, відчувати себе суб'єктом власних успіхів та досягнень. Водночас вони сприймають будь-який досвід як ресурс для розвитку, готові до ризику та втілення найсміливіших ідей.

Проаналізуємо стратегії подолання стресу та розвитку стресостійкості досліджуваних з різним релігійним досвідом (рис.2.).

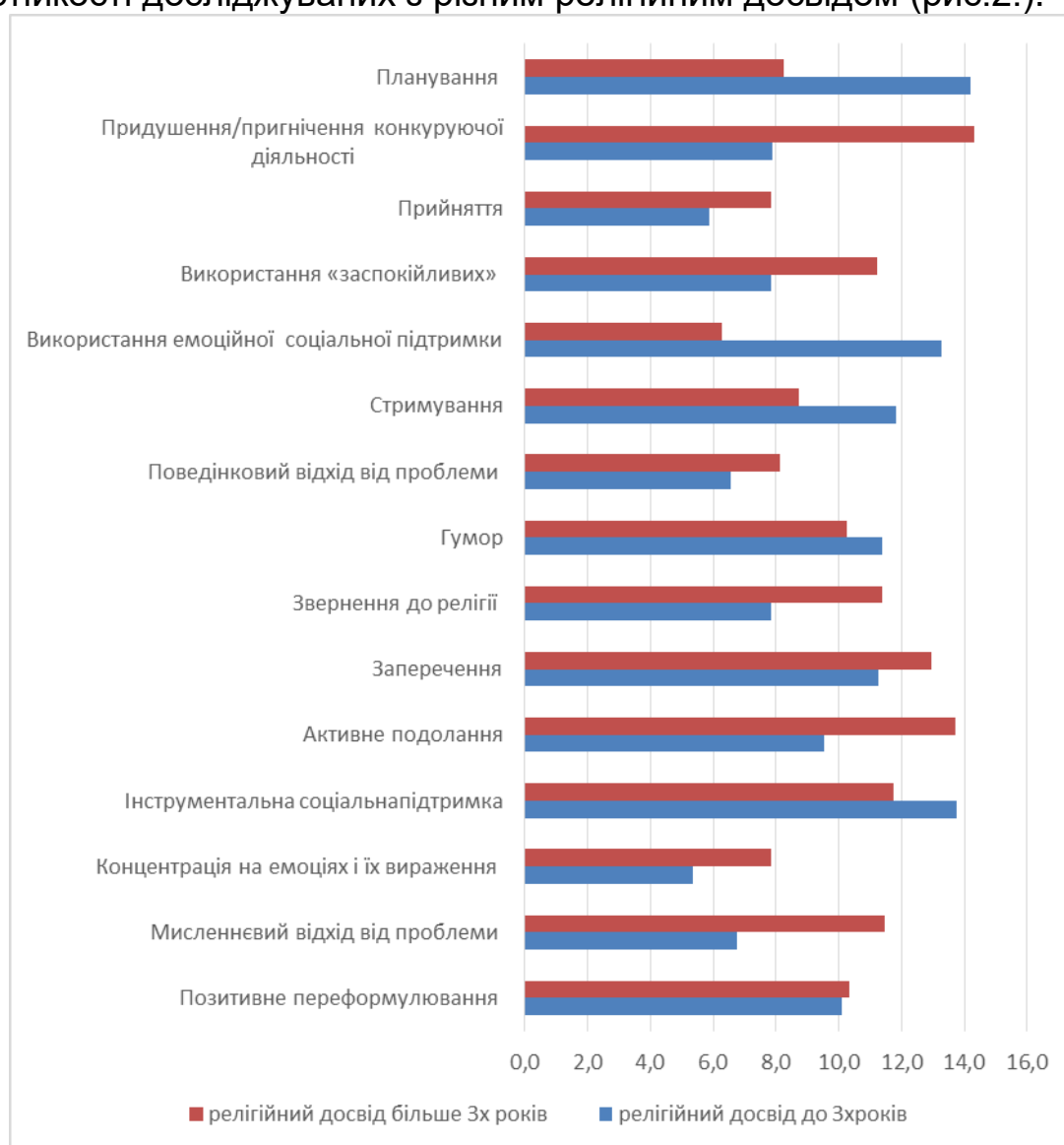

Рис.2. Результати дослідження стратегій подолання стресу юнаків з різним релігійним досвідом

Особи з нетривалим релігійним досвідом найчастіше в якості стратегій подолання стресу використовують планування, використання інструментальної та емоційної соціальної підтримки, стримування, гумор, заперечення. Рідше в якості ресурсів подолання стресу використовуються і швидше за все є індивідуальними ресурсами позитивне переформулювання, активне подолання, придушення/пригнічення конкуруючої діяльності, використання «заспокійливих», звернення до релігії. Практично не використовуються мисленнєвий відхід від проблеми, поведінковий відхід від проблеми, прийняття, концентрація на емоціях і їх вираження.

Досліджувані з релігійним досвідом більше 3х років в якості стратегій подолання стресу вони використовують придушення/пригнічення конкуруючої діяльності, активне подолання, заперечення, інструментальну соціальну підтримку. Рідше в якості ресурсів подолання стресу використовуються і швидше за все є індивідуальними ресурсами мисленнєвий відхід від проблеми, звернення до релігії та інше. Практично не використовується стримування, планування, поведінковий відхід від проблеми, концентрація на емоціях і їх вираження, прийняття, використання емоційної соціальної підтримки.

Таким чином, бачимо, що наявність релігійного досвіду пов'язана із такими стратегіями подолання стресу: відмова вірити в те, що трапилось або спроби заперечувати його реальність, а також прагнення отримати пораду, допомогу або інформацію. Водночас нетривалий релігійний досвід частіше спонукає обдумування того, як діяти у відношенні важкій життєвій ситуації, розробку стратегій поведінки, утримання від занадто поспішних, імпульсивних дій, а також розглядається як ресурс емоційної, моральної підтримки, співчуття і розуміння. Більш тривалий релігійний досвід частіше викликає активні кроки або прямі дії, спрямовані на подолання стресової ситуації, а також уникнення відволікання іншими видами активності й ігнорування інших речей, що дозволяє активніше справлятися зі стресовою ситуацією.

Для встановлення зв'язку релігійного досвіду з рівнем стресостійкості ми здійснили кореляційний аналіз за методом Спірмена. Виявилось, що зв'язок існує і він значимий. Отже релігійний досвід пов'язаний із рівнем стресостійкості, як у юнаків так і у дівчат юнацького віку.

Список використаної літератури

1. Maddi, S. R. *Hardiness: Turning Stressful Circumstances into Resilient Growth*. - Springer Science & Business Media, 2012. – 88p.
2. Леонтьев, Д. А. Тест жизнестойкости / Д. А. Леонтьев, Е. И. Рассказова. – М.: Смысл, 2006. – 63 с.

3. Рассказова Е.И., Гордеева Т.О., Осин Е.Н.. Копинг-стратегии в структуре деятельности и саморегуляции: психометрические характеристики и возможности применения методики COPE // Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2013. Т. 10, № 1. С. 82–118.
4. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. - М.: Прогресс, 1999. - 472 с.

РОЗВИТОК НАВИЧОК "SOFT SKILLS" ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ІЗ РОЗЛАДАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Маріанна Соложенцева
студентка 4 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
В.В.Горбунова

Соціальна адаптація є одним із основних векторів розвитку у дитячому та підлітковому віці. Соціальні навички є засобом як налагодження міжособистісних стосунків, так й успішного вирішення побутових завдань. Водночас, соціальний розвиток школярів із порушеннями інтелектуального розвитку зумовлюється специфікою розвитку когнітивних процесів та саморегуляції, зокрема ригідністю мислення та стереотипністю форм поведінки. При цьому недостатньо дослідженими залишаються проблеми розвитку соціальних навичок школярів із порушенням інтелектуального розвитку.

Ми припускали, що школярі із порушенням інтелектуального розвитку мають знижений рівень соціальної адаптації, проявами якої є підвищений рівень тривожності та агресивності. Розвиток навичок «Soft skills» для них є засобом соціальної адаптації у ситуаціях міжособової взаємодії та побутової діяльності.

В основу дослідження були покладені ідеї про загальні закономірності та тенденції розвитку саморегуляції у підлітків із порушеннями розвитку (Алексєєва та ін., О.О.Конопкін, Л.І.Божович, К. Островська) та положення про можливості розвитку здібностей (в т.ч. й соціальних) у діяльності (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, Б.М.Теплов). «М'які» навички розглядаються як умова успішного професійного розвитку та адаптації до змінних умов життя, однак поняття soft skills вживається переважно відносно юнаків та дорослих людей (Т.Кожушкіна, В.Шипилов).

Для організації емпіричного дослідження соціальних навичок підлітків використано авторську модифікацію методики вимірювання

соціальної адаптації (Кузнєцова П.), у формувальній частині розроблено тренінг розвитку соціальних навичок для підлітків. Дослідження проводилося з 30-тьма учнями 7-9 класів Комунального навчального закладу "Житомирська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат" Житомирської обласної ради (учні 7-9 тих класів, в т.ч. 13 дівчат, 17. хлопців) у позанавчальний час. Участь у дослідженні та наступній тренінговій програмі була добровільною; для мотивування школярів до участі у тренінгових заняттях нами була проведена мотиваційна бесіда.

За результатами дослідження соціальної адаптації за методикою дослідження соціальної адаптованості було здійснено опис специфічних симптомів соціальної дезадаптації учнів школи-інтернату. Виявлено, що близько половини досліджуваних підлітків має низький та дуже низький рівень соціальної адаптованості (рис.1.), що підтверджує припущення про необхідність проведення додаткової розвивальної роботи, спрямованої на формування соціальних навичок.

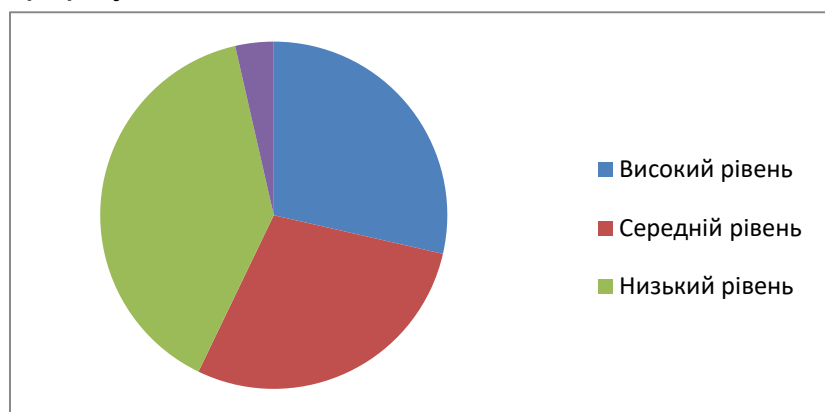

Рис. 1. Частотний аналіз рівня соціальної адаптованості школярів із порушенням інтелектуального розвитку

Якісний аналіз отриманих результатів засвідчив, що одним із чинників рівня адаптованості підлітків є ознаки завищеної тривожності у ситуаціях спілкування з однолітками та дорослими та недостатній рівень орієнтування у нестандартних побутових ситуаціях. Це зумовлює акцентування тренінгової роботи на проблемах зниження тривожності у ситуаціях міжособистісної взаємодії. На основі аналізу результатів дослідження була сформована експериментальна група з 15 школярів (по 5 учнів з кожної категорії рівня тривожності – високий, середній і низький), які взяли участь у тренінгових заняттях. Включення до тренінгової групи учнів із різним рівнем тривожності дозволило підліткам бачити емоційно та соціально близькі зразки для наслідування (на відміну від поведінки тренера як дорослої людини).

Тренінгові заняття проводилися на території школи, в знайомому учням місці в позаурочний час. Заняття тривали 45-50 хвилин. Достатня

зацікавленість підлітків тренінгом зумовлювалася кількома чинниками, зокрема їх цікавила позаурочна активність, яка була відмінна від повсякденного проведення часу. Метою тренінгу був розвиток у підлітків із порушенням інтелектуального розвитку базових навичок «soft skills»: комунікабельність, адаптивність як здатність до самообслуговування, адекватна самооцінка, співчуття і співпереживання через емоційну грамотність.

По завершенню планувалося повторне вивчення рівня соціальної адаптації у двох групах школярів: контрольній та експериментальній. Однак, через введення карантину дослідження було призупинене на етапі впровадження тренінгу. Оскільки останнє тренінгове заняття завершилося напередодні введення карантину, доцільності проведення контрольного заміру у день останнього заняття не було.

Попри відсутність контрольного зрізу та можливість порівняльного аналізу проявів соціальної адаптованості «до» та «після» участі у тренінгових заняттях, можна говорити про короткотермінові зміни у поведінці підлітків. Ними є зниження тривожних реакцій на ситуації міжособистісної взаємодії з ровесниками та старшими, зміна у висловлюванні власних емоцій та станів, поведінкові зміни у ситуаціях командної роботи, розширення стратегій поведінки у побутових ситуаціях.

Дослідження не претендує на повноту та вичерпність висвітлення проблеми. Перспективами розвитку соціальних навичок підлітків бачимо розширення сфер застосування сформованих поведінкових формул (зокрема у незнайомих ситуаціях) та формування інших «soft skills», наприклад стійкість до критики та невдач, елементи тайм-менеджменту та ін.

Список використаних джерел:

1. Алексеева А. М., Бурина Е. А., Ильина М. Н., Щелкова О. Ю. Взаимосвязь когнитивных функций и социальной адаптации детей с психическими нарушениями. Вестник СПбГУ. Санкт-Петербург, 2013. Вып. 4. С. 45-60.
2. Кожушкіна Т. Л. Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип. 63. С. 77-81. URL: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/63-2018/20.pdf?fbclid=IwAR2jqxZt2mF6SBuf9lCgOPnwXwrMJrZrSZ5QOzOHsv9Wgw7qnvIDWZsmjgl>
3. Островська К.О. Формування соціальних компетентностей дітей із спектром аутистичних порушень: автореф. дис. ... д-ра. псих. наук : 19.00.08. Київ, 2013.
4. Портницька Н.Ф., Тичина І.М. До питання проявів страхів та тривожності у дітей з розумовою відсталістю. Лікарська справа. 2017. №7 (1144). С.116-122. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/24193/1/Strah.pdf>

5. Шипилов В. Перечень навыков soft-skills и способы их развития URL:
http://www.cfin.ru/management/people/dev_val/softskills.shtml

**РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ:
ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА
БЛАГОПОЛУЧЧЯ**

РОЗВИТКОВА РОБОТА УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ

Алла Весельська

асистент кафедри соціальної та
практичної психології

Олена Красовська

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Зір відіграє велику роль у відображенні навколишнього світу. В процесі антропогенезу в людини сформувалася складна система аналізаторів, яка забезпечує надходження необхідної інформації із зовнішнього світу для нормальної життєдіяльності. У цій системі головну роль відіграють зорова, слухова і тактильно-кінестетична зони. Провідна роль в процесі чуттєвого відображення належить зору. Зір має складні і різноманітні зв'язки з іншими функціями і відіграє важливу роль у розвитку і життєдіяльності людини, його порушення веде до появи вторинних відхилень у психічному та фізичному розвитку. Зоровий аналізатор генетично розвивається в тісному зв'язку з мозком, тому вичерпну інформацію про навколишню дійсність ми отримуємо за допомогою різних функцій зору. Ще І.М.Сеченов писав про те, що око розрізняє вісім категорій ознак, що дозволяє зору адекватно відображати реальні просторові відносини[9].

Актуальною є проблема, що стосується розвитку дітей із порушеннями зору. Вони, як і інші діти, розвиваються, накопичуючи життєвий досвід, відповідно до своїх можливостей - пристосовуються до життя. Патологія зорового сприймання - зниження гостроти зору, звуження поля зору, порушення сприймання кольору - негативно впливає на психічний розвиток [8].

Проаналізувавши ряд досліджень, можемо виокремити основні положення, на які спираються науковці при вирішенні цих проблем: порушення зору призводить до появи вторинних відхилень у психічному та фізичному розвитку особистості (В.З. Денискіна, І. Рок, Л.І. Солнцева); зорова депривація негативно впливає на психічний та фізичний розвиток дитини (М.М. Безруких, М.І. Земцова, А.Г. Литвак В.І. Лубовській); порушення зору викликає певні відхилення у процесі пізнавальної діяльності: сповільнене сприймання, бідні, нерозчленовані уявлення, ускладнення процесу оволодіння мовою (О.С. Бабіна, К.Г. Багдуєва, А.Г. Литвак, О.Г. Ніколаєнко, Б.К. Тупоногов).

Органічні розлади зорового аналізатора, порушуючи соціальні відносини, змінюючи статус дитини із зоровою недостатністю,

провокують виникнення у неї специфічних установок, які опосередковано впливають на розвиток дитини з порушенням зору на всіх вікових етапах.

Діти з порушенням зору вже в ранньому віці відчувають сенсорну депривацію, шлях психічного розвитку немовляти з порушенням зору в порівнянні зі зрячою дитиною є своєрідним як за темпом психічного розвитку, так і за якісною його характеристикою. Складні і серйозні завдання постають перед дитиною з порушеннями зору в період її дошкільного віку, коли акцент розвитку переноситься на самостійну активність, пов'язану з пересуванням у просторі і комунікаціями з однолітками не тільки за допомогою мови, а й за допомогою спільної діяльності. В цей час на психічному розвитку дитини дошкільного віку з порушеннями зору несприятливо позначається обмежений запас знань і уявлень, труднощі в здійсненні предметної діяльності, а також в орієнтуванні і пересуванні в просторі. Ці вторинні порушення призводять до уповільнення темпу розвитку і до тривалого перебування дитини на якісно нижчому рівні психічного розвитку [3].

Розвиток пізнавальної діяльності у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з порушеннями зору відбувається за законами формування психіки дітей з нормальним зором, проте недоліки зору змінюють його динаміку і вносять деяку своєрідність. Особливості аналітичної діяльності дітей з порушеннями зору проявляються в сповільненості сприймання, в нестачі умінь одночасно оглядати сприймаючі об'єкти в їх просторових зв'язках і відносинах. М.І.Земцова відмічає, що особливо виразно це виявляється, коли впізнавання предметів і виділення ознак обмежені в часі [2].

В розвитку дітей молодшого шкільного віку з порушенням зором М.М.Безруких відзначає три характерні особливості: загальне відставання розвитку в порівнянні з розвитком здорової, періоди розвитку дітей з порушеннями зору не збігаються з періодами розвитку здорових дітей, диспропорційність [1].

Невдачі і труднощі, з якими дитина молодшого шкільного віку зіштовхується в навчанні та грі, в оволодінні руховими навичками, просторовому орієнтуванні, викликають складні переживання і негативні реакції, які проявляються в невпевненості, пасивності, самоізоляції, неадекватній поведінці і навіть агресивності. Багатьом дітям з порушенням зору притаманний астеничний стан, що характеризується значним зниженням бажання грати, нервовим напруженням, підвищеною стомлюваністю. Постійно високе емоційне напруження, відчуття дискомфорту можуть в окремих випадках викликати емоційні розлади, порушення балансу процесів збудження і гальмування в корі головного мозку [6].

Розглянемо докладніше особливості розвитку молодших школярів з вадами зору основних психічних процесів. У дітей з вадами зору ослаблені зорові відчуття, а сприймання зовнішнього світу обмежені. Залежно від ступеня ураження зорових функцій порушена цілісність сприймання. О.Г. Ніколаєнко зазначає, що у дітей з вадами зору домінує зорово-рухово-слухове сприймання. При зоровому сприйманні предметних зображень, геометричних фігур, цифр, буквосполучень у слабозорих відзначається сповільненість, фрагментарність, нечіткість, страждає повнота огляду, спостережливість, може відбуватися спотворення сприймання [6].

Зорові вади у дітей не тільки здійснюють негативний вплив на формування просторових уявлень, але й обмежують комунікативні можливості. У поведінці дітей з порушеннями зору в більшості випадків бракує гнучкості і спонтанності, відсутні, або слабо розвинені немовні форми спілкування [9,11].

Стосовно розвитку волі існує два протилежні погляди: відповідно одному – проблеми з зором здійснюють негативний вплив на розвиток вольових якостей дитини, прихильники іншого погляду стверджують, що подолання труднощів формує сильну, міцну волю. Загалом вольові якості дитини з вадами зору розвиваються в процесі діяльності, характерної для кожного віку у відповідності до потенційних, індивідуальних можливостей дитини [10].

Навчальна мотивація при виконанні завдань сформована певним чином у всіх дітей, проте її стійкість у слабозорих дітей значно нижча. Домінуюче становище в структурі мотивів у дітей молодшого шкільного віку починають займати пізнавальні і соціальні потреби: потреба в соціальному визнанні, прагнення до різних видів діяльності, потреба в самоствердженні [4].

Процес оволодіння мовою дітьми з порушеннями зору відбувається своєрідно. Це проявляється в сповільненості темпів мовного розвитку, порушенням співвіднесення слова і образу, недостатньою узагальненістю понять. У дітей з глибокими порушеннями зору, як вказував А.Г. Литвак, значення слів або неправомірно звужується - слово ніби прив'язується до одиничної ознаки, об'єкта або конкретної ситуації, або надмірно відривається від конкретного змісту, втрачаючи своє значення [4].

Діти з серйозними порушеннями зору відчувають ряд складнощів: їх сприйняття світу обмежене, коло спілкування невелике, самооцінка занижена. Все це сприяє виникненню складнощів в плані спілкування, як з однолітками, так і з педагогами, що відбивається на процесі оволодіння знаннями, формування особистісних якостей[25].

Актуальною проблемою дітей з вадами зору, ускладненою важкими множинними порушеннями розвитку, є розробка відповідних корекційно-розвиткових програм, які допоможуть дітям в подальшому соціалізуватися і адаптуватися в суспільстві, поліпшити якість життя. *Корекційно-розвиткова робота*, на нашу думку, має реалізовувати наступні завдання:

1. Розвиток словникового запасу і загальної обізнаності.
2. Формування адекватних механізмів емоційної регуляції діяльності і процесів міжособистісного спілкування та комунікаційних умінь.
3. Розвиток емоційного інтелекту як здатності розпізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію, бажання, потреби інших та власні.
4. Формування адекватної самооцінки.
5. Розвиток мотивації навчання та творчої активності.

Таким дітям молодшого шкільного віку, широке залучення їх до різних видів чином, правильно організована корекційно-розвиткова робота діяльності передбачає розвиток процесів компенсації, виправлення і відновлення порушених функцій, згладжування недоліків пізнавальної діяльності, сприяє формуванню необхідних властивостей особистості, мотивації діяльності та установок і дитина стає практично незалежною від стану зорового аналізатора. Дана програма закріплює вже набуті раніше вміння та сприяє отриманню нових знань та досвіду.

Список використаних джерел

1. Безруких М.М. Адаптация первоклассников к учебным нагрузкам по динамике некоторых вегетативных показателей / М.М. Безруких, И.А. Лаптева, Т.С. Володенкова // Физиологические и психологические критерии готовности к обучению в школе: материалы симп. – Москва, 1977. – С. 66-67
2. Земцова М.И. Особенности познавательной деятельности детей с нарушением зрения / М.И. Земцова // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2013. - №3. - С. 26-32.
3. Литвак А.Г. Психология слепых и слабовидящих: учеб. пособие / А.Г. Литвак ; Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена . - СПб.: Изд-во РГПУ, - 1998. – 271с.
4. Литвак А.Г. Тифлопсихология/ А.Г.Литвак. - М.: Просвещение. - 2005. - 207с.
5. Лубовский В.И. Специальная психология: учеб. для студентов вузов / В. И. Лубовский [и др.]; под ред. В. И. Лубовского. - 6-е изд., испр. и доп. - Москва: Академия, 2009. - 557 с.
6. Николаенко О.Г. Особенности высших психических функций у детей младшего школьного возраста с нарушениями зрения// Материалы Всероссийских Мартиросяновских педагогических чтений «Опыт и перспективы развития образования детей с глубоким нарушением зрения / ГКОУ СО «Верхнепышминская школа-интернат имени С.А.Мартиросяна», 2018. – С. 101-107.
7. Пахомова Н.Г. Спеціальна психологія: навч. посіб. для студентів / Н.Г. Пахомова, М.М. Кононова; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. - Полтава: АСМІ, 2015. - 359 с.

8. Рок И. Введение в зрительное восприятие: Книга 1. Перевод с англ. / Под редакцией Б.М. Величковского, В.П. Зинченко. - Москва: Педагогика, 1980. - 312 с.
9. Сеченов И. М. Физиологические очерки. — [ч. 1]. — СПб.: Тип. И.Н. Скороходова, 1898. — 196 с.
10. Солнцева Л.И. Тифлопсихология детства. - М.: "Полиграф сервис", 2000. - 250 с.
11. Тупоногов Б.К. Теоретические основы тифлопедагогтики. Учебное пособие// М.: АПК и ПРО,- 2001. – 68с.

КЛУБНО-СПОРТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Дар'я Вовк

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.М. Тичина**

В науковій літературі проводиться думка, що до емоційного вигорання більш схильні спеціалісти, які змушені в силу своєї професійної діяльності багато та інтенсивно контактувати з іншими людьми. Це такі фахівці, як психологи, педагоги, юристи, медики та люди інших професій, пов'язаних з системою людина-людина. Спеціалісти таких професій під час роботи зазнають сильних нервово-психічних навантажень, що проявляється у вигляді емоційної втоми. Розповсюдження синдрому емоційного вигорання поступово набуває все більших масштабів, що зумовлює ріст інтересу до цього феномену різними спеціалістами.

Проблема емоційного вигорання знайшла своє відображення у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених змісту та структурі емоційного вигорання (Л. М. Карамушка, С. Д. Максименко, В.Є. Орел та ін.), а також методам його діагностики (В.В.Бойко, Н.Є.Водоп'янова, С. Джексон, К. Маслач та ін.).

Перші дослідження цього явища припадають на 1974 р. Х. Фрейденбергер запровадив термін «staff burn-out» (з англ. професійне вигорання), який характеризував психологічний стан працівників допоміжних професій після тривалого та інтенсивного контакту з клієнтами (пацієнтами) [1].

У подальшому дослідження феномену емоційного вигорання, пов'язано з досягненнями філософії, медицини, психології. Поступово сформувався системний підхід до означеної проблеми.

За визначенням Н. Є. Водоп'янової синдром професійного вигорання є професійною деструкцією особистості, яка виявляється у вигляді стійких психічних переживань з подальшими змінами у професійної діяльності [2]. Такої ж думки притримується Н. С. Пряжников, який також відносить емоційне вигорання до деструкційних професійних явищ, що призводять до професійної деформації [3].

Вивчаючи причини і прояви емоційного вигорання автори велику увагу приділяють методам профілактики цього синдрому. Профілактичні, лікувальні та реабілітаційні методики і заходи в першу чергу спрямовані на зняття дії стресора: зняття робочого напруження, підвищення професійної мотивації, вирівнювання балансу між затраченими зусиллями і результатом, який отримується. При появі і розвитку ознак емоційного вигорання необхідно звернути увагу на покращення умов праці (організаційний рівень), характер взаємостосунків у колективі (міжособистісний характер), особистісні реакції (індивідуальний рівень)[2].

Суттєва роль в боротьбі з синдромом емоційного вигорання відводиться перш за все самій людині. Профілактичними засобами можуть бути такі:

1. Вміння визначати короткотермінові і довготривалі цілі.
2. Використання «тайм-аутів», що необхідно для забезпечення психічного і фізичного благополуччя (відпочинок від роботи).
3. Оволодіння вміннями і навичками саморегуляції.
4. Професійний розвиток і самовдосконалення (одним із способів запобігання синдрому емоційного вигорання є обмін професійною інформацією з представниками інших служб, що дає відчуття більш широкого світу, ніж той який існує всередині окремого колективу).
5. Втеча від непотрібної конкуренції (бувають ситуації, коли її неможливо уникнути, але надмірне прагнення до виграшу породжує тривогу, робить людину агресивною, що сприяє виникненню синдрому емоційного вигорання).
6. Емоційне спілкування.
7. Підтримка хорошої фізичної форми.

Комплексний підхід до профілактики синдрому «емоційного професійного вигорання» полягає у врахуванні та збалансованому поєднанні фундаментальних чинників, факторів якісного гармонійного стилю життя особистості та конструктивної успішної професійної діяльності [1].

Одним із ефективних способів профілактики емоційного вигорання може бути правильно організоване дозвілля людини, яке б дозволяло

бути включеним у ресурсну для особистості діяльність. Такою ресурсною для людини може бути клубно-спортивна діяльність.

Клуби мають довгу історію. Найраніше згадування про об'єднання людей із загальною метою та інтересами відносяться до Древньої Греції (V сторіччя до н. е.), де створювались так звані гетерії для взаємопідтримки у досягненні політичних та військових цілей, поклоніння конкретному божеству, поширення освіти та культури серед греків тощо.

Сучасна назва клуб (від англ. club – збивати докупи) виникла в Англії у XVII ст. Проведення сумісних розваг та спілкування фінансувалися складанням грошей (clubbing) учасників клубів.

У Шотландії виникли гольф-клуб (1676), керлінг-клуб (1716), клуб з катання на ковзанах (1742); в Англії було організовано жокей-клуб (1727), крикет-клуб (1750) тощо.

На території України перші спортивні клуби почали масово утворюватись наприкінці XIX сторіччя: з гімнастики – у 1865 р. (м. Львів), з футболу – у 1878 р. (м. Одеса), легкої атлетики – у 1887 р. (м. Київ), важкої атлетики – у 1895 р. (м. Київ) тощо. Перші спортивні студентські клуби почали утворюватись на початку XX ст. На той час спортивні заклади за власних бажанням могли називатися товариством, гуртком або клубом. Так, у 1906 р. в Українській академічній гімназії у Львові було засновано Український спортивний кружок.

Сучасні спортивні клуби класифікують за різними ознаками: за контингентом тих, хто займається; за цілями, які вирішуються, та їх кількістю; за обраними видами спорту та рухової активності; за масштабом; за видами та формами власності; по відношенню до прибутку тощо. З урахуванням контингенту, який обслуговується, розрізняють спортивні клуби промислових підприємств, компаній, фірм, студентські у ВНЗ, шкільні, дитячо-юнацькі, аматорського та професійного спорту, територіальні, фітнес-клуби, фізкультурно-спортивні для інвалідів, лікувально-оздоровчі при поліклініках та на курортах тощо. За переліком послуг, що надаються, – комплексні, фізкультурно-оздоровчі та спеціалізовані. За організаційною формою – приватні, колективні (засновані на власності об'єднання громадян), комунальні та державні. За формою господарської діяльності – комерційні або некомерційні [4].

Клубно-спортивна діяльність, як спосіб організації дозвілля, дозволяє організувати емоційне спілкування з близькими по духу людьми; забезпечити повноцінний відпочинок через зміну діяльності; підтримувати гарну фізичну форму; отримувати ресурси від заняття спортом. Участь у спортивному клубі може бути ефективним засобом профілактики емоційного вигорання.

Список використаної літератури:

1. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Методичний посібник / Бещук-Венгерська Н.В. - Вінниця: ММК, 2015.-39 с.
2. Малец Л. Внимание: „выгорание” // Персонал. - 2000. - № 2. - С. 99 – 102
3. Орёл, В.Е. Синдром психического выгорания личности / В.Е. Орёл. М. : ИП РАН, 2005. - 330 с.
4. Передерій, А., Пітин, М., Мельник, М. (2015), "Спортивний клуб як базова ланка студентського спорту України", Фізична активність, здоров'я і спорт, № 4(22), С. 59-66.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ

Вероніка Гаврилук
студентка 2 курсу соціально -
психологічного факультету

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент
К.П. Гавриловська

Вивчення особливості емоційної сфери вихованців дитячого будинку є досить актуальним у наш час. Майже щодня ми можемо чути новини про дітей, що страждають від домашнього насильства, про дитячу та підліткову жорстокість, про покинутих дітей або ж батьків, позбавлених батьківських прав. Причини таких проблем мають витoki в дитинстві, у ставленні до дитини під час дорослішання. Діти, що виховуються в дитячих будинках, мають складні умови дорослішання, вони позбавлені материнської турботи і підтримки. Саме тому існує ризик проявів агресивної та конфліктної поведінки у цих дітей. Вони не вміють адекватно реагувати на конфліктні ситуації, тому що виростили в сфері, де конфлікти вирішуються однотипно: бійками, сварками, приниженням опонентів.

Метою нашого дослідження є виявлення рівня агресивності та конфліктності дітей, що виховуються в дитячому будинку.

Гіпотеза дослідження: дитина, що перебуває в дитячому будинку, і постраждала від насильства, буде проявляти агресію у стосунках з оточуючими.

Для роботи з дітьми було обрано такі методи:

1. Анкетування. Авторська анкета «Міжособистісні конфлікти підлітків» містить питання та короткі варіанти відповідей (у цій публікації наведено лише формулювання питань):

- Як часто у Вас виникають конфлікти з однолітками?

- Хто є ініціатором конфліктів?
- Що, на Ваш погляд, є причинами конфліктів з однолітками?
- Яка тривалість конфліктів?
- Хто частіше йде на примирення в конфліктах?
- Які є форми поведінки підлітків в конфлікті?
- Як Ви оцінюєте себе у конфліктній ситуації?

2. Анкета ACE (Adverse Childhood Experiences Study) – дає змогу визначити, чи був (і який) досвід переживання насильства в дитини [1].

3. Опитувальник «Басса- Дарки» для виявлення рівня агресії і ворожості.

Емпіричне дослідження було організоване на базі Обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Сонячний дім».

Для вивчення проблеми було обрано категорію дітей віком 11-15 років. Кількість: 18 осіб.

Результати проведеного емпіричного дослідження є наступними. Анкетування «Міжособистісні конфлікти підлітків» показало, що міжособистісні конфлікти серед підлітків виникають досить часто, але відрізняються не значною тривалістю, при цьому досліджувані часто заперечують свою причетність до їх виникнення, називають основними їх причинами несправедливі вчинки і образи опонентів. Також було встановлено, що в конфлікті підлітки часто поведуться активно, прагнуть принизити і образити опонента, хоча і більшість опитаних вважають себе неконфліктними особами.

Дослідження негативного дитячого досвіду показало наступні результати: переважна більшість опитаних (63%) відповіли «так» на питання, які стосувалися безпосередньо фізичного насилля, яке було вчинене по відношенню до них або до їх близьких. На питання про ув'язнення близьких 83% відповіли негативно, на питання про зловживання алкоголем близькими – 77% відповіло ствердно. Як бачимо несприятливий дитячий досвід зустрічається дуже часто і є вірогідним, що досліджувані діти мають досвід переживання більш ніж однієї форми насильства. Загалом, близько 70% досліджуваних вихованців дитячого будинку мали негативний дитячий досвід, пов'язаний із домашнім насильством.

Дані, одержані за допомогою опитувальника Басса-Дарки свідчать про те, що близько 60% досліджуваних вихованців дитячого будинку мають підвищений рівень агресивності і ворожості.

Агресивну і конфліктну поведінку вихованців дитячого будинку можна пояснити тим, що вони зростали у неблагополучних сім'ях, де батьки мали проблеми з алкоголем та законом, застосовували фізичну силу.

Таким чином, припущення про взаємозв'язок досвіду переживання насильства в дитинстві та проявами агресивності й конфліктності в підлітковому віці, підтвердилося.

Перспективами нашої роботи є пошук можливостей для розширення вибіркової сукупності та пошук і апробація нового дослідницького інструментарію.

Список використаних джерел:

1. Наказава Д. Осколки детских травм. Почему мы боеем и как это остановить. Изд-во Эксмо. 2018. 273 с.

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юлія Дем'янчук

викладач кафедри соціальної та
практичної психології

Юлія Стернійчук

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Ситуація динамічних змін у світі, стійкої тенденції до пришвидшення темпів життя, постійного впливу інформаційного поля, все це є тими негативними факторами, які спричиняють стресовий стан людини. Юнацький вік є одним із тих періодів, коли особистість має багато приводів пережити стрес, адже у цей період відбувається професійний вибір, зміна та адаптація до нових соціальних умов і контактів, насичений навчальний процес і багато ін.

Існують різні наукові підходи до розуміння стресу. Найбільш популярної є теорія стресу, запропонована Г. Сельє, який визначав стрес як неспецифічну реакцію організму на зовнішні або внутрішні подразник [4]. На думку дослідниці В. Суворової, стрес - це "функціональний стан організму, який виникає внаслідок зовнішнього негативного впливу на його психічні функції, нервові процеси чи діяльність периферичних органів" [5]. Р. Лазарус у своїй теорії висунув ідею, суть якої полягає у тому, що до психологічного стресу призводять як фізичні, так і психологічні фактори. Серед фізичних факторів він називав атмосферні зміни, біль, травми і хвороби, а до емоційних він відносив дрібні побутові проблеми і стреси, конфлікти і скандали, одноманітність у побуті, розлучення, завищений рівень очікування особистості і їх розбіжності із навколишньою дійсністю [3].

Стрес може носити як конструктивний (при якому активізуються пізнавальні процеси та процеси самопізнання) так і деструктивний характер (коли відбувається загальмування мислинневих процесів, знижується рівень працездатності, фізіологічні порушення, емоційна нестабільність). Причинами стресу можуть бути недостатня сформованість процесів саморегуляції та емоційного інтелекту (емоційної стійкості). З метою швидкого та ефективного виходу зі стресових ситуацій доцільним є формування відповідних стратегій їх пододання, як ефективного засобу зниження дії стресу на організм та підвищення рівня стресостійкості [2].

Метою нашого дослідження є вивчення гендерних відмінностей вибору стратегій подолання стресових ситуацій в юнацькому віці.

Гіпотезою нашого дослідження виступало положення про те, що стратегії подолання стресових ситуацій у юнаків та юнок будуть мати певні відмінності: дівчата будуть схильні до пошуку соціальної підтримки і розширення контактів, а юнакам більше притаманні активні дії для вирішення ситуації, що склалася.

У ході дослідницької роботи було використано опитувальник «Стратегії подолання стресових ситуацій (SACS)» С.Хобфола (адаптація Н. Є. Водоп'янової, Є. С. Старченкової) [1]. Вибірка складала 40 досліджуваних 16-18 років (20 юнаків і 20 юнок).

Нами було проаналізовано результати дослідження у групі юнаків і юнок, що дозволило виділити стратегії подолання стресових ситуацій, які є переважаючими у цих групах.

За результатами дослідження було виявлено, що у юнаків переважають полярні стратегії подолання стресових ситуацій, які проявляються на високому та середньому рівні: активно-просоціальна та пасивно-прихована (див. Рис 1). *Першому типу* досліджуваних, яким притаманна «активна позиція» (у 65% досліджуваних високий рівень) є характерна самостійність, здатність швидко реагувати відповідно до обставин, гнучкість та рішучість. Окрім того, такі юнаки у кризових ситуаціях шукають «соціальних контактів» (у 55% досліджуваних середній рівень) та «соціальної підтримки» (у 55% досліджуваних середній рівень) для швидкого та ефективного виходу зі стресу.

Другому типу досліджуваних, яким притаманна «позиція обережності» (у 65% досліджуваних високий рівень), характерні зважуваність, обґрунтованість у прийнятті раціонального вирішення. Однак, іноді спостерігаються потреба у «пасивному» (у 35% досліджуваних середній рівень) включені - маніпуляціях, як можливості використати ресурси інших людей для вирішення власних проблем.

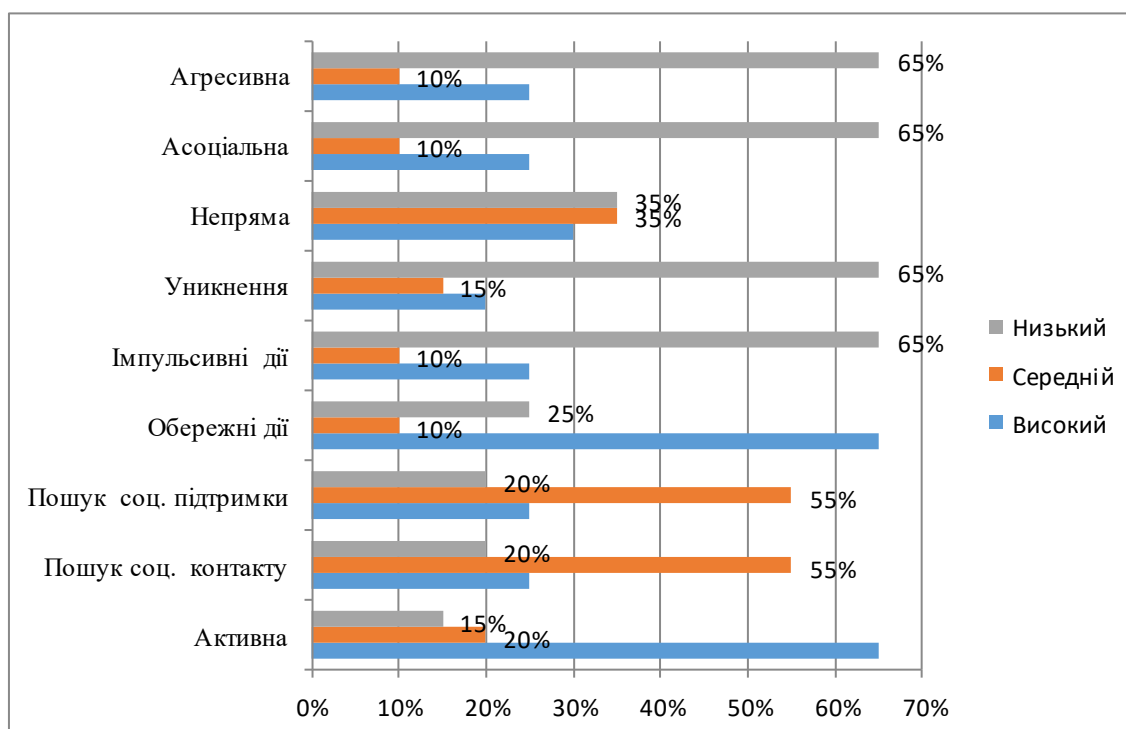

Рис. 1 Стратегії поведінки юнаків у стресовій ситуації

Серед юнок були визначена також полярність у виборі стратегій подолання стресових ситуацій, які проявляються на високо-середньому рівнях: просоціальна та пасивно-імпульсивна (див. Рис. 2). У *першого типу* досліджуваних, спостерігається потреба у «пошуку соціальних контактів» (у 75% досліджуваних високий рівень) та «пошуку підтримки» (у 75% досліджуваних високий рівень), як можливості отримати супровід, поради чи настанови відносно того, як краще впоратися з проблемою.

Для *другого типу* досліджуваних притаманна з одного боку «маніпулятивна» (у 75% досліджуваних високий рівень) поведінка та позиція «уникнення» (у 50% досліджуваних високий рівень), а з іншого – «асоціально-імпульсивна» реакції (у 50% досліджуваних високо-середній рівень). Найрідше дівчата вдавалися до проявів рішучості та ініціативності у обставинах, що склалися.

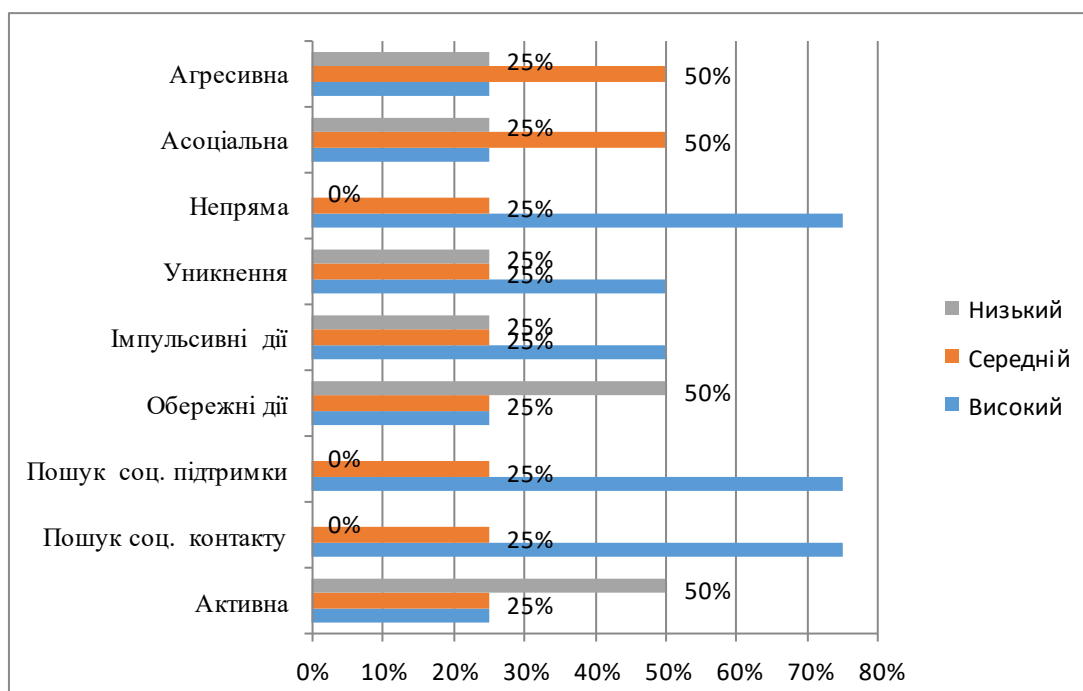

Рис.2 Стратегії поведінки дівчат у стресовій ситуації

Вище сказане дає змогу говорити, що дівчата та хлопці в юнацькому віці по різному долають стресові ситуації. Результати показали, що у юнаків переважаючими є активно-асертивна стратегія та стратегія обережності, що передбачає самостійне, обдумане і раціональне вирішення проблеми. І при цьому хлопцям не властиве емоційне реагування на стресові фактори, оскільки орієнтовані на безпосереднє вирішення проблеми, іноді з допомогою інших та можливістю переключитися на різні види ресурсних діяльностей, які могли б покращити становище. Дівчата ж – демонструють просоціальну та маніпулятивну стратегії, як можливість пошуку соціальної підтримки. Юнки у своїй емоційності і одночасній нерішучості прагнуть залучитися зовнішнім супроводом і керівництвом з метою ефективного подолання стресогенних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Водопьянова Н. Е. Психодиагностика стресса - СПб.: Питер, 2009. – 336 с. (С. 251-260)
2. Гавриловська К., Дем'янчук Ю. Сторітелінг як засіб розвитку психологічної пружності особистості // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. Випуск 17. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. С. 84-90.
3. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс / под. Ред. Л. Леви. – Л. : Медицина, 1970. – С. 178-208.

4. Селье Ганс. Стресс без дистресса / Г. Селье, И. Хорол, А. Лук. — М.: Прогресс, 1982. — 123 с.
5. Суворова В.В. Психофизиология стресса. / В.В. Суворова. – М.: Педагогика, 1975. – 254 с

ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «ЩИРИЙ» У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Анна Дячук

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент **І.С. Загурська**

Рефлексія – форма діяльності людини, спрямована на осмислення власних дій. Важливим для розвитку рефлексії є підлітковий вік, адже у цей період відбуваються суттєві зміни у «Я-концепції», що спонукає до самоаналізу власних вчинків та якостей.

Мета нашого дослідження – здійснити емпіричне вивчення рефлексії особистісної якості «щирий» у підлітковому віці. Ми зробили припущення, що старші підлітки матимуть вищий рівень рефлексії особистісної якості «щирий», ніж молодші підлітки.

Для дослідження динаміки рефлексії особистісної якості «щирий» у підлітковому віці ми побудували авторський опитувальник. Діагностичний інструмент був розроблений з опорою на методику вивчення динаміки здібностей (МВДЗ) О.Л.Музики.

Вибірку склали 40 осіб віком від 11 до 17 років (по 20 учнів 5-11 класів). Дослідження проводилося з учнями підліткового віку впродовж 2019-2020 навчального року.

Проаналізувавши результати дослідження за методикою МВДЗ, було з'ясовано, що у групі старших підлітків структурні компоненти особистісної якості «щирий» розвинені у середньому в 70% дітей на високому рівні. Вони вміють точно і вичерпно пояснити значення цієї якості, виділяти її серед інших, а також позначати для себе цю як найбільш значиму у дружбі та коханні. Порівнюючи показники компонентів рефлексії у групі молодших та старших підлітків стосовно якості «щирий» нами було помічено, що за всіма структурними компонентами рівня розвитку особистісної якості «щирий» у групі дітей старшого підліткового віку показники були вищими у середньому на 30%. Учні могли точно і вичерпно пояснити значення цієї чесноти, виділяти її серед інших як таку, що притаманна їм, а також таку, яку вони найбільше цінують у спілкуванні. За результатами проведеного

дослідження було виявлено, що серед молодших підлітків були діти, які не могли пояснити значення якості узагалі, або ті, які характеризували її як синонім до інших якостей.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми рефлексії у підлітковому віці. Перспективи дослідження вбачаються у детальному вивченні чинників, які зумовлюють високий рівень розвитку рефлексії особистісних якостей.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАбельНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Інна Загурська

кандидат психологічних наук,
доцент

Юлія Моргун

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Проблема спілкування в підлітковому віці ніколи не втрачала своєї актуальності. Від того, як підлітки спілкуються та взаємодіють між собою, може визначатися їхнє ставлення до оточуючих. У дослідженнях Л.С. Виготського підкреслюється, що комунікабельність пов'язана з онтогенетичним розвитком спілкування [1]. Ю.Л.Ханін наголошує, що в стосунках із іншими розкривається рівень комунікабельності людини [3]. Дослідники підкреслюють, що саме підлітковий вік набуває особливого значення для розширення спілкування.

Дослідження рівня комунікабельності в підлітковому віці проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка складала 18 осіб – дітей середньої школи (9 осіб – діти експериментальної групи та 9 осіб – діти контрольної групи).

Експериментальне дослідження мало такі **етапи**:

Перший етап. На цьому етапі ми провели констатувальний зріз, який був спрямований на дослідження характеристик аналізованого явища. Було використано методику вивчення особливостей спілкування школярів у класному колективі та комунікабельності як характерологічної риси особистості (В.І.Абраменко, М.В.Левченко). Використання У-критерію Манна-Уїтні показало, що досліджувані обох груп на цьому етапі мають незначні відмінності за аналізованою ознакою, що

підтверджує правильність їх розподілу на контрольну та експериментальну групу.

На **другому етапі** дослідження для дітей експериментальної групи було проведено тренінгові заняття на підвищення рівня комунікабельності.

На **третьому етапі** дослідження було проведено констатуючий зріз рівня комунікабельності за допомогою авторської психодіагностичної методики незакінчених речень та використано U-критерію Манна-Уїтні для аналізу відмінностей у прояві аналізованої ознаки.

Структура експерименту.

Вибір стратегії експерименту, пояснення вибору:

Формуюча стратегія: завдяки розвитковій програмі збільшиться рівень комунікабельності у підлітковому віці.

Вибір плану за способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних.

Якісний план експерименту. НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (наявність розвивальної програми, відсутність розвивальної програми).

Вибір плану за кількістю груп, визначення плану, опис вибірки із поділом на експериментальну та контрольну групи.

Міжгруповий план експерименту. Експериментальна група – учні 9 класу, контрольна група – учні 9 класу.

Вибір плану за кількістю незалежних змінних та їх варіантів.

План з однією незалежною змінною.

Рівні прояву незалежної змінної :

- наявність розвиткової програми;
- відсутність розвиткової програми.

Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану. Істинний план експерименту.

R O X O

R O O

План для двох рандомізованих груп з попередніми і підсумковими вимірами, де співставляються результати еквівалентних експериментальної і контрольної груп до і після впливу. Рандомізація та вимір до і після впливу є ефективними прийомами контролю загрози валідності.

Методи виміру залежної змінної.

Методика вивчення особливостей спілкування школярів у класному колективі та комунікабельності як характерологічної риси особистості (В.І.Абраменко, М.В.Левченко).

На основі експериментального вивчення проблеми комунікабельності можна зробити такі **висновки**:

1. За результатами **констатуючого зрізу** було виявлено, що у досліджуваних контрольної групи *загальний показник рівня комунікабельності становить 0.61*, а в експериментальній – *0.57*. У контрольній групі переважає *дружній рівень спілкування*, тоді як у експериментальній групі – *товариський та дружній*. Також зауважимо, що в експериментальній групі присутній *культурний рівень спілкування*, який становить 20% від усіх виборів, тоді як в контрольній групі взагалі відсутній цей рівень спілкування. Розподіл досліджуваних за індивідуально-типологічними ознаками спілкування показав, що в контрольній групі 50% учнів, яких можна вважати комунікабельними, а в експериментальній групі комунікабельних учнів виявлено 40%. Використання U-критерію Манна Уїтні довело правильність розподілу досліджуваних у контрольну та експериментальну групи. Показник статистичної достовірності $p=0,69>0,05$.

2. За результатами **контрольного зрізу** з'ясувалося, що після використання розвиткової програми рівень комунікабельності підвищився. Можемо прослідкувати, що у досліджуваних контрольної групи *загальний показник рівня комунікабельності становить 0.80*, а в експериментальній – *0.82*. У контрольній та експериментальній групі переважає *дружній рівень спілкування*. Також зауважимо, що після впровадження розвиткової програми в експериментальній групі, акценти з *культурного рівня спілкування* зміщено на користь більш емоційно близького, *товариського рівня*. Розподіл досліджуваних за індивідуально-типологічними ознаками спілкування показав, що в контрольній групі 33% учнів продовжують проявляти активність у спілкуванні, але без близької емоційної взаємодії, ще 33% учнів мають ознаки замкнутості. На противагу цим показникам, серед досліджуваних експериментальної групи виявлено 73% комунікабельних учнів. Зауважимо, що в експериментальній групі після впровадження розвиткової програми не виявлено учнів, які мають незадоволену потребу в спілкуванні.

Загалом після впровадження розвиткової програми рівень комунікабельності у досліджуваних експериментальної групи підвищився у порівнянні з контрольною групою. Отже, можна вважати, що розвиткова робота є ефективною для підвищення рівня комунікабельності в підлітковому віці. Використання U-критерію Манна Уїтні також показало ефективність використання розвиткової програми, спрямованої на підвищення рівня комунікабельності в підлітковому віці. Показник статистичної достовірності $p=0,54<0,05$.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у більш ширшому аналізі проблеми комунікабельності в підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Проблема возраста / Л.С. Выготский // Собр. соч.: В 6-ти т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 4. – 332 с.
2. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. — К.: «ВД «Професіонал», 2007. — 208 с.
3. Ханин Ю.Л. К вопросу об оценке коммуникативности личности // Общение как предмет теоретических и прикладных исследований. - Л., 1973.

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Інна Загурська

кандидат психологічних наук,
доцент

Альона Яценко

студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Розвиток креативності посідає особливе місце в розвитку особистості. Питання креативності є досить популярним в сучасному світі, оскільки саме креативність та творчість є основою будь-якої професії. Технічний прогрес зумовлює потребу в створенні чогось нового та нестандартного.

Вивчення проблеми креативності знайшло відображення у працях багатьох вітчизняних (Д. Богоявленська, В. Дружинін, В. Моляко, О. Матюшкін, С. Рубінштейн) та зарубіжних психологів (Дж. Гілфордом, Р. Стернбергом, Е. Торренсом, К. Урбан). На думку Е.Торренса, креативність означає здатність бачити актуальні проблеми й самостійно знаходити усвідомлені, оригінальні та продуктивні рішення.

Найбільших проявів креативність набуває, зокрема, у молодшому шкільному віці. Вміння креативно підходити до вирішення різних питань є важливим у період соціальної адаптації до шкільного навчання та на етапі підготовки до середньої ланки школи.

Дослідження проводилося впродовж 2019-2020 навчального року. Загальна вибірка складала 16 осіб – учнів 1-2 класів.

Експериментальне дослідження включало **декілька етапів**.

На **першому етапі** досліджувані рандомним способом були розподілені на експериментальну та контрольну групи та зроблено попередній вимір рівня креативності за методикою Е.Торренса «Заверши малюнок». Використання U-критерію Манна-Уїтні показало, що досліджувані обох груп на цьому етапі мають незначні відмінності за аналізованою ознакою, що підтверджує правильність їх розподілу за групами.

На **другому етапі** дослідження для учнів експериментальної групи було проведено протягом одного тижня тренінг розвитку креативності, який складався з 3 занять.

На **третьому етапі** дослідження було проведено констатуючий зріз рівня розвитку креативності за допомогою вище вказаної методики та використано U-критерій Манна-Уїтні для аналізу відмінностей у прояві аналізованої ознаки.

Структура експерименту:

Вибір плану за способом представлення незалежних змінних, опис незалежних змінних: якісний план експерименту.

НЗ представлена у номінальній шкалі. Кожен рівень прояву представлений якісною ознакою (наявність розвивальної програми, відсутність розвивальної програми).

Вибір плану за кількістю груп визначення плану, опис вибірки із поділом на експериментальну та контрольну групи:

Міжгруповий план експерименту.

Вибір плану за кількістю незалежних змінних та їх варіантів:

План з однією незалежною змінною.

Рівні прояву незалежної змінної:

- наявність розв'язкової програми;
- відсутність розв'язкової програми.

Вибір плану за особливостями контролю валідності, визначення плану, представлення схеми плану

представлення схеми плану:

Істинний план експерименту.

R O X O

R O O

План для двох рандомізованих груп з попередніми і підсумковими вимірами, де співставляються результати еквівалентних експериментальної і контрольної груп до і після впливу.

Рандомізація та вимір до і після впливу є ефективними прийомами контролю загрози валідності.

Методи виміру залежної змінної: методика П.Торресна «Заверши малюнок».

На основі експериментального вивчення проблеми креативності можна зробити такі **ВИСНОВКИ**:

7. За результатами **констатуючого зрізу** було виявлено, що такі показники креативності як *оригінальність та розробленість* у контрольній групі відповідають віковим нормам. За показниками розробленості досліджувані контрольної групи демонструють результати, які навіть дещо перевищують вікову норму. Досить високі показники *гнучкості* свідчать про те, що досліджувані мають певні стратегії та ідеї переходу від однієї деталі в малюванні до іншої. У досліджуваних експериментальної групи ці показники також знаходять в межах вікової норми. Виявилось, що рівень оригінальності у двох групах фактично на однаковому рівні. Використання U-критерію Манна Уїтні довело правильність розподілу досліджуваних у контрольну та експериментальну групи. Показник статистичної достовірності за критерієм оригінальності $p=0,95>0,05$ та за критерієм розробленості $p=0,79>0,05$.

8. За результатами **контрольного зрізу** було виявлено, що такі показники креативності як *продуктивність та гнучкість* в обох група були дещо нижчими, ніж під час констатуючого зрізу, що може бути пов'язано з нетривалою перервою між проведеними I та II зрізами. У контрольній групі показники оригінальності та розробленості залишились майже в тих межах, що і після першого зрізу. У досліджуваних експериментальної групи показник розробленості значно підвищився в порівнянні з попернім зрізом, а показник оригінальності навпаки дещо знизився. Використання U-критерію Манна Уїтні показало невисокий рівень ефективності використання розвивиткової програми, спрямованої на підвищення рівня креативності у молодшому шкільному віці. Показник статистичної достовірності за критерієм оригінальності $p=0,77>0,05$ та за критерієм розробленості $p=0,25>0,05$. Це можна пояснити нетривалим часом впровадження розвивиткової програми. Отже, ми можемо зробити висновок про те, що гіпотеза нашого дослідження підтвердилась частково. За допомогою розвивиткової програми ми досягли налагодження комунікативних зв'язків всередині групи; формування навичок і вмій управління творчим процесом.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізованої проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні чинників, які зумовлюють розвиток креативного мислення дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва, 1991.

2. Гарнаєва А.Ю. Вікові аспекти динаміки розвитку креативності: матеріали міжнарод. наук. - практ. конф. «Perspektywiczne opracowania nauki i techniki – 2007». Перемишль, 2007. С. 25–27.
3. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта / Дж.Гилфорд; пер. с. англ. Э.А.Голубевой //Психология мышления / ред. А.М.Матюшкина. Москва: Прогрес, 1963. С.443-456.
4. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: «ВД «Професіонал», 2007. 208 с.
5. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб.: Питер, Ком, 1999. 368с.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Сніжана Клинчук

студентка 2 курсу соціально -
психологічного факультету

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук,
доцент

К.П. Гавриловська

Внутрішній світ особистості, її самосвідомість та самооцінка завжди були в центрі уваги не тільки філософів, учених, а й письменників і художників. Самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб людини - потребою в самоствердженні, з прагненням людини знайти своє місце в житті. Адже самооцінка людини визначає вимоги до себе, формує ставлення до успіхів і невдач, а також може бути регулятором емоційних станів.

Проблема самооцінки, як одна з центральних проблем психології особистості, вивчалася в працях різних вітчизняних і зарубіжних психологів. Серед них можна назвати наступних авторів: В. Джемс (самооцінка в рамках дослідження самосвідомості); А. Зак (самооцінка як засіб вирішення задач та основа побудови плану дій, схема діяльності особистості), І. С. Кон (самооцінка як міра прийняття чи неприйняття індивідом себе) Т. Шибутані (самооцінка як ядро організації цінностей). Проблема становлення самосвідомості й самооцінки як її компонента розглядалися в роботах Виготського Л. С., Леонтьєва О. М., Мерліна С. Л., Століна В. В. Круглова Т. Є. та Маслової Т. М. досліджували взаємозв'язок типу темпераменту з рівнем самооцінки студентів вищого навчального закладу.

Разом з тим, взаємозв'язок типу темпераменту і самооцінки особистості саме в підлітковому віці ще є недостатньо вивченим в психологічній науці. Темперамент підлітка вносить важливі корективи в його поведінку і сприйняття навколишнього світу, що впливає на рівень

самооцінки особистості. Тому важливо дослідити взаємозв'язок темпераменту та самооцінки підлітків.

Мета дослідження: визначити особливості взаємозв'язку типу темпераменту особистості з рівнем її самооцінки.

Гіпотеза дослідження: існує взаємозв'язок між типом темпераменту підлітка та його рівнем самооцінки – чим нижчий рівень нейротизму та вищий рівень екстраверсії в структурі темпераменту підлітка тим вищий рівень самооцінки в нього буде наявний.

Самооцінка - це уявлення людини про важливість не тільки себе, але і своєї особистості, її діяльності серед оточуючих її людей і оцінювання самої себе і власних якостей і почуттів, достоїнств і недоліків [1]. Відомо, що підлітковий вік є одним із значущих етапів в житті людей. Кожна людина проходить цей період сумнівів і значущих змін, коли, прийняті випадково або ж навмисні рішення впливають на подальшу долю. Це складний перехід від безтурботного дитинства до серйозного дорослого життя, коли підліток починає сам вибудовувати свою життєву модель. І що найважливіше, це сенситивний період для розвитку самосвідомості і формування адекватної самооцінки [2]. Разом з тим темперамент підлітка вносить важливі корективи в його поведінку і сприйняття навколишнього світу, що впливає на рівень самооцінки особистості. Темперамент - це біологічний фундамент, на якому формується особистість як соціальна істота, а властивості особистості, зумовлені темпераментом, є найбільш стійкими і довготривалими. Тому важливо дослідити взаємозв'язок темпераменту та самооцінки підлітків.

Було проведено дослідження за методикою «Кількісне вираження рівня самооцінки» С. А. Будассі для виявлення рівня самооцінки підлітків та методику «Особистісний опитувальний Айзенка».

Дослідження проводилося серед учнів 7 класів Черняхівської ЗОШ І-ІІІ ступенів. У дослідженні приймало участь 30 учнів, зокрема 13 хлопців та 17 дівчат.

За результатами проведення першої методики, було виявлено, що 43,3% респондентів мають середню адекватну самооцінку, 16,7%, мають високу адекватну, 3,3% низьку адекватну, 6,7% високу неадекватну і 10% низьку неадекватну.

За результатами другої методики, було виявлено, що 20% досліджуваних мають тип темпераменту «холерик», 40% володіють сангвінічним типом темпераменту, 13% є меланхоліками і 27% - флегматиками.

Аналізуючи результати дослідження, можна сказати, що більшості холериків притаманна низька адекватна самооцінка, переважна більшість сангвініків має високий адекватний рівень, у меланхоліків

виявлена низька неадекватна самооцінка, а флегматики мають середній адекватний рівень самооцінки.

Після проведення статистичної обробки отриманих даних, був виявлений статистично значущий і достовірний взаємозв'язок між рівнем самооцінки та рівнем нейротизму. Чим нижчий рівень нейротизму тим вищий рівень самооцінки особистості. Статистично значимого взаємозв'язку між рівнем екстраверсії та рівнем самооцінки не виявлено.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розширенні вибірки та вивченні інших чинників, що можуть впливати на рівень самооцінки.

Список використаних джерел:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. М.: Просвещение, 1995. 352с.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений / Л. С. Выготский. Т.3. М.: Педагогика, 1983. 324 с.
3. Пакет психодиагностических методик: Сб./Сост В.Г. Асеев. Иркутск, 1993. 90 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДІВЧАТ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ДО ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ЇХ РЕЛІГІЙНОЮ ВИЗНАЧЕНІСТЮ

Євгенія Мисіна

студентка ІІ курсу соціально-психологічного факультету

Науковий керівник старший викладач кафедри соціальної та практичної психології

Л.М.Фальковська

Проблема зовнішнього вигляду була і залишається актуальною на всіх етапах розвитку людства. Зовнішність являє собою важливий елемент не тільки у встановленні нових соціальних стосунків, а й в їх підтриманні. Пошук у період ранньої юності свого місця у багатьох значеннях, визначає прийняття чи неприйняття того образу, який вимагається групою. Перегляд та усталення світоглядної позиції юнацтва стикається із питанням належності чи вибору релігії, і, часто у цих групах є ряд вимог до оформлення власної зовнішності аби виявляти покірність, смиренність та відкрито демонструвати це у манері одягатись.

Вивченням впливу зовнішності на індивіда займалися такі вітчизняні психологи, як В.А. Лабунська, Е.В. Белугіна, В.Н. Панфьоров. Серед зарубіжних психологів питанням зовнішнього вигляду займалися Н. Рамсі, М.О. Мдівані та інші. Враховуючи все вище вказане,

комплексне вивчення ставлення до власної зовнішності юнок залежно від соціальних чинників таких як релігійна визначеність є наразі доволі актуальною.

Дане дослідження спирається на припущення, що:

1. Юнки уважно ставляться до власної зовнішності оскільки вважають, що вона впливає на їх життя, визначає ставлення до них оточення та є засобом їх самовираження.

2. Залежно від наявної релігійної визначеності юнки будуть виявляти різне ставлення до власної зовнішності оскільки відчуватимуть потребу у ототожненні себе з релігійною групою (у варіанті а) чи нагальну потребу у самовираженні (за варіантом б):

а. будуть байдужими до власної зовнішності – конформними щодо вимог релігійної общини, або

б. демонструватимуть непокору, епатаж та бунтарство у власній зовнішності.

У дослідженні була використана авторська анкета "Ставлення дівчат раннього юнацького віку до власної зовнішності у зв'язку з їх релігійною визначеністю" з метою визначення конфесійної приналежності юнок, їх ставлення до свого зовнішнього вигляду у конфесійних організаціях та поза ними. Статистичний аналіз проводився за допомогою обрахунку коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона і контент-аналізу відповідей.

Результати дослідження. В ході дослідження було виявлено, що дівчата віком від 14 до 18 років схильні обирати своєю позицією атеїзм або агностицизм, що вказує на повне або часткове заперечення визнання будь-яких вищих сил. Юнки, які належать до певної конфесії або дотримуються правил, заборон та традицій, сповідують релігію тому, що це є одним із аспектів життя респондента (Див. Рис.1).

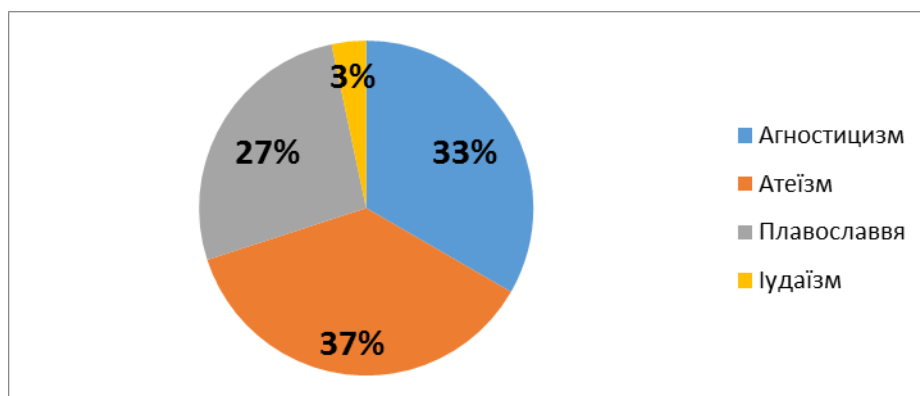

Рис. 1 Релігійні вподобання вибірки

Також, нам вдалось дослідити, що більш привабливою для людей виявилася релігія буддизму, навіть серед атеїстів і агностиків (Див. Рис. 2). Це може бути пов'язано з тим, що сучасна людина вже давно не

знаходиться в інформаційному вакуумі і може отримувати різну інформацію не прикладаючи зусиль.

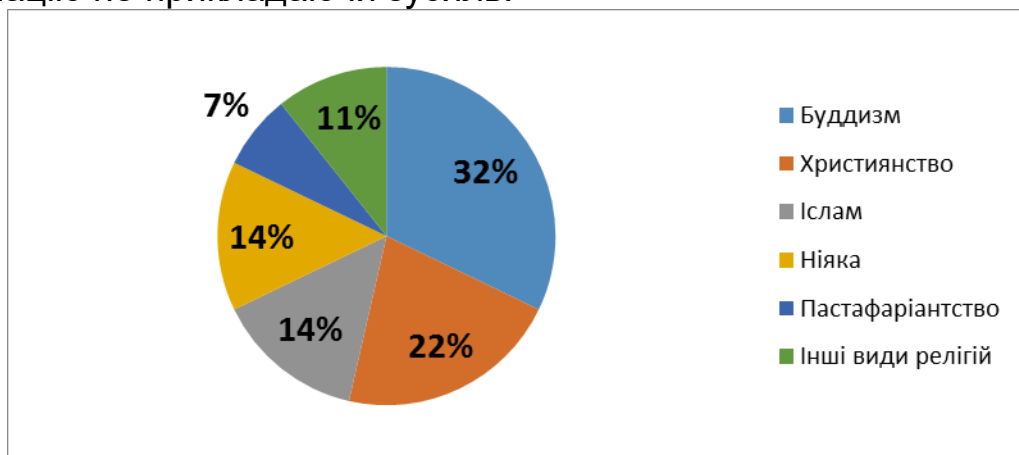

Рис. 2 Показники симпатії чи суб'єктивного визнання правильності конфесій з точки зору респондентів

Особливості деяких конфесій знаходять своє місце у масовій культурі, ЗМІ, в продуктах творчої діяльності. Це може спричиняти як позитивні моменти, наприклад, підвищення релігійної обізнаності, так і негативні, серед яких поширення стереотипів, недостовірної інформації або скривлене сприйняття певних релігій. Буддизм у такому середовищі має позитивну репутацію за рахунок відсутності догм, індивідуально-спрямованого підходу і загальної універсальності у використанні.

Наші припущення про те, що між релігійною визначеністю та ставленням до свого зовнішнього вигляду є зв'язок, не підтвердилось. Вважаємо, що чинниками, які могли вплинути на отримані результати, є такі:

а) Рівень релігійності. Опитування проходили респонденти, для яких релігія має фонове значення, тобто впливає на життя опосередковано, або зовсім не має значення.

Таблиця 1

Місце, яке релігія займає у житті респондента

Центральне	Фонове	Ніяке
0%	62%	38%

б) Опитування респондентів, що проживають на території світських держав. В на території України релігія є необов'язковою, тому її вплив значно менший, ніж в країнах, де держава невіддільна від конфесії.

в) Відсутність чітких заборон у зовнішньому вигляді в обраних респондентами конфесіях. Деякі релігії з плином часу "модифікуються" і підлаштовуються під сучасних людей, тому зараз, при відвідуванні певних конфесійних організацій, чітких правил щодо зовнішнього вигляду немає,

або вони мають поблажливий характер.

Не дивлячись на це, дослідження має практичне значення, оскільки зазначає, що суттєвих відмінностей між релігійною визначеністю і невизначеністю немає, що дає змогу використовувати конфесійний елемент у вирішенні питань зовнішнього вигляду без шкоди для особистості.

Висновки. Дослідження впливу релігійного виховання на сприйняття своєї зовнішності показало, що:

1. Серед юнок поширеною релігійною точкою зору є атеїзм і агностицизм, однак концепції буддизму є більш цікавими.

2. Релігійна визначеність не впливає на відношення до свого зовнішнього вигляду. Але важливо врахувати, що представлені результати є об'єктивними в умовах, де релігія не займає центральне місце в житті людини і держави, а також не має чітких заборон у зовнішньому вигляді.

Список використаних джерел

1. Белугина, Е.В. Отношение к своему внешнему облику в период середины жизни: Дне. ... канд. психол. наук /Е.В. Белугина. - Ростов-на-Дону, 2003.
2. Кон И.С. Психология ранней юности. М., Просвещение, 1989.
3. Лабунская В. А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание / В. А. Лабунская. – Ростов н/Д. : Феникс, 1999.
4. Мдивани М.О. Исследование структуры образа физического "Я" школьников. Автореф. ... канд.псих наук.М... 1991.
5. Панферов В.Н. Внешность и личность. Социальная психология личности: Сб. статей Отв. ред А.А. Бодалев. Л.: Знание, 1974.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ

Ксенія Петрович
студентка 3 курсу соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
старший викладач,
Майстренко Т.М.

Цінності - це те, що є чимось особливим та важливим для людини. Система цінностей і відношень до них визначає суспільний розвиток на основі активізації фактору людини. Виступаючи в якості інструмента соціального регулювання, вони є тією проміжною ланкою, яка пов'язує поведінку людини з її важливими соціальними інструментами, ідеалами, інтересами і вимогами. Цінності являються своєрідною базою, яка послугує хорошим початком для подальшого формування ціннісних орієнтирів у майбутньому житті. Правильне їх формування сприятиме

зміні характеру, обґрунтованому підходу особистості до самої себе, поведінці та позиціям щодо власного життя. Вони виступають джерелом мотивації діяльності. Цінності є невід'ємним атрибутом внутрішнього світу особистості, її індивідуального буття, а також вони певною мірою наділені повторюваністю, що і розкриває їх соціальну природу.

Проблема цінностей досліджувалися у кількох напрямках. Наприклад, цінності як важлива зв'язуюча ланка між соціальним оточенням і особистістю та її внутрішнім світом (А. Здравомислов); типологія соціальних характерів, походження зовнішньої або внутрішньої умови формування ціннісних орієнтацій (Д. Рісмен); характеристика цінностей (М. Рокич); психологічні особливості ціннісних орієнтацій особистості досліджували такі вчені: С. Рубінштейн, Д. Фельдштейн, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Асмолов, І. Бех, Б. Ананьєв, Л. Божович, В. Мясіщев, Д. Узнадзе, Т. Яценко

Цінності мають двоїтий характер, з одного боку, вони є соціальними, історично обумовленими, з іншого - індивідуальними. У цінностях зосереджений досвід конкретного суб'єкта. У кожній особистості цінності формуються під впливом соціального середовища, особливо тих соціальних груп, до яких вона належить. Індивідуальні цінності є найважливішим компонентом структури особистості, вони виконують функції регуляторів поведінки і проявляються у всіх областях людської діяльності. Не зважаючи на завдання та цілі, яким служить та чи інша цінність, вони діляться на дві основні групи: цінності-цілі (термінальні цінності) і цінності-засоби (інструментальні цінності). Термінальні цінності є найважливішими, їм відповідають основні цілі людини. Також вони відображають довготривалу життєву перспективу тобто те, що цінується зараз і до чого прагнеться у майбутньому. Інструментальні цінності виступають стандартами при виборі певного типу поведінки або дій.

Методологічними та теоретичними основами дослідження стали основні положення про особливості ціннісної сфери (Ш. Шварц, М. Рокич, Олпорта-Гілеспі, С.С. Бубнова, Д. Рісмен, Д. Фельдштейн, О. Леонтьєв, В. Сержантів, А. Маслоу, В. Франкл).

Дослідження ціннісної сфери за допомогою стандартизованих методів та проєктивних методик дозволило зробити висновок про ефективність цих груп методів. Зокрема, було з'ясовано, що стандартизовані групи методів будуть точнішими. Також вони дозволяють більш деталізовано виявити різні види цінностей.

Отримані в результаті проведеного дослідження дані можуть бути використані для обрання ефективних методик, які зможуть діагностувати ціннісну сферу.

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ ТВОРЧИХ ОСІБ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Каріна Ткачук

студентка 3 курсу, соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:

Викладач кафедри соціальної та
практичної психології
Ю.Ю.Дем'янчук

Ставлення особистості до себе, оцінки власних переживань, дій, можливостей та здібностей має чітке відображення на соціальній активності людини, її життєвій позиції та цінностях. Окрім того, сформоване ставлення до себе є одним з найважливіших чинників цілісної та зрілої особистості. Всі ці фактори включають у процес формування Я-концепції.

Чепіга Л. розглядав Я-концепцію як систему уявлень людини про саму себе, що в свою чергу визначає потенційну поведінкову реакцію в різноманітних життєвих ситуаціях [4]. Боришевський М. описує «Я-образ», як емоційне ставлення до себе та процес самопізнання [1]. Бодальов О. і Столін В. визначали, що Я-образ формується в двох площинах знання про себе (людина пізнає себе і накопичує про себе знання) і самоствавлення (Я-концепція – уявлення про себе) [2]. Вперше поняття «самоствавлення» було введено Н. Сарджвеладзе. На думку вченого, самоствавлення є однією зі структурних одиниць диспозиційного ядра особистості, що дозволяє їй певним чином взаємодіяти із соціумом і собою [3].

Метою нашого дослідження є проаналізувати особливості самоствавленні творчих осіб залежно від рівня їхньої реалізації.

У дослідженні приймало участь 40 осіб юнацького віку (15 хлопців та 25 дівчат, 17-23 років) з них 17 осіб які мають можливість творчої реалізації (виставки, виступи, публікації) і 23 які не мають. У ході дослідження була використана методика «Опитувальник для визначення самоствавлення особистості» В. В. Столін, С. Р. Пантелєєв.

Результати дослідження показали (див. Рис 1), що у структурі самоствавлення досліджуваних, які мають можливість презентувати власний творчий потенціал найбільших показників набрали шкали: «Самовпевненість» (14 б.), «Самоцінність» (14 б.), «Самоприйняття» (13 б.). Це означає, що для творчих осіб притаманне почуття внутрішньої впевненості, узгодженості планів та бажань, любові до себе та безумовного прийняття себе таким, яким є, цінності власної особистості та одночасно передбачувану цінність свого «Я» для інших. За шкалами «Відкритість» (4 б.), «Конфліктність» (4 б.), «Самозвинувачення» (3 б.), «Самокерівництво» (3 б.), «Самоприв'язаність» (2 б.) досліджувані

набрали найменшу кількість балів. Це може свідчити, що такі люди демонструють погану саморегуляцію, підвищену критичність, бажання щось у собі змінити та прагнення до ідеалу, відсутність тенденції шукати причини вчинків та результатів у собі, здатність не приховувати від себе та інших значиму неприємну інформацію.

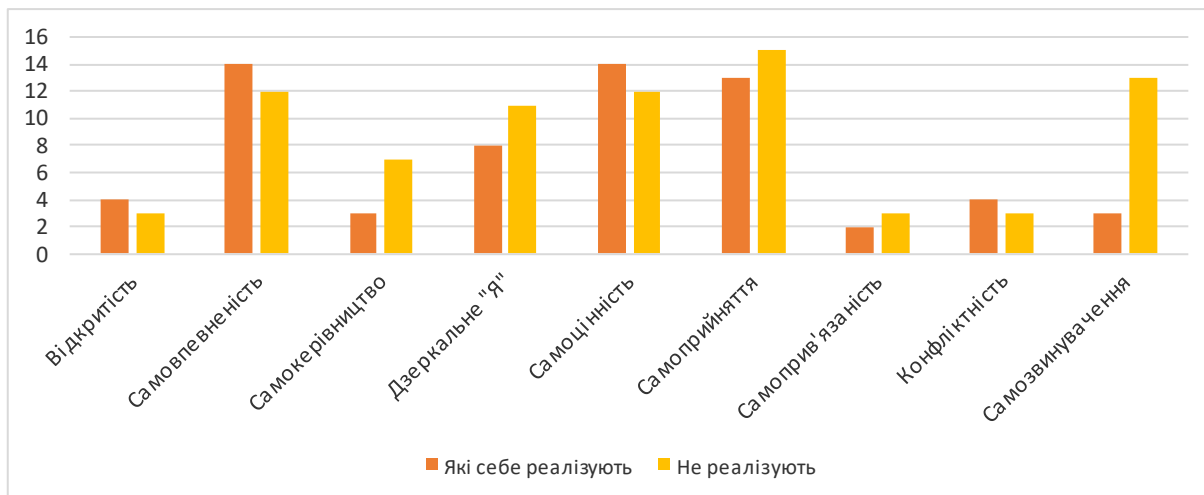

Рис.1 Структура самоствавлення творчих осіб з різним рівнем реалізації

Структура ж самоствавлення досліджуваних, які не мають можливість реалізувати власний творчий потенціал має незначні відмінності. Найбільших показників набрали шкали: «Самовпевненість» (12 б.), «Самоцінність» (12 б.), «Самоприйняття» (15 б.), «Дзеркальне Я» (11 б.), «Самозвинувачення» (13 б.). Це означає, що для них притаманне почуття внутрішньої впевненості, узгодженості планів та бажань, любові до себе та безумовного прийняття себе таким, яким є, цінності власної особистості та одночасно передбачувану цінність свого «Я» для інших. Однак, такі люди часто звинувачують себе за свої невдачі та недоліки, проявом негативних емоцій в свою адресу, незважаючи на досягнень. За шкалами «Відкритість» (3 б.), «Конфліктність» (3 б.), «Самоприв'язаність» (3 б.). Це може свідчити, що такі люди демонструють підвищену критичність, бажання щось у собі змінити та прагнення до ідеалу, відсутність тенденції шукати причини вчинків та результатів у собі, здатність не приховувати від себе та інших значиму неприємну інформацію.

Отже, виявилось, що творчі особи які мають можливість представити свої досягнення мають певні внутрішні конфлікти, які певним чином може заважати їм у реалізації. Якщо розглядати структуру самоповаги тих досліджуваних, які не можуть представити свої досягнення, то для них творча діяльність більше виступає як ресурсом, улюбленою справою (хобі) і для них не є значимим зовнішня оцінка і можливість презентувати свої досягнення на загал.

Список використаних джерел

1. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / А.А. Бодалев, В.В. Столин. – СПб. : Речь, 2000. – 440 с.
2. Боришевський М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості / М. Боришевський // Психологія і суспільство. – 2009. – № 4. – С. 120.
3. Сарджвеладзе Н. И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой / Н. И. Сарджвеладзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1989. – 206 с.
4. Чепіга Л.П.: Розвиток Я-концепції у підлітковому віці в залежності від засобу організації учбової діяльності у початковій школі: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07. – Х., 2001. – 212 с.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО ШЛЮБ

Оксана Тополук
студентка 4 курсу
соціально-
психологічного факультету

Науковий керівник:
доктор психологічних наук
професор
В. В. Горбунова

Сімейно-шлюбні стосунки представляють неабиякий інтерес для дослідників, оскільки сім'я є одним з фундаментальних інститутів суспільства, який надає йому стабільність і здатність відтворювати населення. Сім'я - це перший соціальний інститут, що бере на себе відповідальність за виховання підростаючого покоління, зумовлює формування внутрішньої картини світу майбутнього громадянина, визначає характер соціальної, політичної та особистісної ідентичності тощо. Відтак, розуміння того як сучасна молода людина ставиться до цієї інституції, які уявлення про шлюб вона має, залежатиме не тільки її власний добробут, а й суспільно-економічний статус суспільства. Крім того Т.В. Андреева відзначає, що уявлення про подружні стосунки інтенсивно формуються в період молодості, тому дуже важливо знати, що це за уявлення [1].

С.В. Ковальов говорить про важливість адекватних уявлень про шлюб в молодому віці, так як в юному віці найчастіше вступають в шлюбні відносини. Неправильні уявлення можуть дуже заважати при виборі партнера, так як можуть бути завищені вимоги до майбутнього чоловіка, або навпаки занижені. В даний час у молодих людей склалося дивне уявлення про шлюб та сім'ю. Вони не об'єднують, а навпаки, розділяють поняття шлюбу і кохання. Тобто, в шлюб можна вступати і без любові, а любити можна когось іншого і без шлюбу [3].

До цього часу проблема уявлень про любов і шлюб була достатньо повно представлена у **медико-психологічному дискурсі** - цій проблемі присвячені дослідження І. Горпінченка, В. Кагана, Д. Колесова, І. Юнди та інших, з точки зору з точки зору **морально-педагогічної** проблематики, а саме - готовності молоді до сімейного життя розглядалися В. Бойко, М. Стельмаховичем, В. Сухомлинським, В. Чудновським та ін.; проблеми **формування статевої свідомості, ідентичності та їх ролі у психологічній готовності до шлюбу** досліджували Т. Говорун, І. Кон, Л. Мороз та інші.; проблематика **уявлень сучасної молоді щодо шлюбу** відображена в психологічних дослідженнях Е.А. Іпполітова, С.В. Ковальова та інших. Однак сучасний етап розвитку нашого суспільства, який характеризується великими перетвореннями в основних сферах його життєдіяльності, трансформацією соціокультурних норм і традицій, вносить істотні зміни в отримані раніше результати. І наразі саме спектр уявлень про шлюб сучасної молоді є недостатньо дослідженим.

Вибірку складав 51 студент 2-4 курсів соціально-психологічного та фізкультурного факультетів Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Для дослідження даної теми методичний інструментарій дослідження складають вільний асоціативний експеримент та діагностика уявлень про розподіл ролей в сімейних стосунках «Розподіл ролей в сім'ї», запропонована Альшиною Ю.Є., Гозман Л.Я., Дубовською О.М.

В результаті проведеного асоціативного експерименту та виокремлення асоціацій, які зустрічались найчастіше, ми отримали дані, які свідчать про те, що дівчата більше думають про святкування події, ніж про подружнє життя (Див Рис. 1)

Рис. 1 Частотний аналіз слів-асоціацій на слово-стимул «шлюб» для юнок

Юнаки ж вважають, що шлюб накладає великі зобов'язання аж до неволі, і взагалі є формальністю (Див Рис. 2).

Рис. 2 Частотний аналіз слів-асоціацій на слово-стимул «шлюб» для юнаків

Отже, ми бачимо, що як у дівчат, та і у хлопців шлюб викликає амбівалентні почуття. Також це може свідчити про неготовність молодих людей до створення сім'ї.

За методикою «Розподілення ролей в сім'ї» (Ю. О. Альошина, П. Я. Гозман, О. М. Дубовська) нами було виявлено, що егалітарні установки (установки на рівність чоловіка та жінки у сім'ї) притаманні більшості досліджуваних. Крім того, ми з'ясували, що юнаки притримуються переконання, що саме чоловік відповідає за матеріальне благополуччя сім'ї, ця роль включає в себе перш за все різні справи і обов'язки, пов'язані з зароблянням грошей, забезпеченням сім'ї адекватного для неї матеріального рівня добробуту. Юнаки також вважають, що саме чоловік має проявляти різного роду активність в плані сексуальної поведінки. Ще однією відмінністю є те, що саме досліджувані чоловічої статі, вважають, що роль, яка включає в себе покупку продуктів і приготування їжі, догляд за одягом, забезпечення затишку, порядку і чистоти в будинку, належить більше дружині. Юнки ж вважають, що дані ролі поділені між чоловіком і дружиною. Рольові уявлення за шкалами, які включають в себе відповідальність виховання дітей, догляд за ними, роль, що пов'язана з активністю, спрямованої на рішення особистісних проблем партнера, - вислухати, виразити прийняття, симпатію, допомогти розібратися в проблемі, емоційно підтримати, рольове уявлення про висунення різного роду ініціатив в сфері дозвілля, а також активність, пов'язану з організацією виходів сім'ї в гості, в кіно, з плануванням і проведенням відпустки тощо, а також впевненість в тому, що активність, спрямована на формування у членів сім'ї певних культурних цінностей, досить різноманітних інтересів і захоплень досліджувані обох статей розглядають розподілення даних ролей між подружжям.

Список використаних джерел

1. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие. — СПб.: Речь, 2004. — 244с.
2. Алёшина Ю.Е., Борисов И.Ю. Полоролевая дифференциация как комплексный показатель отношений супругов // Веста. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. 1989. № 2. С. 44—53.
3. Ковальов С.В. Психология семейных отношений. - М.: 1987. - 433с

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці викладачів та студентів
соціально-психологічного факультету

Випуск 12

Укладачі

Ю.Ю. Дем'янчук Н.Ф.Портницька, І.М.Тичина

***Підготовка макету
та художнє оформлення обкладинки***

Ю.Ю. Дем'янчук

